

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Jakub Kubásek

PŘEDINDUSTRIÁLNÍ KRAJINA POŠEMBERŮ

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Aleš LÉTAL, Ph.D.

Olomouc 2021

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo):	Bc. Jakub Kubásek (T16365)
Studijní obor:	tělesná výchova – geografie
Název práce:	Předindustriální krajina Pošembeří
Title of thesis:	Pre-industrial landscape in the Šembera Region
Vedoucí práce:	RNDr. Aleš Létal, Ph.D.
Rozsah práce:	115 stran, 23 stran příloh
Abstrakt:	Cílem práce je inventarizace a analýza zachovalých prvků předindustriální krajiny Pošembeří pomocí komparace historických a současných map. V rámci praktické části práce byl sestaven interaktivní obrazový katalog prvků a areálů předindustriální krajiny. Dále byla vytvořena terénní výuka.
Klíčová slova:	Pošembeří, předindustriální krajina, terénní výuka, změny využívání krajiny, Český Brod, Kostelec nad Černými lesy
Abstract:	The aim of the submitted thesis is to make an inventory of areas and elements of pre-industrial landscape within the territorial scope of the Šembera Region. In the practical part of this thesis, an interactive pictorial catalog of elements and areas of the pre-industrial landscape of the area of interest was prepared. The created materials have become a source for field teaching of geography, within the region of interest.
Key words:	Pošembeří, pre-industrial landscape, fieldwork, land use changes, Český Brod, Kostelec nad Černými lesy

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Fakulta tělesné kultury
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jakub KUBÁSEK**
Osobní číslo: **T16365**
Studijní program: **N7401 Tělesná výchova a sport**
Studijní obory: **Tělesná výchova**
Učitelství geografie pro střední školy
Název tématu: **Předindustriální krajina Pošembeří**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je provedení inventarizace areálů a prvků předindustriální krajiny v rámci územní působnosti MAS Pošembeří. V rámci práce bude realizována inventarizace a analýza zachovalých prvků předindustriální krajiny pomocí komparace historických a současných mapových dokumentů. V rámci praktické části práce autor sestaví interaktivní obrazový katalog prvků a areálů předindustriální krajiny zájmového území. Během řešení práce bude spolupracovat se zástupci MAS s cílem návrhu praktických výstupů pro potřeby daného regionu. Zpracování dat bude probíhat v prostředí ArcGIS.

Rozsah grafických prací:	Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy:	20 000 - 24 000 slov
Forma zpracování diplomové práce:	tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:	viz příloha

Vedoucí diplomové práce:	RNDr. Aleš Létal, Ph.D. Katedra geografie
--------------------------	---

Datum zadání diplomové práce:	2. května 2018
Termín odevzdání diplomové práce:	30. dubna 2019

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 2. května 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci, Předindustriální krajina Pošembeří, vypracoval samostatně pod vedením RNDr. Aleše Létala, Ph.D. a veškerou použitou literaturu jsem v seznamu literatury řádně uvedl a citoval.

V Olomouci dne 11. 1. 2021

podpis _____

Poděkování

Děkuji RNDr. Aleši Létalovi, Ph.D. za odborné vedení a vstřícné konzultace. Mgr. Markovi Havlíčkovi, Ph.D. z VÚKOZ za poskytnutí mapových podkladů. PhDr. Vladimíru J. Mrvíkovi, PhD. za přístup do archivu Podlipanského muzea v Českém Brodě a jeho vědecké počiny. Bc. Jakobovi Nekolnému z MAS Pošembeří za tvůrčí spolupráci. Bc. Janu Hořínkovi a Mgr. Tomáši Němečkovi za rady při tvorbě map a práci v prostředí geografických informačních systémů. Mému otci za pomoc s vytvářením inventáře a fotodokumentaci. Mgr. Janě Duškové za gramatickou korekci. Žákům mé třídy za jejich aktivitu a zvědavost. A samozřejmě děkuji mé rodině za trpělivost a ohleduplnost při dlouhotrvajícím procesu vytváření této práce a mém studiu.

Obsah

1. Úvod	9
2. Cíle	10
3. Metodika	11
4. Vymezení a charakteristika zájmového území.....	12
4.1 Obecná charakteristika území	13
4.2 Fyzickogeografická charakteristika území	13
4.2.1 Geologická charakteristika	14
4.2.2 Geomorfologická charakteristika	17
4.2.3 Klimatická charakteristika	23
4.2.4 Půdní pokryv.....	24
4.2.5 Hydrologická charakteristika.....	24
4.2.5.1 Vodohospodářské stavby.....	26
4.2.6 Biogeografická charakteristika.....	30
4.3 Socioekonomická charakteristika	32
4.3.1 Administrativní členění	32
4.3.2 Základní ekonomická charakteristika.....	34
4.3.3 Sídla a jejich historických vývoj	37
4.3.3.1 Český Brod	37
4.3.3.2 Kostelec nad Černými lesy.....	43
4.3.3.3 Venkov	48
4.3.4 Významná architektonická díla a pamětihodnosti.....	59
4.3.4.1 Významné českobrodské stavby.....	59
4.3.4.2 Významné černokostelecké stavby	62
4.3.4.3 Významné venkovské stavby	64
4.4 Využívání krajiny Pošembeří v letech 1851–2006.....	68
4.4.1 Využívání krajiny Pošembeří v roce 1851	69

4.4.2	Využívání krajiny Pošembeří v roce 1878	72
4.4.3	Využívání krajiny Pošembeří v roce 1955	75
4.4.4	Využívání krajiny Pošembeří v roce 1990	79
4.4.5	Využívání krajiny Pošembeří v roce 2006	81
4.4.6	Trajektorie změn využívání krajiny Pošembeří	84
5.	Předindustriální krajina	87
5.1	Úvod do problematiky	87
5.2	Předindustriální krajina Pošembeří.....	89
5.2	Předindustriální relikty v současné krajině Pošembeří	92
6.	Terénní výuka	96
6.1	Teoreticko-metodologický rámec.....	96
6.2	Pozice terénní výuky zeměpisu v RVP	99
6.3	Pozice terénní výuky zeměpisu v ŠVP	100
6.4	Terénní výuka – „Po stopách předků“/„Proti proudu času a Šembery“	101
6.4.1	Didaktický materiál	102
7.	Závěr	104
8.	Summary	105
9.	Seznam použitých zdrojů.....	106
	Přílohy	116

1. Úvod

Diplomová práce je rozčleněna do tří hlavních kapitol – charakteristika zájmového území, předindustriální krajina a terénní výuka.

Každý – a to nejen žáci školních lavic, ale také široká veřejnost – by měl mít povědomí o regionu, ve kterém žije. A pro zvědavější obyvatele se otevírá další prostor, kterým je historický vývoj regionu – nejen jeho dějin, ale také jeho krajiny.

Práce je zaměřena na výzkum areálů a prvků předindustriální krajiny regionu Pošembeří – toto území je plné reliktních z této doby. Zaměřuje se nejen na jejich inventarizaci, ale také na procesy, které objekty formovaly.

Do pedagogické praxe byly teoretické znalosti aplikovány vytvořením terénní výuky. Ta se uskutečňuje v reálném prostředí, nijak vytrženém z kontextu, propojuje poznatky různých oborů a může být silným nástrojem motivace pro další poznávání našeho okolí.

2. Cíle

Cílem práce je inventarizace areálů a prvků předindustriální krajiny v rámci územní působnosti MAS Pošembeří. V rámci práce bude realizována inventarizace a analýza zachovalých prvků předindustriální krajiny pomocí komparace historických a současných mapových dokumentů. V rámci praktické části práce autor sestaví interaktivní obrazový katalog prvků a areálů předindustriální krajiny zájmového území. Během řešení práce bude spolupracovat se zástupci MAS s cílem návrhu praktických výstupů pro potřeby daného regionu. Zpracování dat bude probíhat v prostředí ArcGIS.

3. Metodika

Při tvorbě diplomové práce bylo použito čtyř stěžejních metod.

První bylo čerpání informací z historických pramenů, odborné literatury a elektronických zdrojů. Tato metoda byla nejvíce využita v kapitole zabývající se charakteristikou území a v teoretické části terénní výuky zeměpisu.

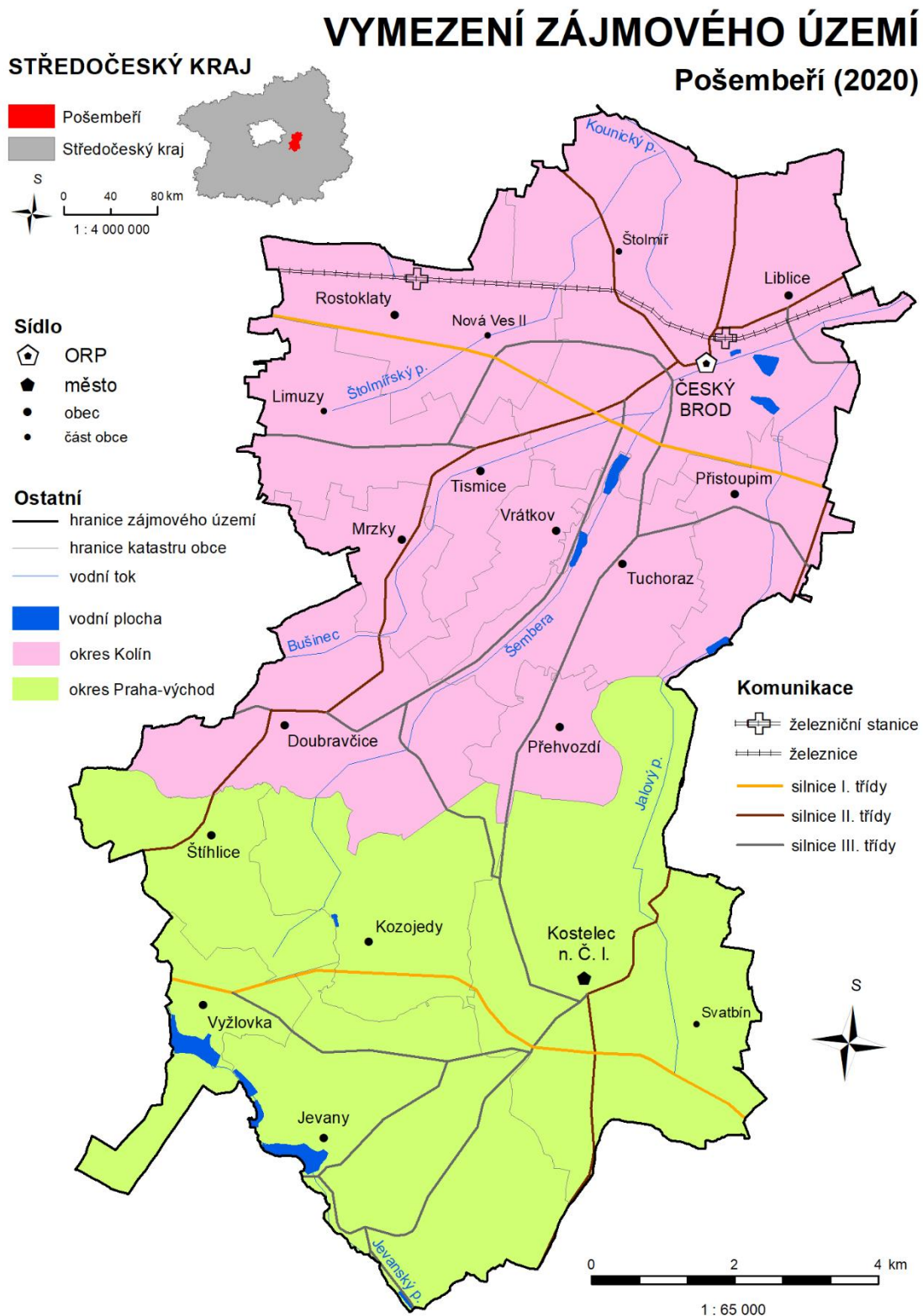
Druhou bylo zpracování dat, která poskytl Výzkumný ústavem Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i. (VÚKOZ). Vektorová data byla na základně předem nedefinované typologie rozdělena do devíti kategorií (Mackovčín, 2009). V prostředí ArcGIS byly porovnány dostupné časové řady (1951, 1878, 1955, 1990, 2006) a nalezeny hodnoty, které popisují změny ve využívání krajiny (Havlíček, 2013). Dalším výstupem bylo pět kartografických vizualizací, které byly použity jako podklad pro záznam předindustriálních objektů v zájmovém území (Pošembeří).

Komparace a pozorování zmíněných digitalizátů (starých map a leteckých měřických snímků), současného Ortofota (2019) a dat Registru územní identifikace, adres a nemovitostí (RÚIAN) byla třetí metodou diplomové práce. Touto metodou vznikla v prostředí ArcGIS geodatabáze (FGDB) zaniklých a přetrvávajících předindustriálních objektů v zájmovém území (Pošembeří). K vytvořené geodatabázi jsou připraveny dvě kartografické vizualizace, které znázorňují výsledky práce nejen pomocí map, ale také doplňujícím textem.

Veškeré mapové kompozice doprovázející text práce byly vytvořeny v prostředí ArcGIS 10.1 společnosti ESRI.

Poslední metodou byl terénní výzkum spojený s vlastní inventarizací předindustriálních reliktních, a jejich fotodokumentací. Tato metoda byla zvolena pro možnost ověření výsledků, kterých bylo dosaženo teoretickou prací.

4. Vymezení a charakteristika zájmového území

Obr. 1 Vymezení zájmového území (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

4.1 Obecná charakteristika území

Vybrané zájmové území pro diplomovou práci se nalézá na území Středočeského kraje, v západní části okresu Kolín a jihovýchodní části okresu Praha-východ. Jedná se o město Český Brod a jeho nejbližší okolí, se zaměřením na povodí jeho hlavního říčního toku Šembery. Toto povodí je situováno na jihozápad od Českého Brodu a pokračuje severovýchodním směrem. Druhým dominantním sídlem je Kostelec nad Černými lesy, který se nachází v jižní části regionu.

Zájmové území (dále jen Pošembeří) má rozlohu 108,66 km² a jeho nejsevernější bod (50°06'11" s. š., 14°50'8" v. d.) leží na katastru města Český Brod v nadmořské výšce 218,4 m n. m., mezi obcemi Kounice a Černíky. Nejvýchodnější bod (50°05'2" s. š., 14°54'6" v. d.) se nachází rovněž na katastru Českého Brodu v těsné blízkosti pravého břehu potoka Šembery a je se svou nadmořskou výškou 212,4 m jedním z nejnižších bodů celého Pošembeří. Vůbec nejnižší bod s hodnotu 208,8 m n. m se nachází přibližně 500 m jihovýchodním směrem odtud. Nejjižnější bod (49°57'0" s. š., 14°49'47" v. d.) nalezneme na katastrálním území obce Jevany u jižního cípu rybníka Šáchovce v nadmořské výšce 338,7 m. Nejzápadnější bod (50°00'35" s. š., 14°45'4" v. d.) v nadmořské výšce 424,5 m je součástí katastrálního území obce Štíhllice. Nejvyšší bod celého Pošembeří má hodnotu 500,8 m n. m. a nachází se v katastru obce Vyžlovka v areálu Národní přírodní rezervace Voděradské bučiny.

Severní 2/3 zájmového území se svažují k severu. Nejjižnější část Pošembeří, oproti severní více členitá a morfologicky pestřejší, se uklání na jih směrem k Sázavě.

4.2 Fyzickogeografická charakteristika území

Krajina Pošembeří je pestrá, a to i přes malou rozlohu. Nalezneme zde velké plochy zemědělsky kultivované orné půdy, zejména v prostorách Českobrodské kotliny, stejně tak jako zalesněné oblasti skrývající prameny a horní toky zde pramenících potoků. Tyto zalesněné plochy s mělkými údolími se nacházejí na areálech Černokostecké a Jevanské pahorkatiny. Významnost zdejších lesů byla podtržena vyhlášením Národní přírodní rezervace Voděradské bučiny (Čvančara, Samek, 1959).

Dále se tu vyskytují rozsáhlé lány jabloňových sadů na území Tismické a Přistoupimské tabule, i drobné komplexy trvale travních porostů, které si, s lidskou pomocí, opět nacházejí své místo ve zdejší krajině. Charakteristickým rysem Pošembeří jsou také rybníky, i když jejich zastoupení není tak velké, jako bývalo. Do podoby zdejší krajiny se zapsaly tučným písmem.

Oblast Pošembeří byla díky své strategické poloze a úrodné půdě osídlována již od neolitu. Původní lužní lesy v blízkosti četných potoků a říček byly mýceny a zemědělsky kultivovány za účelem získávání orné půdy (Kudrnáč, 1959). Proto se nám do současnosti dochoval jen malý odkaz původního zalesnění, které bylo v zdejší krajině značné. Dalším z lidských zásahů, který se do krajiny Pošembeří vryl, bylo budování rybníků. V současné době je krajinná mozaika z větší části tvořená převahou orné půdy a lesů, doplněná rozptýlenými plochami ostatních typů využití krajiny.

4.2.1 Geologická charakteristika

Největší zastoupení z geologických útvarů v Pošembeří má prvohorní **permokarbonská složka** vytvářející nepravidelný obdélníkový ostrov v severojižním směru. Tento geologický útvar, zvaný též (červený) nučický pískovec či permské českobrodské souvrství, je součástí příkopové propadliny Blanické brázdy. Tato porucha vznikla v třetihorách důsledkem saxonského tektonického neklidu. Původ hlubinného zlomu na území Pošembeří, jehož severní část známa jako Kouřimská porucha, je však starší – prvohorní. Táhne se jihozápadním směrem, jako ostatní poruchy patřící do skupiny jizerských hlubinných zlomů, a nalezneme v ní další ostrůvky permokarbonu u Vlašimi, v Chýnově u Tábora a u Českých Budějovic. Charakteristickým produktem permokarbonských sedimentů jsou terestrické rudé i šedé kalovce, pískovce, arkózy, slepence a uhelné sloje. Červené permokarbonské břidlice a pískovce se v minulosti hojně využívaly jako stavební materiál. V Českém Brodě jsou z nich vybudovány městské hradby, v Kostelci nad Černými lesy zase zámek, a v obou případech základy starých domů (Hlaváč, 1957; Krásný, Daňková, Kněžek et al., 1985; Suk, 1959).

GEOLOGICKÉ PODLOŽÍ Pošembeří (2012)

Geologické podloží

ČTVRTOHORY

- písčito-hlinitý až hlinito-písčítý sediment
- spraš, sprašová hlína
- hlína, písek, štěrk
- sediment smíšený
- navážka, halda, výsypka, odval

- zlom známý
- zlom předpokládaný

DRUHOHORY

Křída

- jílovec, uhlí, prachovec, pískovec, slepenec

PRVOHORY

Karbon

- adamellit
- porfyrický adamellit

Svrchní karbon, perm

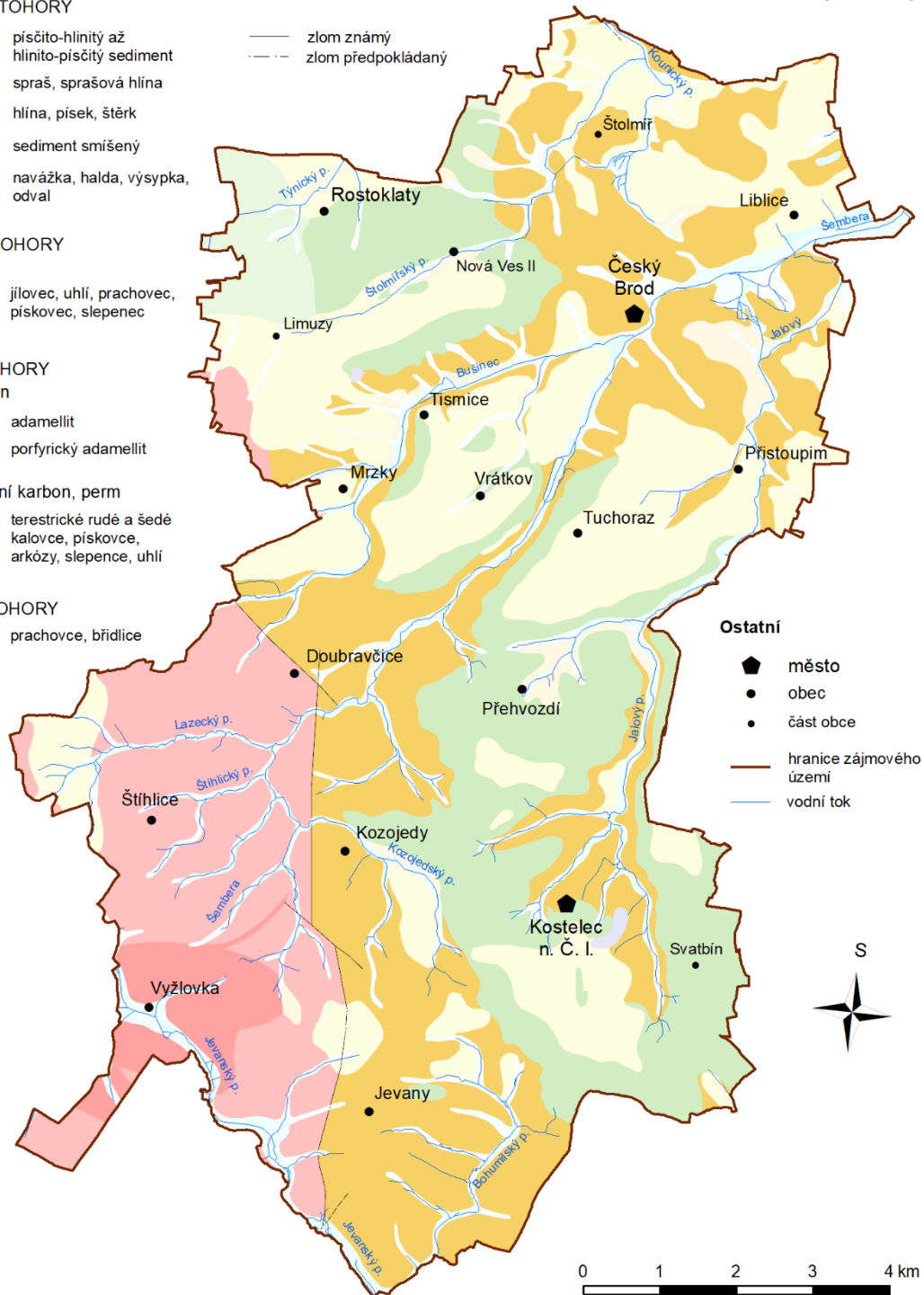
- terestrické rudé a sedé kalovce, pískovce, arkózy, slepenec, uhlí

STAROHORY

- prachovec, břidlice

Ostatní

- město
- obec
- část obce
- hranice zájmového území
- vodní tok

Obr. 2 Geologické podloží (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

Druhým nejobsáhlejším prvkem geologické stavby Pošembeří je **křídová vrstva**. Vznikla ze sladkovodních usazenin na jihu a marinních usazenin na severu Pošembeří v počátcích svrchní křídly (cenoman). Typickým produktem jsou terestrické sladkovodní až marinní prachovce, pískovce, slepence, které tvoří nejnižší jednotkou české křídové pánve zvanou *perucko-korycanské souvrství* (Bokr, 2003). Bělavé nebo červenohnědé kvádrové pískovce tvoří, až 60 m mocné, jednotvárné souvrství. Díky žáruvzdorným jílům tmelícím křídové pískovce byla místa vyskytující se na tomto podloží hospodářsky významná. A to během výroby keramiky v Kostelci nad Černými lesy, která snesla nejtvrďší měřítka kvality (Hlaváč, 1957; Krásný, Daňková, Kněžek et al., 1985; Melniková-Papoušková, 1957; Suk, 1959).

Třetí nejvíce zastoupeným geologickým útvarem je **středočeský pluton**. Středočeský pluton zasahuje na území Pošembeří svým severovýchodním cípem v podobě říčanské žuly. Tento komplex vznikl ve svrchním karbonu důsledkem hercynského (variského) vrásnění. Při tomto horotvorném procesu došlo k tvorbě hlubinných zlomů, těles hlubinných vyvěřelin a pohybům ker podél zlomů. Tento děj měl za následek sjednocení a konsolidaci Českého masivu. Do období hercynského vrásnění se území Pošembeří vyvíjelo orogenním způsobem, po něm již platformním (jen místy docházelo k transgresím mělkých moří či tvorbě jezerních pánví). Říčanská žula je mladší, než žuly ostatní. Zastoupení minerálů živce (ortoklas, plagioklas) odpovídá spíše granodioritu, než granitu. Proto říčanskou žulu označujeme jako adamellit. Využívala se jako štěrk, pro zpevňování komunikací (Geologie ČR, 2015; Hlaváč, 1957; Krásný, Daňková, Kněžek et al., 1985; Suk, 1959).

Značnou plochu zaujímají v Pošembeří **čtvrtohorní útvary fluviálních sedimentů**. Jedná se o zvětralý povrch, hlínu s pískem a jílem z českých pohraničních pohoří, a dobře propustné štěrkopísky na dolních tocích levostranných přítoků Labe. Tento materiál byl po odeznění dob ledových dopravován do nížin, kde se následně usadil. Tato vrstva naplavenin je mocnou zásobárnou cihlářské hlíny (Hlaváč, 1957; Krásný, Daňková, Kněžek et al., 1985; Suk, 1959).

Středočeský pluton ovlivňuje i další pošemberský geologický útvar, kterým je mnohem starší **svrchní proterozoikum** (neoproterozoikum). Tyto horniny, jak název

napovídá, vznikly koncem starohor, a to díky assyntskému (kadomskému) orogenetickému cyklu (nejstarší datované sedimentární horniny s pozůstatky fauny a flóry v České republice). Na území Pošembeří vniká jako ostrý klín od jihozápadu a vyskytuje se v okolí Rostoklat a Limuz. A právě v okolí Limuz je kontaktně metamorfován středočeským plutonem a vytváří porfyrickou facii říčanské žuly. V místech styku jinde poměrně měkké algonkické břidlice značně ztvrdly a jejich povrch značně rozpukal. Vzniklé trhliny byly následně vyplněny sádrovcem, který vznikl větráním kyzu. Charakteristickým produktem neoproterozoika jsou modrošedé až černošedé břidlice, droby a podřadné slepence spadající ke štěchovické skupině (Geologie ČR, 2015; Hlaváč, 1957; Krásný, Daňková, Kněžek et al., 1985; Suk, 1959).

4.2.2 Geomorfologická charakteristika

Demek, Mackovčín *et al.* (2006) kategorizují geomorfologické členění vyskytujících se jednotek v Pošembeří následovně:

HERCYNSKÝ SYSTÉM

ČESKÁ VYSOČINA

Soustava: **ČESKO-MORAVSKÁ SOUSTAVA** (II)

Podsoustava: **STŘEDOČESKÁ PAHORKATINA** (IIA)

Celek: **BENEŠOVSKÁ PAHORKATINA** (IIA-1)

Podcelek: **Dobříšská pahorkatina** (IIA-1A)

Okrsek: ***Jevanská pahorkatina*** (IIA-1A-7)

Mukařovská pahorkatina – Tismice, Mrzky,
Doubravčice, Štíhllice, Kozojedy, Vyžlovka, Jevany

Struhařovská pahorkatina – Vyžlovka, Jevany

Okrsek: **Černokostelecká pahorkatina** (IIA-1A-8)

Lipanská pahorkatina – Doubravčice, Přehvozdí,
Kostelec nad Č. l., Jevany

Konojedská pahorkatina – Jevany

Soustava: **POBEROUNSKÁ SOUSTAVA** (V)

Podsoustava: **BRDSKÁ OBLAST** (VA)

Celek: **PRAŽSKÁ PLOŠINA** (VA-2)

Podcelek: **Říčanská plošina** (VA-2A)

Okrsek: **Uhříněveská plošina** (VA-2A-2) – Rostoklaty,
Tismice

Soustava: **ČESKÁ TABULE** (VI)

Podsoustava: **STŘEDOČESKÁ TABULE** (VIB)

Celek: **STŘEDOLABSKÁ TABULE** (VIB-3)

Podcelek: **Českobrodská tabule**

Okrsek: **Bylanská pahorkatina**

Českobrodská kotlina – Český Brod, Rostoklaty

Přistoupimská tabule – Přistoupim, Tuchoraz

Tismická tabule – Tismice, Mrzky, Vrátkov, Tuchoraz

Pošembeří se nachází v provincii Česká vysočina. Na jeho území se stýkají tři (z celkových šesti) geomorfologické soustavy (subprovincie) tohoto komplexu. Jedná se o soustavy Česko-moravskou, Poberounskou a Českou tabuli. K tomuto střetu dochází u obce Limuzy v severozápadním cípu Pošembeří (Demek *et al.*, 1965; Demek, Mackovčín *et al.*, 2006).

Největší rozlohu Pošembeří zaujímá Černokostelecká a Bylanská pahorkatina. Černokostelecká pahorkatina – neotektonicky vyzdvižená a erozně rozčleněná – na jihu, a Bylanská pahorkatina – rozprostírající se v povodí středního toku Šembery – tvoří erozně a strukturně denudovaný georeliéf. Nemalé zastoupení má také Jevanská pahorkatina, nacházející se v jihozápadní a západní části Pošembeří. Georeliéf Jevanské pahorkatiny je členitý a strukturně zarovnaný. Vyskytují se zde žulové skalní útvary. Naopak minoritní plochu zaujímá Uhříněveská plošina, která na území Pošembeří zasahuje v jeho severozápadním cípu. Vyznačuje se plochým slabě rozčleněným (erozně denudančním) georeliéfem (Demek *et al.*, 1965; Demek, Mackovčín *et al.*, 2006; Hlaváč, 1957).

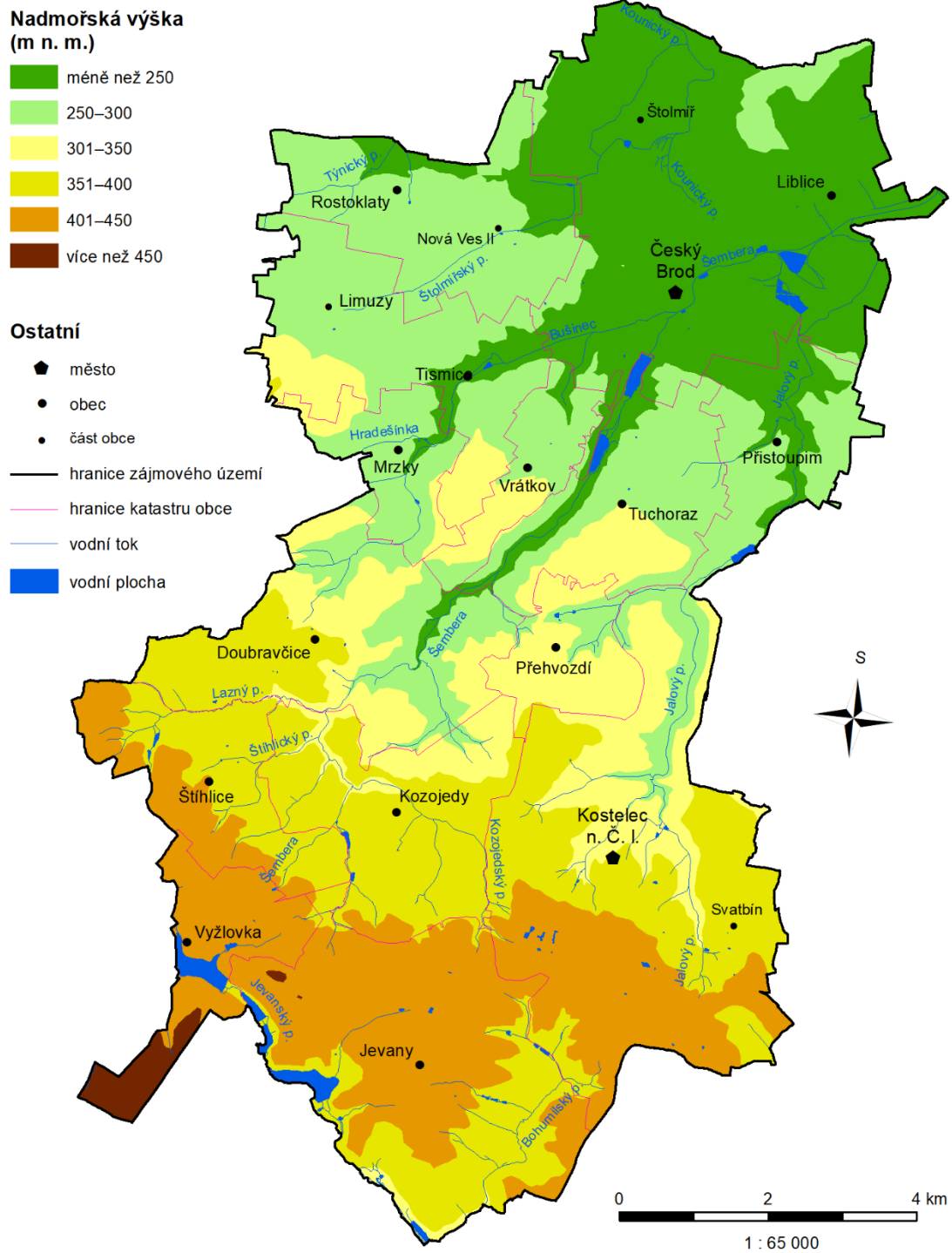
Podle relativní výškové členitosti se na území Pošembeří vyskytuje z větší části pahorkatina (31–150 m) – střední a severní část. A v menší míře, pouze na jihu zájmového území, zasahuje jako klín vrchovina (151–300 m). Z hlediska absolutní výšky je Pošembeří tvořeno vysočinou, jelikož nejnižší bod má hodnotu 208,8 m n. m. Nejvyšší se nachází v 500,8 m n. m. – absolutní výškový rozdíl tedy činí 292 m (Brandos, 2011).

35,50 % (38,58 km²) povrchu Pošembeří je tvořeno sklonem terénu v rozmezí 0–2°, 37,53 % (40,78 km²) zaujímají svahy o sklonu 2,1–5°, 18,46 % (20,06 km²) svahy se sklonem 5,1–10°, a 8,51 % (9,24 km²) svahy s větší sklonitostí, než je hodnota 10°.

Z hlediska orientace jsou ze 47,19 % (51,28 km²) zastoupeny severní, z 21,26 % (23,10 km²) východní, z 18,49 % (20,09 km²) jižní, a z 13,06 % (14,19 km²) západní – strmé někdy i skalnaté – svahy.

VÝŠKOVÁ ČLENITOST

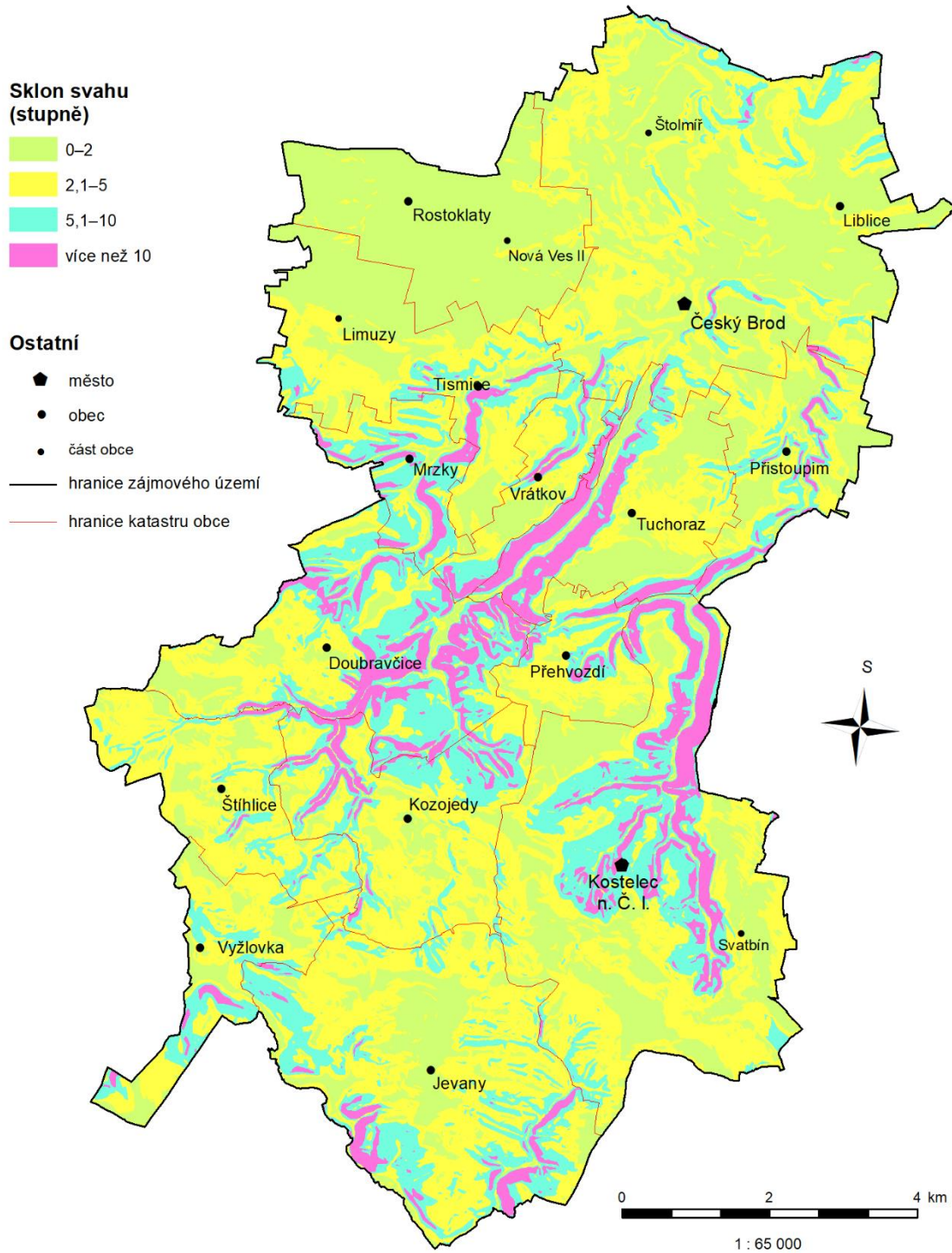
Pošembeří (2020)

Obr. 3 Výšková členitost (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

SKLONITOST SVAHU

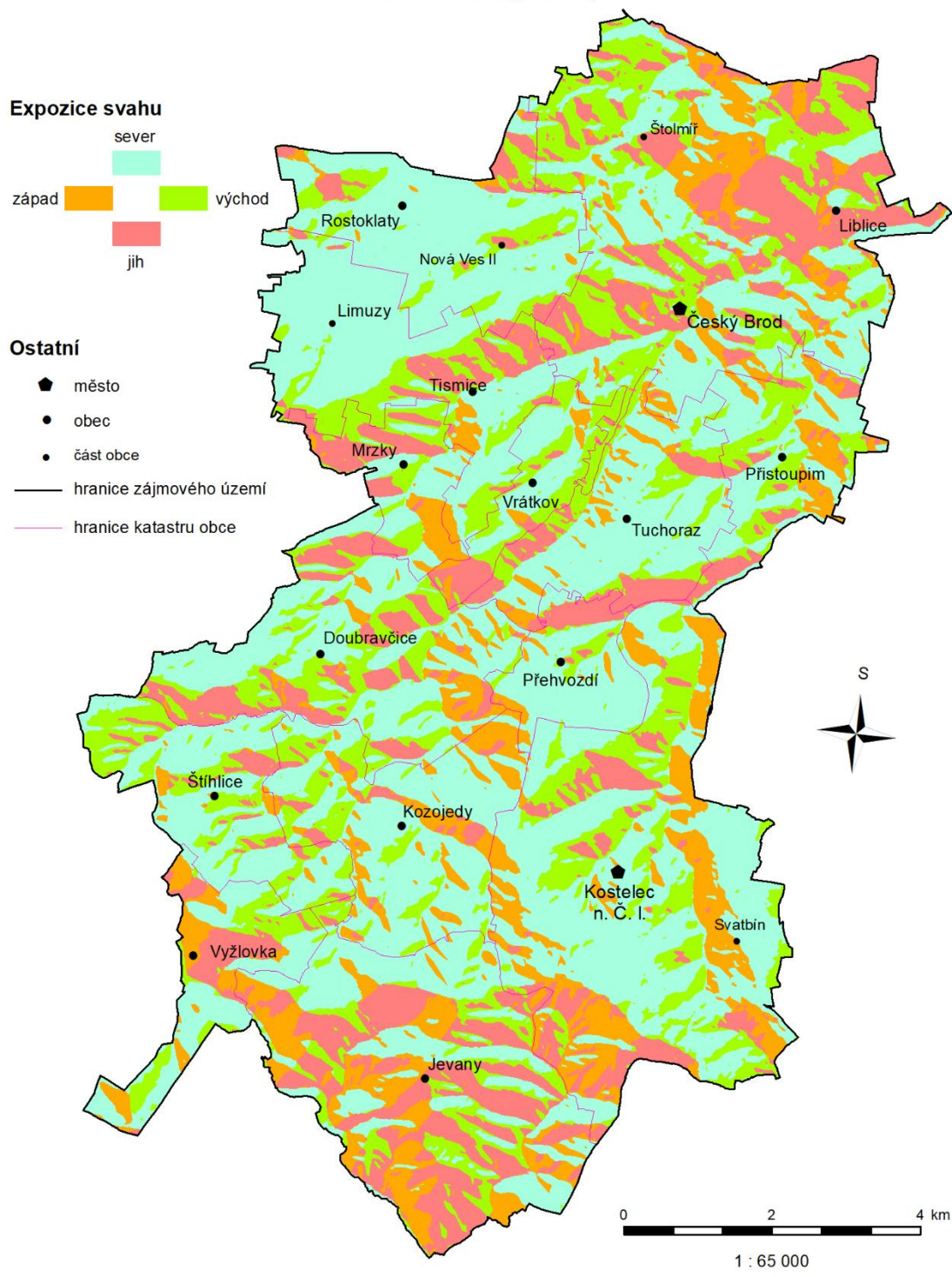
Pošembeří (2020)

Obr. 4 Sklonitost svahu (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

EXPOZICE SVAHU

Pošembeří (2020)

Obr. 5 Expozice svahu (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

4.2.3 Klimatická charakteristika

Z mapové kompozice na Národním geoportálu INSPIRE Klimatické oblasti (1901–2000) vyplývá, že na území Pošembeří jsou zastoupeny dvě klimatické oblasti (z celkových 5 oblastí a 8 podoblastí na území České republiky). V Pošembeří zabírá nejvyšší podíl, na základě této mapy, klimatická **oblast teplá** (T 2). Tato oblast se nachází v severní a centrální části zájmového území. Vyznačuje se teplými dlouhými léty s 40–50 letními dny, kdy se průměrná teplota pohybuje v hodnotách 15–16 °C. Srážkový úhrn v letním období má hodnotu 200–400 mm a počet srážkových dnů (>1 mm) je 100–140. Přechodné období je krátké, se 100–140 mrazovými dny, mírně teplým jarem o průměrné teplotě 7–8 °C, teplým podzimem s průměrnou teplotou 8–9 °C. Zima v teplé klimatické oblasti je normálně dlouhá, tj. 50–60 ledových dnů. Je mírně chladná, její průměrná teplota je -2 až -3 °C. Hodnota srážek je vyšší (>400 mm) a období trvání sněhové pokrývky (50–60 dnů) je spíše krátkého charakteru.

Druhou klimatickou oblastí je **oblast mírně teplá** (MT 9), která se soustřeďuje na jihu Pošembeří. Hranice těchto dvou celků probíhá po severních hranicích obcí Štíhlíce, Kozojedy a Kostelec nad Černými lesy. Pro mírně teplou oblast je charakteristické mírně teplé léto (průměrná teplota 13–15 °C), které má 20–40 letních dnů. Přiměřeně velký srážkový úhrn o hodnotě 200–400 mm, který se nahromadí během 100–140 srážkových dnů (>1 mm). Přechodné období je přiměřeně dlouhé se 140–160 mrazovými dny, chladným jarem s průměrnou teplotou 5–7 °C, mírně teplým podzimem s průměrnou teplotou 6–8 °C. Zima je normálně dlouhá (50–60 mrazových dnů), mírně chladná s průměrnou teplotou -2 až -3 °C, přiměřenými srážkami (200–400 mm) a přiměřeným trváním sněhové pokrývky (50–80 dnů).

Na zájmovém území v obci Mrzky se nachází jedna automatizovaná meteorologická stanice s dobrovolnou obsluhou (AKS).

4.2.4 Půdní pokryv

Z mapové kompozice na Národním geoportálu INSPIRE Půdní mapa ČR 1 : 250 000 – klasifikace dle TKSP a WRB vyplývá, že na území Pošembeří je půdní složka zastoupena těmito typy: černosoly (černozelem a černice), luvisoly (šedozelem, hnědozelem a luvizem), kambisoly (kambizem) a leptosoly (pararendzina). Nejrozšířenější jsou hnědozemě chudé na vápník. Obsahují spraše, prachovice (naváté sprašové hlíny) a polygenetické hlíny. Vyskytují se v severní a centrální části Pošembeří. Velice úrodná černozelem, tvořená převážně ze spraší a obsahující (v případě modálního typu) i kalcický horizont, sem zasahuje z Polabí. Rozprostírá se v okolí města Český Brod na severu zájmového území a je hojně zemědělsky využívána. Kambizem, tvořená ze středně těžkých a středně lehčích substrátů, se nachází v údolích horních a středních toků Šembery a Jevanského potoka. Jsou to nejvíce zalesněné plochy Pošembeří.

4.2.5 Hydrologická charakteristika

Celá oblast patří do povodí Labe. Severní a centrální částí Pošembeří protéká vodní tok Šembera (č. h. p. 1-04-06-038). Ta pramení mezi obcemi Vyžlovka a Kozojedy v nadmořské výšce 404 m, díky její délce 28,2 km (15,1 km na zájmovém území), ploše povodí 190 km² (73,44 km² na zájmovém území) a pěticí větších přítoků, jde o zdejší dominantu. První z přítoků (pravostranný) je 3,77 km dlouhý Kozojedský potok na 26,21 říčním km. Druhým přítokem (levostranný) je 1,79 km dlouhý Štíhlický potok na 25,3 říčním km. Třetím přítokem (levostranný) je 3,83 km dlouhý Lazný potok na 24,9 říčním km. Čtvrtým přítokem (levostranný) je 8,04 km dlouhý Bušinec na 17,04 říčním km. Pátým přítokem (pravostranný) je 12,78 km dlouhý Jalový potok na 14,12 říčním km. Na 12,89 říčním km Šembera opouští Pošembeří – Českobrodskou kotlinou – jeho severovýchodním cípem ve 211 m n. m. Od svého pramene až sem klesla o 193 výškových m. Na horním toku vytváří Šembera scenérii, kterou bychom na jižním okraji Polabské nížiny příliš neočekávali. V případě dostatku vody můžeme obdivovat peřeje, když se proud říčky dere kamenitou roklí, připomínající svým zjevem divoké horské údolí. Zdejší 16m skály jsou jednou z mála horolezeckých lokalit Pošembeří (Horosvaz.cz, 2020). Na úseku před Českým Brodem napájela Šembera v minulosti až devět rybníků, ze kterých se dochovaly pouze dva – Mlýnský (Tuchorazský) rybník a

Podviňák (Podvinický rybník) (Bednařík, 1957). Šembera je levostranným přítokem Výrovky, do které ústí na jejím 3,5 říčním km. Výrovka se jako levostranný přítok napojuje na Labe v Kostomlátkách u Nymburka. Bušinec, Šembera a Jalový potok vytvářejí v centrální části Pošembeří tři charakteristická údolí, se sklonitostí okolních svahů přes 10°, táhnoucí se severovýchodním směrem (ČHMU, 2016; DIBAVOD, 2015).

V severozápadním rohu zájmového území se nachází (po Výrovce s kódovým označením 10406 a se 73,44 km² = 67,59 % plochy Pošembeří) druhé největší povodí 3. řádu. Je jím povodí kódového označení 10407, tj. povodí Labe od Výrovky po Jizeru. Rozprostírá se na ploše o rozloze 18,21 km², tj. 16,76 % plochy zájmového území. Nejvýznamnějším tokem je Kounický potok (č. h. p. 1-04-07-035), který pramení na severu Českého Brodu v oblasti zvané Lány (217 m n. m.). Svou délkou na území Pošembeří (3,76 km) patří k těm kratším ze zdejších toků. Celková délka až k vyústění do Labe, které se nachází severně od Přerova nad Labem (174 m n. m.), je však 15,69 km. Kounický potok protéká nížinnou krajinou charakteristickou pro střední Polabí. Jen na severní hranici Pošembeří naráží a z levé strany obtéká západní úpatí vrchu Zálužník (vrchol 285 m n. m.) zvané Na Skále. Zde také Pošembeří v nadmořské výšce 212 m opouští. Levostranným přítokem Kounického potoka na 12,75 říčním km je Štolmířský potok. Ten před střetem s Kounickým protéká Limuzy (kde pramení na místě střetu tří geomorfologických soustav), Novou Vsí II a Štolmířem (ČHMU, 2016; DIBAVOD, 2015).

V jižní části Pošembeří, v okolí města Kostelec nad Černými lesy, se rozprostírá poslední ze tří povodí 3. řádu na zájmovém území – povodí Sázavy od Želivky po ústí (10903). Svou rozlohou je jen o málo menší než povodí Labe od Výrovky po Jizeru. Zaujímá plochu 17,01 km², což je plocha 15,65 % z rozlohy Pošembeří. Jeho zjevnou odlišností od předchozích dvou povodí je orientace jeho sklonu, který je jižní, a nadmořská výška, která se pohybuje v rozmezí 300–500 m. Nejdominantnějším tokem tohoto povodí na území Pošembeří je Jevanský potok (č. h. p. 1-09-03-1060). Jedná se o 20,9 km dlouhý pravý přítok Sázavy. V zájmovém území se z celé jeho délky nachází jeho střední tok o délce 5,77 km. Jevanský potok vstupuje na území Pošembeří svým

15,67 říčním km u obce Vyžlovka v nadmořské výšce 338 m a opouští jej u rybníka Šáchovce, kde má jeho říční kilometráž hodnotu 9,9. Po tuto vzdálenost překoná 67 výškových m. Po celé délce hluboko zaříznutého Jevanského potoka se nacházejí rybníky (ČHMU, 2016; DIBAVOD, 2015; Kubásek, 2016).

4.2.5.1 Vodohospodářské stavby

Ryby představovaly jediný masný pokrm v dobách půstu, a tak se není čemu divit, že se rybníkářství v Pošembeří kdysi dařilo. Táhlá údolí v jižní a střední části, bažinatý a močalovitý terén v severní části Pošembeří jsou ideálním prostředím pro budování rybníků s přímou hrází – tzv. „stavy“. V severní části rybníky z části odvodňovaly a z části zaplavovaly silně podmáčenou krajinu, čímž soustřeďovaly nadbytečnou vodu do jednoho místa. Vysušená plocha se nejčastěji stávala ornou půdou, potřebnou pro stále početnější obyvatelstvo. První rybníky v Čechách zakládaly kláštery, a ten cisterciácký v Klášterní Skalici nechal vystavět hrádek Šember (Schönberg) nad Šemberou (1357). Není tedy důvod nevěřit, že tradice místního rybníkářství pochází právě z této doby (Bednařík, 1957; Mrvík, 2014).

Budovány byly rybníky různých funkcí. Retenční rybníky zadržující vodu pro mlýny a pily. Chovné pro chov ryb (zejména kaprů, štik a karasů). Tyto rybníční soustavy se nám, až na výjimky, do dnešních dnů nedochovaly. Od 17. do 20. století nastává úpadek rybníkářství, a to z důvodu nevýnosnosti tohoto způsobu hospodaření. V 17. a 18. století byly jednou z josefínských reforem zvýhodněny ceny pšenice a ovsa. Osevní plochy těchto plodin se rozšiřovaly právě na úkor rybníků. V 19. a 20. století tentýž rozmach zaznamenal ječmen a cukrovka. V dnešní době zažívá rybníkářství v Pošembeří obrození a počet rybníků se zvyšuje. K chovu ryb se přidaly nové typy jejich využití – rekreace (zejména na Vyžlovském rybníce) a sportovní rybaření (Bednařík, 1957; Cablík, 1981).

V roce 1472 se Dolánky (v 16. století zaniklá obec) připomínají jako majetek Mikuláše z Landštejna, sídlícím na Tuchorazi, a to v souvislosti se sporem o Dolánecký rybník (později Stodola). Do svého zničení při povodni roku 1889 byl součástí soustavy až devíti rybníků na Šembeře. Od jejího pramene jimi byly Poklička (96), Hrnc (97), Šember (102), Dolánecký/Stodola (103), Řešeto (104), Mrzák (105) a dvojice

dochovaných rybníků **Tuchorazský/Mlýnský** (106) a **Podvinický/Podviňák** (107), na které navazuje zaniklý Chouranický rybník. Šembera dále protéká Českým Brodem a stále napájí jediný městský rybník – **Pivovarský/Pivovarák**.

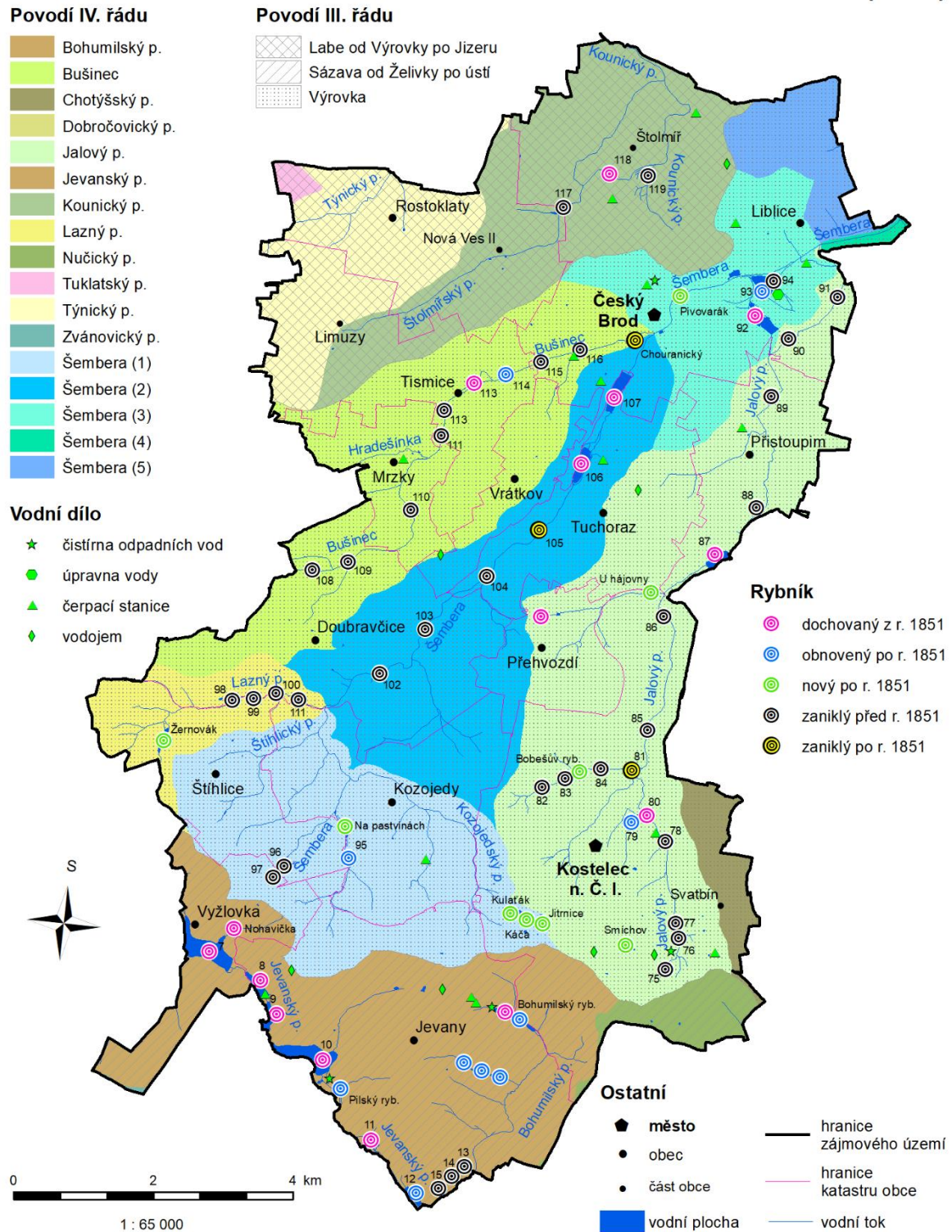
Prvním pravostranným přítokem Šembery je bezejmenný tok, na kterém byl evidován v roce 1957 jeden zaniklý rybník Kozojedský (95). Ten byl obnoven jako rybník **Pod hotelem** a přibyl k němu větší rybník **Na pastvinách**, který se nachází 650 m po proudu. Na levostranném přítoku Šembery potoku Lazném se mezi Doubravčicemi a Štíhlicemi nacházely čtyři rybníky (98–101), jejichž jména se nám nedochovala. Zato rybníky nejmohutnějšího levostranného přítoku Bušince máme zaznamenané podrobněji. Od pramene jimi byly Hořejší Lhotský (108), Dolejší Lhotský (109), Mrzecký (110), Podskalský (111), Tismický (112). Přímo v Tismicích došlo k obnově **Horního** (113) a **Velkého tismického rybníku** (114), naopak Vodák (115) a Nový rybník (116) již neexistují. Nejmohutnějším pravostranným přítokem Šembery je Jalový potok, v jehož povodí se nacházela celá řada rybníků. Od pramene jimi byly Smíchov (75), tři bezejmenné (76–78), dva dochované **Sladovský** (79) a **Tintěry/Tintěrák** (80). Následuje bezejmenný rybníček dolnopeklovského mlýna (81) a trojice bezejmenných rybníků (82–84) na levostranném bezejmenném přítoku, na jejichž místě dnes stojí **Bobešův rybník**, kolem kterého vede naučná stezka Mokřadních ekosystémů. Dále se po proudu Jalového potoka nacházely rybníky Volšan (85), Jan (86), poblíž kterého v oboře nově vznikl rybník **U hájovny**, následuje dochovaný **Chrástecký** (87) a dvojice zaniklých rybníků – Žák (88) a Přistoupimský (89). Za Přistoupimí byla z Jalového potoka svedena voda severně do prostor mezi Českým Brodem a Liblicemi. Zde se do dnešních dob dochovala **soustava Nouzovských rybníků** (92) a **Chodotín** (93), který byl propojen se Starým rybníkem u Liblic (94). Vlastní tok Jalového potoka napájel rybníky Vokřínek (90) a Lacinu (91). V povodí Labe se dále na území Pošembeří nachází Kounický a Štolmířský potok, na kterých se dochoval jeden ze tří rybníků – **Štolmířský** (118). Hořejší Štolmířský (117) a Dlouhý Štolmířský (119) nikoliv.

Na Jevanském potoce se do současnosti zachovalo více rybníků než na Šembeře a jejích přítocích. V rámci zájmového území se – řazeno po proudu – jedná o

(Velký) **Vyžlovský rybník** (7), ve všech parametrech největší vodní nádrž Pošembeří. Následují rybníky **Jan** (8), **Švýcar** (9), **Jevanský** (10) a obnovený rybník Nadýmáček (11) dnes **Pilský**. Nejjižnější rybník **Šáchovec** (12) je Přírodní památkou a také součástí Natura 2000, coby Evropsky významná lokalita (EVL). Malou část jihovýchodní hranice Pošembeří vytváří největší levostranný přítok Jevanského potoka – Bohumilský potok. Na něm se dochoval pouze **Bohumilský rybník** při zaniklé obci Bohumil, a kaskáda menších rybníků na jednom z pravostranných přítoků Bohumilského potoka. Po proudu se dříve nacházely další tři rybníky – Pstruhový (13), Lamber (14) a Lhotecký (15) (ČHMU, 2016; DIBAVOD, 2015; Kolínsko, 2019; Kubásek, 2016).

U některých rybníků Pošembeří se v minulosti budovaly také technické stavby, které využívaly energie, poskytované regulovaným vodním tokem – vodní mlýny a pily. V současnosti žádné z těchto zařízení není v provozu. Budovy vodního mlýnu stále stojí při Jalovém potoce v Přistoupimi, a také pod hrázemi Nouzovského, Mlýnského/Tuchorazského a Jevanského rybníka. Nic bohužel nezbylo z mlýnu Chouranického, Chrásteckého a Tismického. V lokalitách Horní a Dolní Peklov severně od Kostelce nad Černými lesy se nacházely rovnou dva vodní mlýny. Jejich velký význam pro městečko nad nimi dokládá dlážděná cesta, která místy stále prostupuje skrz udusanou hlínu dnes málo využívané lesní cesty. Ani z nich se však nedochovalo nic než jejich základy. U mlýna v Horním Peklově je to o to smutnější, protože byl jednou z nejstarších černokosteleckých staveb, jeho přítomnost se poprvé uvádí už v roce 1491 – zbořen byl 1901. O dolnopeklovském mlýnu máme první písemnou zmínku v roce 1654 a zbořen byl po druhé světové válce. Pochopitelně se téměř nic nedochovalo ani z mlýnů v zaniklých osadách, kde byla jejich přítomnost také prokázána – zaniklé osady Dolánky, Ve Spáleném a Penčice, kde byl mlýn později využíván i jako pila a hájovna. Přeměna vodních mlýnů v pily byl – zejména na Černokostelecku – běžnou praxí (Bednařík, 1957; Jevany.cz, 2020; Mrvík, 2011; Řehounek, 2019; Vodnimlyny.cz, 2020).

HYDROLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA Pošembeří (2020)

Obr. 6 Hydrologická charakteristika (zdroj: vlastní zpracování, ArcGIS)

4.2.6 Biogeografická charakteristika

Biogeografická regionalizace území Pošembeří, vycházející z Biogeografického členění České republiky (Culek, 1996), je následující:

Biom: **GEOBIOM OPADAVÝCH LISTNATÝCH LESŮ**

Provincie: **STŘEDOEVROPSKÝCH LISTNATÝCH LESŮ**

Podprovincie: **Hercynská**

Region: **Českobrodský** (1.5)

Posázavský (1.22)

V Českobrodském biogeografickém regionu (bioregion), který se nachází v severní části zájmového území, dominuje *bukodubový vegetační stupeň* = 2. Nacházíme zde převážně *roviny* (plošiny) = **R**, *rozřezané plošiny* = **B**, a *užší nivy* = **N**. Nížiny a rozřezané plošiny zde tvoří podklad pro půdní substrát ze *spraší* (a *sprašové hlíny*) = **E**, substrát užších niv je tvořen (převážně) *hlinitými fluvialními sedimenty* = **h**. Z této charakteristiky vycházejí čtyřmístné kódy určující typ biochór. 2RE u obcí Rostoklaty a Český Brod, -2BL (znaménko „-“ označuje srážkově relativně suché místo daného typu biochory) u obcí Český Brod a Přistoupim, 2BE u obce Vrátkov, a 2Nh v Liblicích u Českého Brodu. Fauna bioregionu je hercynského původu, silně ochuzená se západními vlivy (Ambros, 1989; Culek, 1996; Divíšek, Culek, Jiroušek, 2010).

Posázavský bioregion je větším celkem než Českobrodský, a to nejen na území Pošembeří. Charakteristické je pro něj *dubobukový* = 3 a *bukový vegetační stupeň* = 4. *Rozřezané plošiny* = **B**, *sníženiny* (deprese, zpravidla podmáčené) = **D** a malá plocha *rovin* (plošin) = **R**. Na podkladu z rozřezaných plošin se vytvořil půdní substrát ze *spraší* (sprašové hlíny) = **E**, *kyselých plutonitů* = **R**, *neutrálních permských sedimentů* = **L**, (kyselých) *kvádrových pískovců* = **W** a *kyselých (oligotrofních) podmáčených sedimentů* = **o**. Kódy biochór jsou tedy 3BE u obcí Tismice, Vrátkov, Tuchoraz, Přehvozdí a Kostelec nad Černými lesy, 3BR v západní části Pošembeří (Mrzky, Doubravčice, Štíhllice, Kozojedy a Vyžlovka), 3BL se nachází podél toků Bušinec, Šembera, Jalový

potok a Bohumilský potok. Biochoru 3BW nalezneme taktéž v blízkosti větších toků, 3Do v povodí Bohumilského potoka v nejnižnější části Pošembeří, 4BR na území obcí Vyžlovka a Jevany a kódové označení biochory 4Ro na malé ploše mezi těmito obcemi. Je zde zastoupena ochuzená fauna kulturní krajiny Českomoravské vrchoviny (Culek, 1996; Divíšek, Culek, Jiroušek, 2010).

Z botanického (fytogeografického) hlediska celé Pošembeří spadá pod Českomoravské mezofytikum – opadavý listnatý les. Téměř celá plocha je ve fytogeografickém podokrese Černokostelecký perm (64c), až na jihovýchodní cíp (Doubravčice, Štíhllice, Kozojedy, Vyžlovka a Jevany), který se nachází ve fytogeografickém podokrese Jevanská plošina (64b). Oba podokresy jsou součástí okresu Říčanská plošina (64) (Culek, 1996; Divíšek, Culek, Jiroušek, 2010).

V Pošembeří se nachází jedna národní přírodní rezervace (dále jen NPR). Je jí NPR Voděradské bučiny v jihovýchodním cípu zájmového území. Tato rezervace je v péči chráněné krajinné oblasti (dále jen CHKO) Blaník a rozprostírá se na 658 ha v katastrech obcí Vyžlovka, Jevany, Louňovice a Černé Voděrady. Důvodem jejího vzniku, v roce 1955, byla ochrana zdejšího rozsáhlého lesního komplexu kyselých a květnatých bučin s typickou flórou a faunou na pravém břehu Jevanského potoka. Centrální a část jižního území NPR Voděradské bučiny patří do projektu Natura 2000, ve kterém spadá do Evropsky významných lokalit (EVL) (Čvančara, Samek, 1959). Druhým zástupcem maloplošného zvláště chráněného území (MZCHÚ) jsou dvě Přírodní památky (PP) – Šáchovec v jižním cípu zájmového území a Klepec poblíž Limuz. PP Šáchovec zahrnuje (od 26. 11. 2016) stejnojmenný mělký 320 m dlouhý a 65 m široký rybník na Jevanském potoce, přičemž rybník neleží v korytě tohoto vodního toku. Ve vodách rybníka i břehových porostech žije pestrá populace obojživelníků (např. silně ohrožená kuňka ohnivá „*Bombina bombina*“) a bezobratlých. Území slouží k výzkumným účelům ČZU. PP Klepec byla zřízena v roce 1977 z důvodu ochrany pozoruhodného geologického úkazu – tzv. žokovitého až kulovitého zvětrávání hrubozrnné říčanské žuly. Některé z balvanů na Klepci tvořící „kamenné stádo“ mají na temenech dosti vyvinuté poměrně vzácné odtokové misky s odtokovými žlábkami. Jedním z nich je 4 m vysoký a v průměru 8 m široký Stoh slámy (Fůra sena), který má na svém

povrchu největší skalní škrap-rýhu na území Čech. Zdejší žula se také stala stavebním materiálem při obnově Národního divadla v 19. století (Cittadella, 2015; Dřevo, 1953; Dvořák, 2008).

4.3 Socioekonomická charakteristika

4.3.1 Administrativní členění

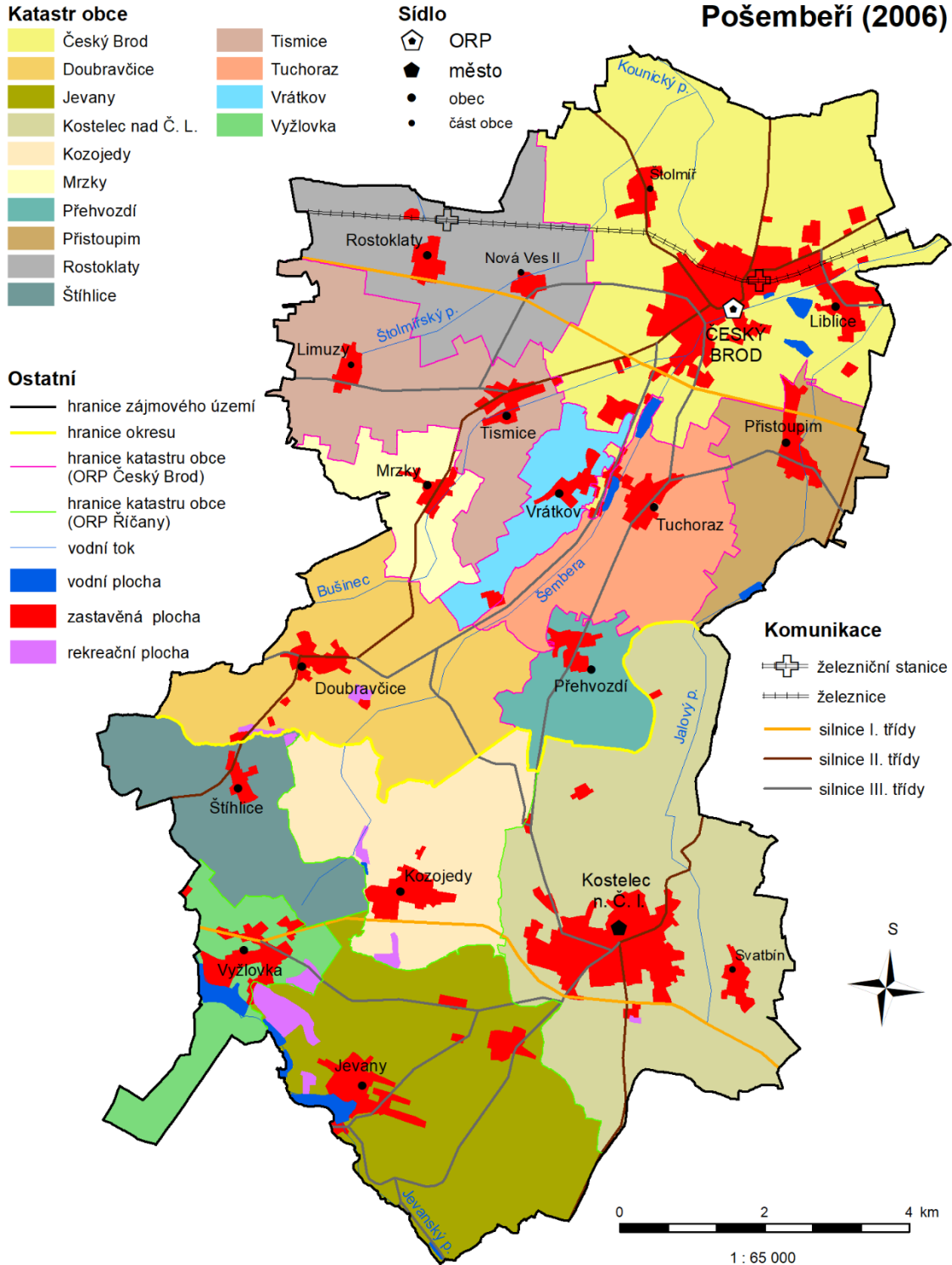
Pošembeří spadá do Středočeského kraje, jeho severní část je součástí okresu Kolín a jižní okresu Praha-východ. K okresu Kolín náleží katastrální území města Český Brod (do jehož katastru patří Liblice a Štolmíř se statusem *část obce*), dále obce Doubravčice, Mrzky, Přehvozdí, Přistoupim, Rostoklaty (Nová Ves II se statusem *část obce*), Tismice (Limuzy se statusem *část obce*), Tuchoraz a Vrátkov. Všechna výše jmenovaná sídla spadají pod správu města Český Brod, které má status obce s rozšířenou působností (ORP). K okresu Praha-východ náleží katastrální území obce Jevany, města Kostelec nad Černými lesy (do jehož katastru patří Svatbín se statusem *část obce*), dále obce Kozojedy, Štíhllice a Vyžlovka. Všechna výše jmenovaná sídla spadají pod správu ORP Říčany.

Počet katastrálních území je na území Pošembeří jen o málo větší než počet obcí. Konkrétní poměr je 18 : 14 (katastrální území : obce). Průměrná velikost rozlohy katastrálního území na Pošembeří činí 5,72 km², zatímco průměrná velikost rozlohy obce činí 7,76 km². V České republice je hodnota průměrné rozlohy katastrálního území 6,04 km² a obce 12,41 km². Co se týče hodnot průměrné rozlohy katastrálního území je tedy Pošembeří mírně podprůměrné a co se týče hodnot průměrné rozlohy obce více podprůměrné (Kubásek, 2016).

Počet obyvatel s trvalým pobytem v obcích Pošembeří k 1. 1. 2020 (pro porovnání hodnota z roku 2014 v závorce): Český Brod – 7 049 (6 876), Doubravčice – 847 (579), Jevany – 784 (711), Kostelec nad Černými lesy 3 780 (3 605), Kozojedy – 934 (809), Mrzky – 171 (145), Přehvozdí – 297 (257), Přistoupim – 450 (453), Rostoklaty – (541) 492, Štíhllice – 203 (154), Tismice – 534 (518), Tuchoraz – 557 (463), Vrátkov – 278 (263), Vyžlovka – 715 (635) (ČSÚ, 2020).

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ Pošembeří (2006)

Obr. 7 Administrativní členění Pošembeří (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

4.3.2 Základní ekonomická charakteristika

Průmysl Pošembeří se za posledních dvacet let významně proměnil. V Českém Brodě je značně zastoupený strojírenský a elektronický průmysl. A to i přes to, že je dlouhodobě na poklesu. Ukázkou je osud národního podniku Fotochema, založeného roku 1939 jako firma AKO. Vyráběly se zde filmy do fotoaparátů a videokamer (Mrvík, 2014). A přestože je průmysl celkově v Pošembeří na útlumu – příkladem je firma Stavokonstrukce Český Brod, a.s., která je od 16. 9. 2015 v insolvenčním řízení (Kurzy.cz, 2020) – stále se zde nachází řada strojírenských podniků, které stojí za zmínku. Vlajkovou lodí Českého Brodu byla a stále je Karma Český Brod, a.s. – podnik, slavící 110 let, zaměřený na vodoinstalatérství a topenářství je největším výrobcem konvekčních plynových kamen a kotlů v České republice. Mezi mladší podniky patří – Technometra Český Brod a.s. (letecký průmysl), BÜTTNER s.r.o. (elektronika), CAG Electric Machinery s.r.o. (elektrotechnika). Struktura průmyslových odvětví v regionu Pošembeří stále odráží historický vývoj dvou hlavních sídel – Českého Brodu a Kostelce nad Černými lesy (viz kap. 4.3.2). Není proto náhodou, že se mezi strojírenskými podniky nevyskytuje žádný z Kostelce.

Potravinářský průmysl je v současnosti zastoupený zejména díky rozsáhlým jablonoým sadům v pásu obcí Rostoklaty, Tismice, Vrátkov, Český Brod, Tuchoraz, Přehvozdí. Tradice ovocnářství sahá v Pošembeří do hluboké minulosti, avšak k cílevědomému rozvoji ovocnářství, jako důležité součásti zemědělství a potravinářského průmyslu, dochází až od první poloviny 19. století, kdy se o něj zasadil kníže Alois Josef II. z Lichtenštejna. V současnosti se v Pošembeří nachází jeden z pěti největších sadařských podniků zabývajících se pěstováním a zpracováním jablek v České republice – Sady Tuchoraz spol. s.r.o. Pošembeří bylo v předbělohorském období věhlasné díky pivovarnictví. Českobrodské a kostelecké pivo bylo rozváženo od Prahy po Kutnou Horu. V nedávné minulosti byla oblast také významná zpracováním cukrové řepy. Největším potravinářským podnikem přímo v Českém Brodě jsou JATKY Český Brod a.s., specializované na porážku prasat. V Kostelci nad Černými lesy je nejdominantnějším průmyslovým odvětvím právě potravinářský. A to díky českým firmám – masokombinátu XAVEROV, a.s., BONECO, a.s. vyrábějící majonézu a

pomazány, a POLAR TRADING s.r.o. distribuující hluboce zmrazené a chlazené potraviny (Kurzy.cz, 2020).

Užitkových nerostů a hornin se v Pošembeří vyskytuje pestrá paleta. Avšak jen několik z nich v takovém množství, že je rentabilní je těžit. Z toho důvodu není těžební průmysl v žádném případě dominující. Neúspěšné pokusy o těžbu měděné rudy probíhaly v oblasti Peklov (severně od Kostelce nad Černými lesy). Pouze u pokusného dolování kamenného uhlí zůstalo taktéž v okolí Kostelce nad Černými lesy a Přistoupimi. Toto pokusné dolování z roku 1842 bylo podmíněno potřebou paliva pro parní čerpadla odvodňující kutnohorské doly. Ukončeno bylo roku 1874, kdy v Přistoupimi proběhl první diamantový vrt na jádro v bývalém Rakousku-Uhersku. Tento vrt, který dosáhl hloubky 690,3 m, odhalil pouze desítky centimetrů silnou uhelnou sloj v hloubce 305 m. Nejcennější nerostnou surovinou Pošembeří tak tedy pořád zůstává velká zásoba kaolinických žáruvzdorných jílu, které jsou hlavní surovinou při výrobě šamotu. Jejich těžba probíhá v blízkosti obce Brník u Kostelce nad Černými lesy. Díky velkému zastoupení cihlářských hlín (nejčastěji sprašového původu), které se těžily a zpracovávaly v okolí Českého Brodu, bylo na zájmovém území mnoho cihelen (jen v Českém Brodě tři a jedna v Kostelci nad Černými lesy). Bohužel i těžební průmysl zažívá v Pošembeří za poslední dvě dekády úpadek. Jedním ze stále vyrábějících podniků je Cihelna Klíma spol. s r.o. Tato firma má dlouholetou tradici, byla založena v roce 1875 a od té doby jí spravuje rodina Klímů, až na éru socialismu, kdy byla zestátněna. Pro kamenické zpracování se v Kozojedech těžil permokarbonský pískovec (Kubásek, 2016; Mrvík, 2014; Suk, 1959).

Průmyslový charakter obce Jevany je odlišný od zbytku Pošembeří – je chemický. A to díky firmě Praha Vaccines patřící americké společnosti Novavax – NOVAVAX CZ a.s. Farmaceutický závod na území zaniklé obce Bohumil se proslavil v poslední době výrobou důležité složky chystané vakcíny proti onemocnění covid-19.

Severní část Pošembeří je díky blízkosti středního Polabí neméně úrodná. Hojně zemědělsky využívané plochy spadají do řepařské výrobní oblasti, typu řepařsko-obilnářské, podtyp Ř1 a Ř2. Jižní část pak do výrobní oblasti bramborářské, typu bramborářsko-obilnářské, podtyp B1 a B2 (Němec, Pražáková, Kučera *et al.*, 2009, 48).

Největší zastoupení z pěstovaných plodin charakteristických pro celé Polabí mají pšenice, technická cukrovka, kukuřice a řepka (ČSÚ, 2020).

Dopravní charakter Pošembeří byl vždy dvojího typu. Sever se nachází v rovinaté oblasti, která od pradávna tvořila prostředí pro putování na východ (Trstenická stezka). Proto se zde i v současnosti vyskytují významné komunikační tepny, táhnoucí se východo–západním směrem. Jedná se zejména o trojkolejnou elektrizovanou železniční trať Praha–Kolín (č. 011) a silnici první třídy č. 12 (I/12) spojující Prahu a Kolín. Naproti tomu jih Pošembeří se nacházel ve špatně prostupné kopcovité a lesnaté krajině. Tento charakter jej znevýhodnil při budování komunikací, a podepsal se tak i na jeho vývoji. I přes tento handicap, jižně od Kostelce nad Černými Lesy prochází silnice první třídy č. 2 (I/2) spojující Prahu, Říčany, Kutnou Horu, Přelouč a Pardubice – tzv. „kutnohorská“ státní silnice byla vybudována v roce 1840 (Mrvík, 2011). Na území Pošembeří prozatím nebyla vybudována žádná rychlostní silnice, ani dálnice. Je tomu tak, protože 4 km od severní a 6,5 km od jižní hranice Pošembeří se nacházejí dálnice D11 a D1, které jsou hlavními dopravními tepnami směřujícími z/do Prahy. Tím je tomuto regionu významně ulehčeno od nepříznivých vlivů nadměrné automobilové dopravy.

Díky strategicky výhodné poloze, kterou se může Český Brod pochlubit (39 minut od centra Prahy a 31 minut od Kolína), se zdejší míra nezaměstnanosti pohybovala na nejnižších hodnotách v České republice. V důsledku pandemie nastává zavírání místních podniků a situace nezaměstnanosti se zhoršuje. V roce 2016 – 4,63 %, 2017 – 2,71 %, 2018 – 2,53 %, 2019 – 2,43 %, 2020 – 3,9 % (ČSÚ, 2020). Hodnoty jsou vztaženy vždy k datu 30. 11. Kostelec nad Černými lesy sice není na železniční trati, ale díky Pražské integrované dopravě (PID), v podobě frekventované autobusové linky, je jeho spojení s hlavním městem a dojíždění za prací bezproblémové. Také z toho důvodu je i v jižní části Pošembeří míra nezaměstnanosti rovněž nízká, ale také zde se projevuje pandemie a s ní spojená omezování. V roce 2016 – 0,38 %, 2017 – 0,42 %, 2018 – 0,17 %, 2019 – 0,25 %, 2020 – 0,66 % (ČSÚ, 2020). Hodnoty jsou vztaženy vždy k datu 30. 11.

Turisticky atraktivním je Pošembeří zejména díky zdejší přírodě. Její poznání je lidem zprostředkováváno naučnými stezkami (NS), které protkávají zdejší krajinu. Na

severu území se jedná o NS Klepec, NS Údolím Šembery, NS Mokřadních ekosystémů a prochází zde rovněž Středočeská ovocná stezka, která spojuje sady mezi Českým Brodem a Kolínem. V jižní části se pak jedná o NS Lesopark Kostelec nad Černými lesy, NS Voděradské bučiny a Lesní NS Penčický okruh. Významným turistickým lákadlem zdejší oblasti jsou také rybníky sloužící k rekreaci (např. koupaliště Vyžlovka). Nejstarší městská jádra jak Českého Brodu, tak i Kostelce nad Černými lesy jsou prohlášena, Ministerstvem kultury ČR, za městské památkové zóny. I tento fakt přispívá k turistické atraktivitě, která je navíc umocněna snadnou dostupností zdejšího regionu. V celém Pošembeří je snaha o budování nové infrastruktury pro cestovní ruch a turistiku – cyklostezky, naučné stezky, informační střediska, rozhledny, volnočasové aktivity atd. Nejen těmto cílům se věnují místní akční skupiny (MAS) Region Pošembeří, Podlipansko (Kostelec nad Černými lesy, Jevany) a Říčansko (Vyžlovka) (Kubásek, 2016).

4.3.3 Sídla a jejich historický vývoj

Území Pošembeří bylo a je utvářeno dvěma významnými regionálními sídly – Českým Brodem a Kostelcem nad Černými lesy. Historie a vzájemná rivalita těchto měst se silně promítla do celého regionu Pošembeří.

4.3.3.1 Český Brod

Území, na kterém se dnes nachází Český Brod, bylo osídleno již v pravěku, konkrétně v neolitu (cca 5500–4000 př. n. l.) v oblasti dnešního Štolmíře. K tomuto osídlení v 6. století přibylo neopevňené slovanské sídliště v části města zvané Chouranice – na soutoku Šembery a Bušince. Osídlení historického jádra města spadá až do 12. století, kdy na frekventované obchodní stezce vzniká malá trhová osada.

Obchodní stezka, zvaná Trstenická, byla jednou z nejdůležitějších zemských obchodních stezek vůbec. Spojovala Prahu s významnými obchodními centry ve východní a jižní Evropě, a s německými městy v čele s Norimberkem. Po této stezce putovalo zboží jako sůl, kožešiny, dobytek, luxusní látky, pivo apod. Místo výstavby trhové osady, mírné návrší nad brodem přes potok Šemberu, vzdálené den od Prahy i

od Kouřimi, zaručovalo obyvatelům trvalou prosperitu a určité bezpečí. Mimo to dalo trhové osadě také jméno – Brod. Celou osadu pravděpodobně tvořilo jen několik dřevěných domů, jejichž majitelé začali plnit služby, které obchodníci vyžadovali – vznikaly tak krčmy, řemesla jako kovářství, kolářství, ševcovství, řeznictví apod. (Řehounek, 2019).

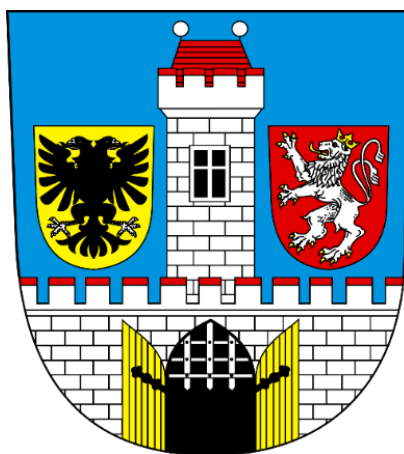
Nejvýrazněji se do rané historie osady zapsal pražský biskup Jan I., kterému je přisuzováno její založení (1134–1139) a pojmenování Biskupský Brod (Broda Episcopalis). Nechal zde vystavět kamenný románský kostelík (1136), který zasvětil sv. Gothardovi. Ten nesl nejen funkci sakrální, nýbrž také fortifikační, kterou zdejší obyvatelé několikrát využili (např. během husitských válek).

Osada prosperovala. S časem se měnily, díky obchodnímu a cestovnímu ruchu a rozsáhlému zemědělskému zázemí, přívlastky prvotního názvu i tituly a pravomoci. Trhová osada povýšila, díky pražskému biskupu Janu III. z Dražic, roku 1268 na město o třech předměstích (Pražské, Kouřimské, Liblické) a domech postranního práva farářského. Pražský biskup Tobiáš z Bechyně jmenoval Biskupský Brod správním centrem zvláštního distriktu (obvodu) 17 vesnic a dvorů na východ od Prahy. Ve městě byla postavena velká tvrz, sídlo biskupského úředníka.

V roce 1315 užívalo již město název Český Brod (Broda Bohemicalis), k čemuž došlo pro odlišení od Německého Brodu na stejné obchodní stezce. Za pomoci arcibiskupa Arnošta z Pardubic byly zbudovány první městské hradby zpevněné opravenou tvrzí. Neméně významným počinem však bylo zbudování radnice (čp. 1) v roce 1402, čímž se Český Brod stal prvním poddanským městem v Čechách a na Moravě, které tak učinilo a započalo tak rozvoj městské samosprávy. Na radnici se přesouvá městská rada i soud. Z nově nabytých výsad města můžeme zmínit např. právo hrdelní.

Českobrodský arcibiskupský distrikt (obvod) se rozpadá na počátku husitských válek, během kterých je město krátce obsazeno králem Zikmundem Lucemburským. Český Brod je v roce 1421 dobyt Pražany a jejich husitskými spojenci, kteří vypalují kostel a řadu domů na náměstí. Po porážce v bitvě u Lipan (1434) uzavírají zástupci

města příměří s panskou koalicí. Díky následnému diplomatickému vyjednávání s králem Zikmundem se městu podařilo získat, i přestože bylo jedním ze sirotčích měst, potvrzení revolučních svobod, včetně mílového práva a cla. Dne 4. 2. 1437 povýšil král Zikmund Český Brod (jako jediné poddanské město) na svobodné město královské s městským znakem, který je tvořen modrým polem, ve kterém jsou stříbrné hradby s otevřenou branou, nad níž je věž, po jejíž stranách je císařský a český erb. Rovněž město získalo právo účasti a hlasování na zemských sněmech. (Mrvík, 2014, 2013; Řehounek, 2019).

Obr. 8 Městský znak Českého Brodu (zdroj: *Wikipedia.org*, 2009)

Důsledkem tohoto privilegia dosáhlo nové královské město veliké prosperity. Město získalo novou pozdně gotickou hradební zeď obehnanou vodním příkopem a zpevněnou 16 baštami (1451–1487), za nimiž žilo 1200 obyvatel. K městu náleželo 134 měšťanských a předměstských domů, 20 dvorců a 2 mlýny. Velké příjmy městu zaručovaly poplatky z provozování řemesel, živností a poddanských platů. Zajisté nejhodnotnějším řemeslem bylo pivovarnictví, které se stalo hlavní devízou Českobrodských – právo vařit pivo zde měli všichni měšťané. Zdejší pivo se pilo na venkově v širokém okolí a až 38 % produkce zásobovala horníky v Kutné Hoře a Kaňku (Dvořák, 1996). Město si tak mohlo dovolit skupovat okolní vsi a statky – Tismice, Krupá, Mrzky, Nová Ves, Lhotka – čímž se zařadilo mezi feudální vrchnosti. Rozkvět města nezastavil ani požár v roce 1512 (Řehounek, 2019).

Zpomalení růstu tak nastalo až po potlačení neúspěšného odboje českých stavů proti králi Ferdinandovi I. Habsburskému (1547), na kterém se město aktivně podílelo.

V důsledku omezení samostatnosti, sankcím a konfiskací majetku, které z nich plynulo, se začala významně projevovat konkurenční sídla vlastněna šlechtou loajální Habsburkům – Kostelec nad Černými lesy, Uhříněves, Přerov nad Labem (Bednařík, Havelková, 1959; Dvořák, 1992; Mrvík, 2014).

I přes navrácení špitálních a zádušních konfiskátů (1549) se Českému Brodu nepodařilo navázat na původní konjunkturu. Ani rodinné stříbro, kterým bylo pivovarnictví, nenavázalo na svůj věhlas. Jediný obor, kterému se ve městě dařilo, byl velkoobchod. Obchodníci nakupovali mnohdy až v Uhrách, ale zboží (víno, dobytek) následně prodávali v Praze. Českému Brodu tak z tohoto obchodu neplynuly žádné příjmy. Město přesto investovalo do koupě dalších vsí a statků – Liblice, Štolmíř, Tismice, Vrátkov – roku 1615 bylo feudální vrchností pro 64 poddanských usedlostí. K tomu muselo splácet králem vynucované úvěry na úhradu tureckých válek, díky čemuž se zadlužilo ještě v době předbělohorské.

2. neúspěšné protihabsburské povstání (1618–1620) bylo pro Český Brod takřka likvidační. Městu byl zkonfiskován veškerý majetek, který roku 1623 kupuje královský místodržící Karel I. z Lichtenštejna a připojuje jej ke svému Černokosteleckému panství. Český Brod se tak stává pomyslným ostrůvkem zoufalství obklopeným ekonomicky prosperujícími lichtenštejnskými vodami. Tento obraz je umocněn během třicetileté války, kdy z města prchá, ze strachu před drancujícími vojsky a náboženskou nesnášenlivostí, velké množství obyvatel – 85 ze 160 majitelů domů (1624–1626) (Mrvík, 2014).

Ožebračené a poloprázdné město k tomu do konce 17. století zachvacují tři ničivé požáry (1628, 1639 – vojsko generála Johana Banéra, 1690) a čtvrtý v roce 1739. Hrůzy třicetileté války (1618–1648), války o dědictví rakouské (1740–1748), sedmileté války (1756–1763), válka druhé koalice (1798–1802), a následující napoleonské války (1803–1815) postihly více Český Brod než jeho okolí ve správě Lichtenštejnů. Mimo jiné to bylo způsobeno tím, že sever Českobrodsko byl na hlavní spojovací trase východ–západ. V této éře se jindy výhodná poloha města hrubě nevyplácela (Bednařík, Havelková, 1959; Dvořák, 1992).

Za počátek velice pomalé českobrodské renesance můžeme označit rok 1783, kdy došlo k reorganizaci městské správy – zrušení úřadu císařského rychtáře, který nahradil regulovaný magistrát. „Jaro národů“ (1848) prožil Český Brod klidně – možná z obav dalšího neúspěšného povstání, která na město vždy tvrdě dolehla. Z úspěchu této revoluce v podobě zrušení poddanství, vytvoření obecních samospráv a dalších občanských práv však těžilo také.

Až do roku 1845, kdy byla dostavěna železnice (tzv. Olomoucko-pražská dráha), měl na území Českobrodsko hlavní roli Kostelec nad Černými lesy v rukou Lichtenštejnů, který především díky Marii Terezii Savojské ekonomicky vzkvétal. Postavení železniční tratě, která vedla přes Český Brod, a nikoliv přes Kostelec nad Černými lesy, však určilo budoucí směr obou měst. V roce 1850 se stal Český Brod sídlem okresního soudu a roku 1868 se sem přestěhovalo z Kostece nad Černými lesy také okresní hejtmanství zahrnující tři okresy – Český Brod, Kostelec nad Černými lesy a Říčany. (Bednařík, Havelková, 1959; Dvořák, 1992; Mrvík, 2014).

Do konce šedesátých let 19. století bylo celé Českobrodsko díky kvalitní orné půdě zemědělsko-řemeslného charakteru. V tomto okamžiku se však začíná rozvíjet místní průmysl, a to zejména právě v Českém Brodě. Prvními průmyslovými podniky byly parní mlýn (1867), akciový cukrovar (1868), Klímova parní pila (1875), nový pivovar (1885), továrna na hospodářské stroje Černovský a spol. (1888) a později strojnická dílna Hocker a spol., městská plynárna (1903). V roce 1904 se ve městě objevuje první majitel osobního automobilu – městský lékař Šimáček. Prosperita města je patrna také v sektoru služeb, který zastupuje občanská záložna (1864), okresní hospodářská záložna (1882), nová okresní nemocnice vzniknuvší přestavbou kasáren (1902–1903), Spořitelna města Český Brod (1909).

O rostoucí prestiži města hovoří také jeho čilý občanský, kulturní a sportovní ruch. Jsou zakládány četné organizace a spolky (celkem 28) – Českobrodská beseda (1863), tělocvičná jednota Sokol (1870), Dělnická beseda (1879), Sportovní klub (1898). Největší společenskou akcí města bylo pořádání česko-amerických závodů, jako náhrady za zakázaný II. všesokolský slet. Akce, konané 26. 6. 1887 na Liblickém

předměstí, se zúčastnilo 40 000 návštěvníků, z toho 3000 Sokolů z Čech, Moravy a Spojených států amerických (Mrvík, 2014)

První světová válka (1914–1918) dlouholetý socioekonomický rozvoj paralyzovala a přinesla jeho obyvatelům velké strádání. Jako nevídaný kontrast se tak jeví období poválečné konjunktury, která město zasáhla a formovala. Díky pozemkové reformě (1919–1931) získal Český Brod dvůr v Klučově se 125 ha půdy a pozemky v Liblicích. Došlo k založení městského reálného gymnázia (1919), Sokol otevřel kino (1920) a ve stejném roce byla založena skautská župa Krále Jiřího z Poděbrad. Došlo k elektrifikaci města (1923), výstavbě Lidového domu k 30. výročí založení strany (1924), provozu v průmyslové továrně Karla Macháčka na plynová kamna Karma (1926), zahájení pravidelných autobusových spojů mezi městem a jeho okolím (1928), vybudování nového nádraží (1929) a Podlipanského muzea (1928), jež se stalo novým střediskem kulturního života měšťanů. Téhož roku dochází k vybudování Masarykovy jubilejní měšťanské školy na Vanderkách (dnes 1. ZŠ) a rozsáhlé rekonstrukci nemocnice, které je přistaveno 3. patro. Ta je v roce 1934 s počtem 5997 pacientů (246/den) jednou z nejvytíženějších ve státě a trpí nadále nedostatkem lůžek. Do města je zaveden telefonní kabel a na poště zřízena automatická telefonní ústředna. Odvětví telekomunikací se v roce 1931 stalo pro Český Brod vůbec synonymem – v Liblicích totiž tohoto roku byly vztyčily dva 150 m vysoké vysílače o výkonu 120 kW (v té době nejvýkonnější v Evropě). I nadále dochází k modernizaci pivovaru, který překonává 42 000 hl – maximum ze 70. let 16. století (na kterém se však podílelo celé město) – svým ročním výstavem přesahující 45 000 hl piva, které dodává nejen do 23 českobrodských hospod (Bednařík, Havelková, 1959; Dvořák, 1992; Kuča, 2002; Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Velká hospodářská krize (1929–1934) průmyslový Český Brod plně postihla – ve velkém docházelo k propouštění. Továrna na hospodářské stroje Černovský zaměstnávala před krizí 200 zaměstnanců – v roce 1934 pouze 6. Některé podniky ukončili provoz úplně (např. Kottův parní mlýn 1933). Město se snažilo nezaměstnaným nabízet tzv. nouzové práce – budování kanalizace a úpravy komunikací. Rovněž se projevila občanská soudržnost a sociální cítění v podobě charitativních sbírek. Také díky

tomu si město udrželo svou znovu nabytou dobrou reputaci a status, a počet obyvatel i nadále rostl: 1877 obyvatel/199 domů (1843) – 2400 obyvatel na 232 domů (1857) – 3560 obyvatel na 350 domů (1891) – 4456 obyvatel na 546 domů (1921) – 5385 obyvatel na 867 domů (1930) – 5659 obyvatel na 990 domů (1936). V roce 1938 přesunul do Českého Brodu Alois Komárek z Nestěmic u Ústí nad Labem svou firmu fotografických potřeb AKO a Sokolové postavili městské koupaliště (Historický lexikon obcí České republiky, 2006).

Druhá světová válka (1939–1945) byla nejen pro Český Brod, ale pro celý svět tragickým obdobím. V tomto období spadalo Českobrodsko do stranického kraje Praha venkov (C2) a to do oblasti Český Brod (Dvořák, 1992; Mrvík, 2014). Židovské obyvatelstvo bylo vyvražďeno a stovky lidí končí na nucených pracích v Říši, nebo v koncentračních táborech. Ke konci války bylo v budově gymnázia z roku 1924 zřízeno sídlo wehrmachtu pro celé střední Čechy – rovněž zde byla 8. 5. 1945 podepsána bezpodmínečná kapitulace německých vojsk, kterým velel generál Schörner.

V letech 1948–1989 došlo ke znárodnění nebo združstevnění veškerých výrobních prostředků a společenský život byl podroben komunistické ideologii. Okres Český Brod byl v roce 1960 zrušen a sever zájmového území v okolí Českého Brodu se stal součástí okresu Kolín, ve kterém je druhým největším sídlem. V roce 2003 získalo město status obce s rozšířenou působností a stalo se tak novým administrativním centrem tzv. „malého okresu“ o 43 lokalitách (Bednařík, Havelková, 1959; Dvořák, 1992; Kubásek, 2016; Mrvík, 2014, 2013).

4.3.3.2 Kostelec nad Černými lesy

Svatý Vojtěch nechal zbudovat (2. polovina 10. století), při stezce mezi Prahou (Vyšehradem) a Kouřimí, opevněný zděný předrománský kostel. To alespoň uvádí legenda – není však důvod jí nevěřit. Současný Kostelec nad Černými lesy patřil ještě na území pod Slavníkovským vlivem, těsně na hranici s územím Přemyslovců (podle Kosmovy kroniky rozdělovala obě území říčka Surina = Šembera/Výmola). Bylo proto vhodné vytvořit pevnostní kostel – „castellum“ – se stálou posádkou, která stezku a hranici střežila. Ten se nacházel v hloubi těžko prostupných černých (smrko-jedlovo-

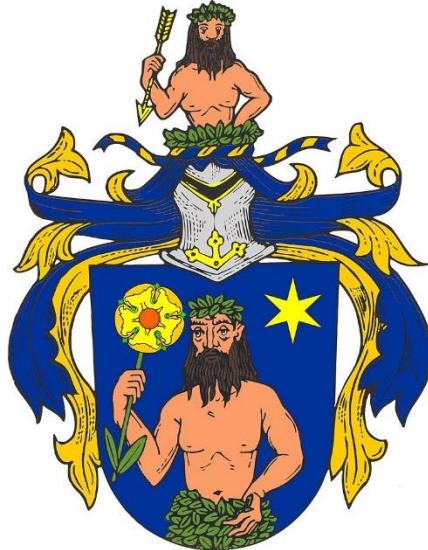
habrových) lesů, sahajících od Českého Brodu až k řece Sázavě, které později daly vzniknout přídomku místního názvu (Mrvík, 2011).

V 1. polovině 13. století proběhla na území pomezí hvozdu kolonizace (dosídlení), součástí které bylo také založení nové poddanské vsi pojmenované Kostelec. V ní došlo k přebudování opevněného kostela – který byl inspirací pro název vsi – na královský gotický hrad. Ves se rozkládala v lokalitě Na Poustkách (Jánské náměstí) a hrad v místě dnešní zámecké kaple svatého Vojtěcha. První písemná zmínka je až z roku 1344, kde je zdejší sídlo, nazývané Kostelec v Černém lese (Castelicz in Nigra silva), směněno králem Janem Lucemburským za Náchod panu Ješkovi z Náchoda a jeho synu Ješkovi.

Kostelec nebyl vyhledávanou lokalitou, zejména díky nízké bonitě půdy, která (nejen) ve středověku hrála hlavní roli. Musel se také potýkat se silnou atraktivnější konkurencí blízkých sídel – Český Brod (Trstenická stezka), Kouřim (Vitorazská stezka), Stříbrná Skalice (Sázavská stezka) – a jejich mílovým právem. Během husitských válek byla ves vypálena (1460), jelikož její majitel Jan Sekretář z Kostelce stál při králi Zikmundovi. Roku 1489 je však Kostelec z úrovně vesnice povýšen Vladislavem II. Jagellonským na městečko. Což je na několik staletí poslední hierarchický posun, díky čemuž se Kostelec např. nikdy nedočkal privilegia vybudování hradeb. Každopádně se nyní v doposud výhradně agrárním Kostelci mohou usazovat řemeslníci a obchodníci, k tomu je měšťanům umožněno vařit pivo, díky čemuž se zrychlil hospodářský růst městečka a zlepšilo jeho postavení (Bednařík, Havelková, 1959; Dvořák, 1992; Mrvík, 2011).

Jelikož byli tehdejší majitelé černokosteleckého panství Slavatové z Chlumu a Košumberka součástí neúspěšného protihabsburského odboje, Kostelec skončil (1547) v moci Ferdinanda I. Habsburského. Na rozdíl od Českého Brodu jej však roku 1558 kupují Smiřičtí, český bohatý rod, který (ač novoutrakvistického vyznání) zachoval Habsburkům loajalitu. Černokostelecké panství dosáhlo za jejich vlády mimořádného rozkvětu a Smiřičtí z (nyní již renesančního) zámku v Kostelci učinili své hlavní rodové sídlo. Územní rozlohou bylo panství největším ve středních Čechách. Jeho rozloha činila 1/10 šlechtického majetku v Čechách (Hlaváč, 1957). Po druhém českém stavovském

protihabsburském povstání, jehož se Smiřičtí aktivně zúčastnili (Albrecht Jan Smiřický dokonce osobně defenestroval úředníka Fabricia), připadlo kostelecké panství vzdálenému příbuznému Smiřických Albrechtovi z Valdštejna. Tomu se podařilo zmírnit konfiskace, které např. pro Český Brod měly katastrofální následky.

Obr. 9 Městský znak Kostelce nad Černými lesy – prvně doložený 1596

(zdroj: wikipedia.org, 2020)

Roku 1623 kníže Karel z Lichtenštejna kupuje pozemky zabavené konfiskací Českému Brodu a připojuje je k Černokosteleckému panství, které koupil téhož roku (Bednařík, Havelková, 1959; Dvořák, 1992; Mrvík, 2011). Městečko bylo během následujících válek několikrát zpustošeno. Do jisté míry tomu přispívala absence hradeb – městečko bylo chráněno pouze lehkým renesančním opevněním. Kontrastem k němu byl mohutný barokní pětiboký bastion s dvojicí půlkruhových bašt a dvojicí vyzděných příkopů, které chránily zdejší zámek. Ani ten však řádění postupujících vojsk neunikl – během třicetileté války jej vyplenil švédský generál Hans Christoff Königsmarck.

Když roku 1715 přebírá rodový majetek Marie Terezie Anna Felicitas vévodkyně Savojská, hraběnka z Carignana, kněžna z Lichtenštejna, startuje tím nejúspěšnější etapa kosteleckého panství. Marie Terezie se zde věnuje charitativní činnosti, obnovuje řadu kostelů a far, podporuje řemesla a zavádí řadu novinek v polním hospodářství. Kostelec se díky ní stal hlavním centrem Českobrodsko/Podlipanska. Třebaže titulárním krajským městem byla stále Kouřim, která ale nenávratně upadala do tichého snění o

své slavné minulosti. A výrazně starší královské město Český Brod bylo po 300 let zakleto ve svých hradbách pod tíhou habsburských sankcí a konfiskací.

Díky osvobození měšťanů z nevolnictví a robot (1736) je konjunktura městečka – spojovaná s rozvojem hrncířství, využívající ložiska keramických jílovců a červené keramické hlíny v okolí – ještě umocněna. Do poloviny 19. století vzrostl počet domů šestinásobně – zejména Na Poustkách a podél Pražské ulice. Rozmach vyvrcholil na konci 60. let 19. století. Podle Karla Kuči (2002, 87) se snad někdy mezi lety 1802–1847 Kostelec také dočkal povýšení na město. Pravda je však taková, že Kostelec nikdy privilegium, kterým by byl povýšen nezískal, a titul „město“ získal jaksí samovolně s nárůstem počtu domů, což bylo tehdy běžné. Postavení železniční tratě, která vedla přes Český Brod, a nikoliv přes Kostelec, však zcela otočilo vůdčí role v regionu – jak je zmíněno v historii Českého Brodu (viz kap. 4.3.2.1).

Komunikačně znevýhodněné Černokostecko zůstává převážně zemědělsko-řemeslnou oblastí a jeho růst stagnuje. Nejvýznamnějším odvětvím je stále hrncířství, které zásobuje většinu trhů v Praze a dalších městech středních Čech, dále pivovarnictví a dřevozpracující průmysl s přidruženým odvětvím – pálení dřevěného uhlí v milířích (Fereš, 1957; Pokorný, 1957; Rakušan, 1959, Štrobl, 2000). Profit z těchto odvětví zdaleka nedosahuje takové úrovně, jako nově se rodící průmyslové závody v blízkém Českém Brodě. V roce 1850 je z Kostelce do Českého Brodu přesunut okresní soud a v roce 1868 také okresní hejtmánství. V rámci 1. pozemkové reformy dochází k vyvlastnění velké části nemovitého majetku a budov Lichtenštejnů (1933), což prosperitu také nezpůsobí, jelikož investovat do izolovaného Kostelce bylo příliš riskantní.

Vhodné klimatické podmínky, jevanská rekreační oblast a blízkost Prahy daly v roce 1901 vzniknout kostelecké nemocnici. Ve svém počátku měla 32 lůžek, nicméně v dobách svého vrcholu (1960 – už coby uznávané plicní sanatorium) jich bylo 300. Ani tento nový artikl však nepomohl k vybudování železnice, o které se měšťané pokoušeli. Poprvé již v roce 1897, kdy měla železniční trať vést na trase Uhříněves – Kralovice – Sluštice – Škvorec – Přešimasy – Štíhllice – Vyžlovka – Kostelec nad Černými lesy – Dobré Pole – Kouřim, kde se měla napojovat na dráhu Kouřim – Bošice – Pečky.

Železniční komise však, pro nepříznivý terén a vysoké náklady, návrh nedoporučila. Druhým pokusem bylo kostelecké memorandum z roku 1905 s návrhem stavby železnice Říčany – Kostelec nad Černými lesy, které bylo úspěšné – 17. 4. 1912 Železniční komise na říšské radě zahrnula projekt do „druhého pořadí drah“, které se mají v příští době stavět. Roku 1914 ovšem vypuká první světová válka a priority státu se změnily. Třetím pokusem byl neúspěšný návrh železniční trasy Říčany – Kostelec nad Černými lesy – Kouřim z roku 1919. V roce 1923 se počtvrté jednalo o trase Kouřim – Kostelec nad Černými lesy a poslední snahou byl návrh železničního koridoru Říčany – Kostelec nad Černými lesy – Kouřim ze září 1945. Vždy z projektu sešlo z důvodu jeho finanční nákladnosti, kterou nechtěli podstupovat buďto Kouřimští, nebo Říčanskí, kteří již železnici měli (Mrvík, 2011; Řehounek, 2019).

Dopravní odříznutí Kostelce a nezachycení počátku průmyslové revoluce se také negativně promítlo na demografickém vývoji. Mezi lety 1890–1921 přicházelo město v průměru o 10 lidí ročně. Z tohoto aspektu se jednalo o nejhorší období po třicetileté válce. Naopak nejlepším bylo období 1843–1869 za vlády Aloise II. z Lichtenštejna, kdy ročně přibylo průměrně 19,5 osob. Ani Kostelci se však zcela nevyhnula meziválečná konjunktura. Byla založena parní pila (1922), cihelna (1926), keramický závod (1927). V roce 1932 se zde dále nacházely 2 strojírny, sklad tabáku, 3 velkostatky, pivovar, 10 hostinců, 3 hotely (U černého orla, U města Prahy, Zelený dům), lékárna, biograf Sokol, Okresní hospodářská záložna, spořitelní a záložní spolek pro Černý Kostelec a Záložna v Kostelci nad Černými lesy (Rudolf Mosse, 1932).

Velká hospodářská krize a druhá světová válka černokosteleckou socioekonomickou úroveň opět srazily dolů. Následujících 40 let socialismu bývalému prosperujícímu panství také zašlou slávu nevrátilo. Za zmínku z tohoto období stojí jediný úspěšný černokostelecký projekt, lépe řečeno produkt, který přesáhl hranice regionu Pošembeří – byla jím remoska. Malých mobilních elektrických trub (hrnců), které původně nesly označení HUT (podle konstruktérů Homuty, Uhra a Tyburce), bylo v Kostelci (a Českém Brodě) během let 1957–1991 vyrobeno 2,7 milionů. V roce 1994 je výroba přesunuta do Frenštátu pod Radhoštěm a zažívá znovuzrození. V roce 2017 remoska oslavila 60 let výroby, během kterých si získala své místo na 5 milionech

kuchyňských linek nejen v Česku. Okres Český Brod byl v roce 1960 zrušen a jeho jižní část v okolí Kostelce se stala součástí okresu Praha-východ, ve kterém od roku 2003 spadá do obvodu obce s rozšířenou působností Říčany (Kubásek, 2016; Řehounek, 2019).

4.3.3.3 Venkov

Důležitý podíl na vývoji venkova nejen Pošembeří měly přírodní poměry – reliéf, půdní skladba a říční systém. Největší z místních říček dala později vzniknout označení samotného regionu – Šembera. V dnešní době se její překonání nejeví jako nikterak složité, ale v dávných dobách tomu tak nebylo. Horní tok, který se vyskytuje na nejsevernějším výběžku Posázavské pahorkatiny, se dal přirovnat k dravé horské bystřině a její dolní tok od dnešního Českého Brodu až po soutok s Výrovkou se rozléval do rozlehlých močálů, které byly neprůchozí. Jediným možným místem, kde bylo možné Šemberu překonat, byl tak její střední tok, ležící jižně od dnešního Českého Brodu (Bednařík, Havelková, 1959; Petřtyl, 1957; Šneidrová, 1957).

První nálezy dokazující lidskou přítomnost byly objeveny ve Štolmíři – dokládají fakt, že zdejší krajina byla osídlena již v pravěku (neolit 5500–4000 let př. n. l.). Na zdejším strategicky tolik významném území byla už od dob bronzové a starší železné budována opevněná sídliště a hradiště. A právě z doby starší železné (halštatské) nám lidé bylanské kultury zanechali první tolik cenné předměty, které jsou k nahlédnutí v Podlipanském muzeu v Českém Brodě. Období bylanské kultury (8. stol. př. n. l.) je charakteristické svými pohřebními mohylami. Čtyřkolové vozy a bohatý inventář, nalezený v těchto, až čtyřmetrových, mohylách, pocházel až z Apeninského poloostrova, kde v té době měli mocnou říši Etruskové. Právě díky těmto předmětům nalezených v obci Bylany vzdálené jen 4 km východně od Českého Brodu je zřejmé, že již v dávných dobách bylo Pošembeří na hlavní obchodní trase. A nejen to, bylo křižovatkou, kde se střetávaly cesty z jihu a východu, které dále pokračovaly na západ (Dvořák, 2008; Kudrnáč, 1957; Mrvík, 2013).

Potomky pasteveckých nomádů bylanské kultury vystřídalo mnoho kultur a uplynulo mnoho staletí, když se na zdejším území usídlili Slované. Ve zdejší krajině se usadili v 6. století a začali si ji přetvářet dle svých zvyků (Kudrnáč, 1959). Zdokonalili

opevnění, která zde zanechaly kultury dávno minulé. Otomar Dvořák (2008, 34) tvrdí, že „již koncem 7. století vytvořili obranné, správní, hospodářské a patrně i kultovní ústředí, opírající se o linii obranných hradišť v Klučově, Přistoupimi, Tismicích a Doubravčicích“. A právě tato hradiště jsou dalším unikátem Pošembeří. Zejména doubravčické hradiště „Staré Zámky/Pusté Zámky“ je jedním z nejstarších slovanských hradišť (Dvořák, 2008, 38). Přistoupimské hradiště „V Šancích/Svatováclavské šance“ se zase podle legendy stalo dějištěm jednoho z důležitých paktů našich dějin. Právě zde se měl Radslav Zlický z Kouřimi podrobit přemyslovskému knížeti svatému Václavovi. Jiné prameny udávají jako místo, kde se tato událost odehrála, nedaleký Štolmíř, či Kouřim (Mrvík, 2014, 159). Dvojčetem hradiště v Přistoupimi bylo hradiště v Tismicích „Na Hradišťatech/Na Hradištích“. Je pravděpodobné, že brod přes Šemberu se tehdy (8.–10. století) nacházel právě mezi těmito hradišti, která plnila strážní úlohu. Nacházela se totiž v blízkosti, avšak mimo ničivý dosah řeky a mokřin, které se rozprostíraly na území dnešního Českého Brodu (Dvořák, 2008; Řehounek, 2019; Strettiová, 1957).

Hradiště hrála hlavní roli až do pádu Velkomoravské říše. Po jejím zániku se však hradiště v Pošembeří nadále nevyužívala a zchátrala. Lidé se začali seskupovat v jejich blízkosti a zakládali při nich nové obce. Úrodnější nížinný sever Pošembeří k tomu byl vhodnější, čemuž odpovídá stáří, četnost, půdorys, lidnatost a architektura zdejších venkovských sídel. Naopak klimaticky a reliéfem méně vhodný jih byl osidlován později (1. polovina 13. století) a obtížněji. Během této středověké kolonizace (13.–14. století) byly staré neplánované hromadné osady znovu vytyčeny a přestavěny na pravidelném půdorysu – zejména na severu Pošembeří. Sídelní síť se tím dále rozrůstala o nově zakládané zpravidla návesní vesnice (Bureš, Berková, Fábik et al., 2020). Složitě hospodaření na jihu Pošembeří přispělo k zániku některých venkovských sídel – Dolánky u Doubravčic, Penčice, Aldašín a Dubina u Jevan, Ve Spáleném a Lažany u Vyžlovky, Bohumil, Cukmantl a Hošť u Kostelce – všechna zanikla během 15.–17. století (Archeologickýatlas.cz, 2020).

Obdobím venkovského blahobytu byla zdejší patrimoniální správa Lichtenštejnů (1623–1850), jejichž bohaté panství zaujímal téměř celé území Pošembeří s výjimkou Českého Brodu. Během jejich správy je zrušeno poddanství a roba, také dochází

k raabizaci, která dala vzniknout v poslední třetině 18. století řadě nevelkých striktně pravidelně vyměřených sídel – v Čechách tímto procesem parcelace panských hospodářských dvorů vzniká 128 a na Moravě 117 nových vesnic. Toto období můžeme právem nazývat zlatou dobou selského stavu (Bureš et al., 2020).

Následující průmyslová revoluce a s ní spojená urbanizace venkov upozadila – dochází však díky ní k zvýraznění pěstitelско-zásobitelské funkce venkovských sídel, bez níž by se města neobešla. Mackovčín *et al.* (2012, 34) uvádí, že „první agrární revoluce, která započala v Českých zemích kolem roku 1820, byla vedena snahou nasýtit rostoucí počet obyvatelstva žijícího a pracujícího ve městech, a to intenzifikací využívání krajiny, zvýšením zemědělské produkce používáním umělých hnojiv a technických prostředků a zemědělskými reformami. Základním trendem byly změny struktury krajiny projevující se zvyšováním výměry orné půdy zejména na úkor trvalých travních porostů.“

I díky tomu jsou za první republiky jedny z neúspěšnějších politických stran právě strany agrární. Po skončení druhé světové války, ale zejména po roce 1948, se zásadně změnily podmínky pro zemědělskou výrobu, která venkov charakterizovala. Sedláci – „šlechta venkova“ – jsou systematicky likvidováni (Akce K – „kulak“ – 1951) a jejich rodové grunty násilně znárodněny a kolektivizovány do JZD a státních statků (druhá agrární revoluce). Po sametové revoluci 1989 dochází v rámci privatizací k navrácení pozemků do rukou původních majitelů. 40 let vysoce intenzivního (často nešetrného) hospodaření zanechalo neblahé památky nejen na obřích sjednocených lánech, ale zejména v srdcích a mysli sedláků.

Doubravčice

První písemná zmínka o obci je z roku 1331. Jméno (Dúbravka, Dobrawczitz, Doubravčice) vychází z dubového lesa, ve kterém se obec nacházela, popřípadě podle majitele. Obec byla vždy spojována s blízkým hradištěm Staré (Pusté) Zámky (halštatsko-laténské v 5. století př. n. l. a v 8.–9. století slovanské) a na jeho místě zbudovaným (1357) hradem Šember (Schönberg/Šenberk), který – stejně jako Doubravčice – patřil cisterciáckému klášteru ve Stříbrné Skalici. 1421 byl Šember

vypálen husity a do dnešních dob zanechán opuštěný. Doubravčice přešli přes tuchorazské majitele (1542), Smiřické (1579) a Albrechta z Valdštejna (1621) do rukou Lichtenštejnů (1623), kterým zůstaly do ukončení patrimoniální správy (1850) – poslední čtyři zmíněné události jsou charakteristické pro velkou část Pošembeří. V současnosti se jedná o jednu z nejrychleji rostoucích obcí Pošembeří – zejména díky blízkosti „divoké“ přírody a současně dobré dostupnosti okolních měst (Český Brod, Kostelec nad Černými lesy, Mukařov, Říčany, Praha) (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Jevany

První písemná zmínka o obci je z roku 1344. Původ jména obce není jistý – může vycházet z pojmenování kmene prvních obyvatel (Jevané), vrby jívy, nebo poustevníka sv. Ivana. Před rokem 1498 střídala obec často své majitele – toho roku však přešla do rukou Slavatů z Chlumu a Košumberka, kteří ji přičlenili do svého černokosteleckého panství, jehož součástí byla až do ukončení patrimoniální správy (1850). Jevany se proslavily zejména rozsáhlým lesním komplexem bučin, soustavou rybníků na Jevanském potoce a výstavbou vilových komplexů, která započala už za první republiky. Své sídlo zde měla či má řada populárních osobností – Karel Gott, Karel Svoboda, Lou Fanánek Hagen (Jevany.cz, 2012; Řehounek, 2019).

Kozojedy

První písemná zmínka o obci je z roku 1352 – Kozoged. Existují dvě teorie o vzniku zdejšího názvu – první poukazuje na gastronomickou vyhraněnost místních a druhá odkazuje na legendu o rytíři Kozojídkovi sloužícího na nedalekém hradě Šember. Původní sídlo se nacházelo poblíž kostela sv. Martina (severozápadně od současné polohy). Po vypálení vsi během třicetileté války se však místní rozhodly přestěhovat blíže zdroji pitné vody, kterým je stále stojící studánka na návsi. Ta je (společně s návsi ve Svatbíně) svým pravidelným půdorysem pro členitý jih Pošembeří unikátem. Kozojedy vystřídaly několik majitelů – jedním z nich byl i Český (Biskupský) Brod (2. polovina 14. století) – aby přešly přes tuchorazské majitele (1543), Smiřické (1579) a Albrechta z Valdštejna (1621) do rukou Lichtenštejnů (1623), kterým zůstaly do ukončení patrimoniální správy (1850) (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Liblice

První písemná zmínka o obci je z roku 1289 – Lublice. Od roku 1964 jsou Liblice administrativní součástí Českého Brodu, ale Českobrodským patřily již v minulosti – ti je střídavě nabývali a pozbývali. Naposledy byly zkonfiskovány královskou komorou (1621), která je prodává (1623) Karlovi I. z Lichtenštejna. Ten je začleňuje do svého černokosteleckého panství, jehož jsou součástí až do ukončení patrimoniální správy (1850) (Cesbrod.cz, 2015) (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Limuzy

První písemná zmínka o obci je z roku 1227. Původ jména obce je odvozen od kmene prvních obyvatel – Lemuzané (severní Čechy). Prvním doloženým majitelem je vladyka Kojata syn Hrabišův, následovala správa kláštera Na Zderaze a střídání mnoha vlastníků. Až se dostáváme k typickému schématu pro většinu obcí Pošembeří – přes Smiřické (1579) a Albrechta z Valdštejna (1621) k Lichtenštejnům (1623), kteří spravují Limuzy do ukončení patrimoniální správy (1850). S Limuzy je spojena PP Klepec a obec Tismice, jejíž jsou administrativní částí (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Mrzky

První písemná zmínka o obci je z roku 1295. Pojmenování obce na soutoku Mrzeckého potoka s potoky Hradešinka a Bušinec – Mrízek, Mrzsek, Merzek až po současné Mrzky – pochází z nelichotivého označení místních „mrzkých“ lidí (hanebných/nečestných). Majiteli byli nepřítelští významní vladykové (např. Suligán de Mrízek), tak se Mrzky staly nejprve součástí tismického a následně škvoreckého panství (1558). To spravovali Smiřičtí, kteří (nejen) o něj po neúspěšném stavovském povstání přišli. Mrzky se proto dostávají do rukou Albrechta z Valdštejna (1621) a krátce na to Lichtenštejnů (1623), kteří je spravují do ukončení patrimoniální správy (1850) (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Nová Ves II

První písemná zmínka o obci je z roku 1284 – Nova villa. Byla založena na pozemcích biskupa Tobiáše z Bechyně – majitele Českého (Biskupského) Brodu. A

právě s (později) královským městem je Nová Ves II po značnou část své historie spojována. Po éru českobrodského úpadku (díky konfiskacím královské komory) byla však obec součástí plaňanského a později černokosteleckého panství, která patřila Lichtenštejnům (1623–1850). Od roku 1960 je administrativní částí obce Rostoklat (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Přehvozdí

První písemná zmínka o obci je z roku 1415. Jméno obce je složeninou předložky „pře“ (později „před“) a podstatného jména „hvozdy“. Název tak přesně dokládá historickou i současnou polohu sídla, jelikož se i nyní nachází před téměř souvislým zalesněním, které se táhne na jih až k řece Sázavě. Obec patřila Hájkům z Tismic sídlících na tvrzi Hošť, kteří ji prodávají (1415) Strachotovi Trčkovi z Kralovic, a přes Zdeňka Kostku z Postupic (1465) se dostává do vlastnictví Slavatů z Chlumu a Košumberka. Ti Přehvozdí začlenili do svého černokosteleckého panství, jehož součástí bylo až do ukončení patrimoniální správy (1850). Malá obec vynikala tím, že měla – na vesnické poměry – brzy vlastní školu (1782–1960). Bylo to způsobeno tím, že severní část Přehvozdí patřila k přistoupimské farnosti a jižní k černokostelecké – děti z jedné obce tak musely docházet do dvou vzdálených škol (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Přistoupim

První písemná zmínka o obci je z let 1140–1148. Jako jediná obec Pošembeří se může pochlubit jménem, které vychází z historické události. Během let 929–935 se měl právě zde před bitvou zlický kníže Radslav dobrovolně podrobil přemyslovskému knížeti sv. Václavovi (jiná teorie uvádí jako místo tohoto paktu nedaleký Štolmíř, či Kouřim). Existuje však výklad o tom, že název Přistoupim pochází od osobního jména (jako např. Radim) – osoba jménem Přistoupim mohla být jedním z prvních majitelů obce. Nad obcí se nachází zaniklé slovanské hradiště, kterému místní přezdívají Svatováclavské šance, a k němu vedoucí úvoz Klečky – je tedy zřejmé, k jaké z teorií se přiklánějí oni. Přistoupim patřila v předhusitském období pražskému arcibiskupství, které se po roce 1420 rozpadlo a obec si rozdělilo několik majitelů. Výsledkem čehož jsou čtyři svobodné dvory, každý se zcela samostatnou vrchností – černokostelecké panství, českobrodský

špitál a svobodné dvory. Administrativní pestrost obce navíc (po třicetileté válce) doplňuje židovské ghetto, které učiní z Přistoupimi významné židovské centrum mezi Prahou a Kolínem. Zřizování židovských osad šlechtou bylo v té době poměrně běžné – šlechta si tím zajišťovala zvláštní formy příjmu. Nejpočetnější židovská komunita zde žila v polovině 19. století – 8 rodin. Marie Terezie Savojská, princezna z Lichtenštejna zkupuje roku 1718 zbylé části obce, které do té doby nepatřily černokosteleckému panství, a její rod spravuje obec do ukončení patrimoniální správy (1850) (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Rostoklaty

První písemná zmínka o obci je z roku 1295 – Chrústoklaty. Existují dvě teorie o vzniku zdejšího názvu – první poukazuje na mýcení roští, kterého bylo zapotřebí při založení sídla a druhá (méně pravděpodobná) na likvidaci chroustů. Přesto je chroust od roku 2007 v obecním znaku. Od prvního (písemně dochovaného) majitele Zdeslava z Chrústoklat až do roku 1542 obec často měnila majitele. Následně se stává součástí tuchorazského panství pánů z Landštejna. Celé panství kupují Smiřičtí (1579) a následuje již známý scénář – krátká etapa Albrechta z Valdštejna (1621) a přesun pod správu Lichtenštejnů v rámci škvoreckého panství (1622), jehož je součástí do ukončení patrimoniální správy (1850). Obec nabyla významu, když „v ní“ byla postavena železniční zastávka – dráha je vzdálena přibližně 600 m severně od historického centra obce a 250 m od konce současné zástavby. Roku 1883 jsou Rostoklaty oficiálně zařazeny do jízdního řádu se dvěma pravidelnými vlakovými spoji na Prahu a dvěma na Kolín. S nádražím v Českém Brodě se stále jediná o jediné dvě železniční stanice Pošembeří. Součástí obce je od roku 1960 také Nová Ves II (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Svatbín

První písemná zmínka o obci je z roku 1344 – Swrabow. Jméno, které odkazovalo na nepříjemnou kožní nemoc, nesla obec až do roku 1923, kdy na žádost obce došlo ke změně. Svatbín je nejen v Pošembeří, ale na celém Kolínsku, unikátní vesnicí. Je tomu díky jejímu středověkému původu – byla totiž založena uměle. Nikoliv

na místě původního osídlení, jak tomu bylo zvykem, ale v podhradí černokosteleckého královského hradu. Pro Svatbín je charakteristická striktně pravidelná kruhová náves – okrouhlice – typická pro lokační obce vrcholného středověku, ovšem nikoliv na jihu Pošembeří. Svatbín byl a doposud je nedílnou součástí Kostelce nad Černými lesy, jehož je administrativní částí (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Štíhlice

První písemná zmínka o obci je z roku 1358. Jde o jedinou obec tohoto jména, co ovšem neznáme, je původ tohoto jména. Známé jsou dvě teorie – rodové jméno Štíhlicové či přídavné jméno „štíhlí“. Štíhlice se od svého prvního písemně doloženého majitele rytíře Bohunka Hájka z Chrástu dostávají přes další majitele do rukou Smiřických (1579), které stírá Albrecht z Valdštejna (1621) a krátce na to Lichtenštejnové (1623), kteří je spravují do ukončení patrimoniální správy (1850) (Dvořák, 2008; Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Štolmíř

První písemná zmínka o obci je z roku 1283. Jméno obce je odvozeno od slovanského osobního jména Žitomír – „život v míru“. A jako Žitomíř se obec dříve nazývala, na což upomíná ulice Žitomířská v Českém Brodě, která směřuje na Štolmíř. Na území obce se dochovaly důkazy o neolitickém osídlení a dále je obec spojována jako jedna z variant místa střetu Radslava Zlického a sv. Václava, který zde v 10. století vlastnil dvorec. Půdorys obce vybočuje z obvyklého schématu venkova Pošembeří, nachází se zde totiž enormně rozlehlá čtvercová náves, která evokuje spíše městský ráz. Teorie o neúspěšném lokačním záměru Štolmíře jako města se však nepotvrdila. 1575 připadá obec, již jako Štolmíř, městu Český Brod. Ten o ni přichází a jako pobělohorský konfiskát je přidružena k černokosteleckému panství, jehož je součástí do ukončení patrimoniální správy (1850) (Cesbrod.cz, 2015; Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Tismice

První písemná zmínka o obci je z roku 1295, archeologické vykopávky však dokládají již přítomnost Keltů a následně Slovanů. Ti na jižním návrší nad současnou

obcí zbudovali raně středověké hradiště (8. století), které bylo zřejmě později součástí ochranného systému Zličanů a důležitým centrem zdejšího kraje. Po hradišti se díky orbě téměř nic nedochovalo – archeologové však jeho rozlohu odhadují na 25 ha. Jméno obce by mohlo navozovat domněnku lokálního výskytu tisů – ty zde ovšem nerostly. A tak je pravděpodobnější druhá teorie o osobním rodovém jméně Tisma. Tismice byly po staletí sídlem zámožných zemanů (např. Hájkové z Tismic). Roku 1512 kupuje od Vrbíků Tismice královské město Český Brod – to je následně střídavě nabývá a pozbývá. Naposledy mu byly zkonfiskovány královskou komorou (1621), která je prodává (1623) Karlovi I. z Lichtenštejna. Ten je začleňuje do svého černokosteleckého panství, jehož jsou součástí až do ukončení patrimoniální správy (1850) (Dvořák, 2008; Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Tuchoraz

První písemná zmínka o obci je z roku 1295. Název Tuchoraz pochází od osobního jména – osoba jménem Tuchorad mohla být jedním z prvních majitelů obce. S Tuchorazí je neodmyslitelně spojená místní tvrz, která odolala všem nájezdníkům – ti si většinou po neúspěšném obléhání vybili zlost na přilehlé vsi. Majitelů se na zdejším rozlehlém panství vystřídala celá řada – zmiňme např. Mikuláše Dačického z Landštejna, který přestavěl tvrz na honosné sídlo. Celé panství kupují Smiřičtí (1579) a následuje již známý scénář – krátká etapa Albrechta z Valdštejna (1621) a přesun pod správu Lichtenštejnů v rámci škvoreckého panství (1622), jehož je Tuchoraz součástí do ukončení patrimoniální správy (1850) (Dvořák, 2008; Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

Vrátkov

První písemná zmínka o obci je z roku 1381. Jazykovědci se domnívají, že původ místního jména nemá nic společného s vraty, ale že se jedná (jako ve většině obcí Pošembeří) o osobní jméno – Wratkow – jednoho z místních majitelů či významných občanů. Vrátkov patřil staroboleslavské kapitule, která o něj přišla roku 1420 při záboru církevního majetku králem Zikmundem Lucemburským. Ten jej věnoval svým věrným šlechticům, a tak se Vrátkov dostal přes Jana Kačiceho z Vrátkova a další majitele až do správy královského města Český Brod (1592). Tomu byl však zkonfiskován královskou

komorou (1621), která jej prodává (1623) Karlovi I. z Lichtenštejna. Ten Vrátkov začleňuje k plaňanskému panství a po třicetileté válce, kdy byla ves vypálena Švédy, k panství černokosteleckému (1657), jehož je součástí do ukončení patrimoniální správy (1850). Poté se obec osamostatnila s výjimkou let 1960–1990, kdy byla administrativní částí Tismic (Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

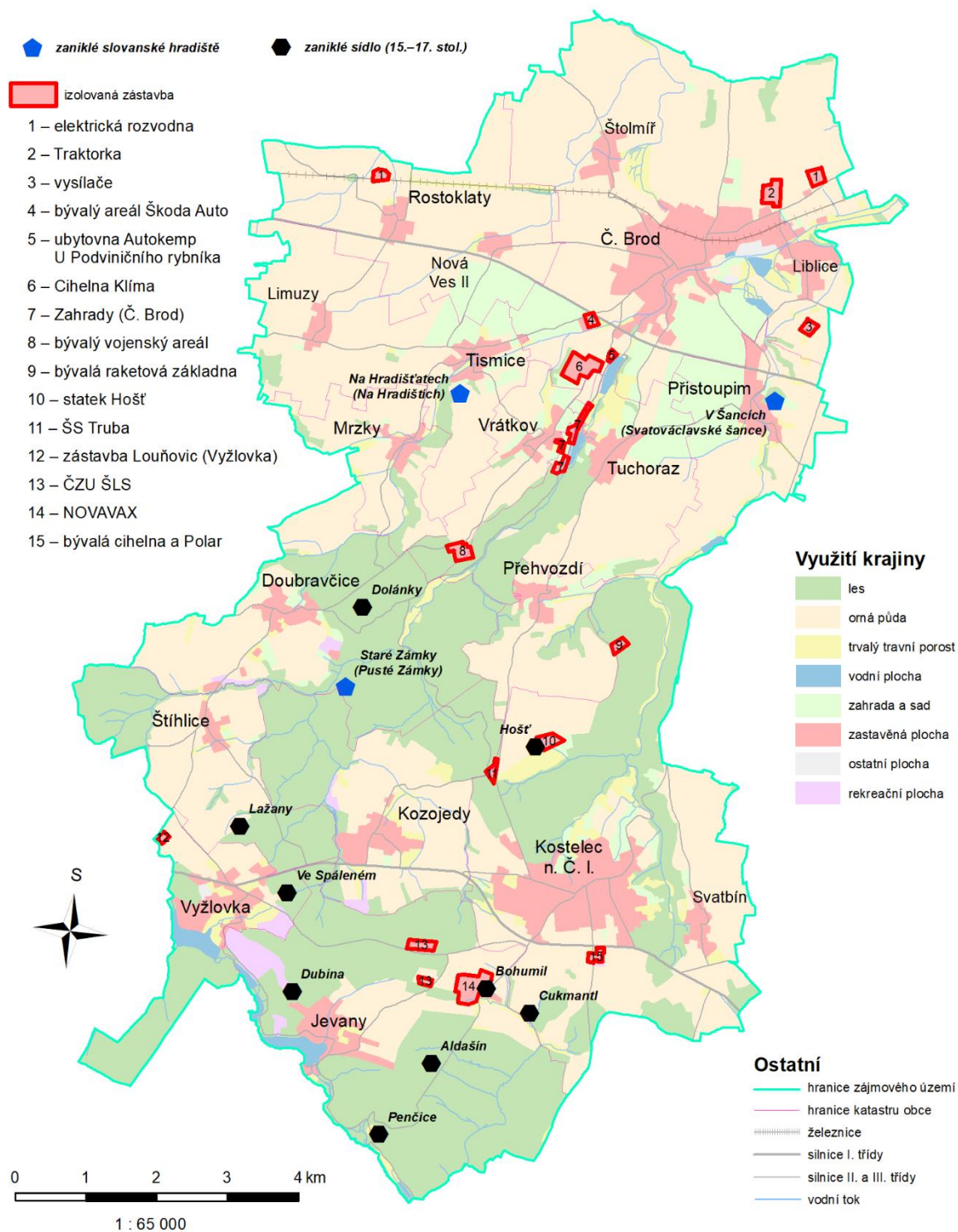
Vyžlovka

První písemná zmínka o obci pochází z roku 1334 – Wyzlauicze. Původ jména obce není jistý – může vycházet z pojmenování loveckých psů „vyžlat“, popřípadě jejich chovatelů ze zdejší myslivny. Nebo ze spojení slov „vysoký“ a „lov“ – podle polohy obce, která se nachází na nejvyšším místě černokostelecké náhorní plošiny, kam místní šlechta jezdila na hon. Vyžlovka byla od první písemné zmínky až po ukončení patrimoniální správy (1850) součástí černokosteleckého panství. Obec se proslavila zejména rozsáhlým lesním komplexem bučin a soustavou rybníků na Jevanském potoce, z nichž je největší Vyžlovský, který je významnou turistickou atrakcí (Řehounek, 2019).

Zahrady

Jedná se o malou osadu u Mlýnského (Tuchorazského) rybníka, označovanou původně jako Podtuchorazské Zahrady, od roku 1869 jako Českobrodské Zahrady. První domky zde začaly vznikat na konci 18. století v blízkosti vodního mlýna. Od roku 1880 jsou součástí města Český Brod a jmenují se pouze Zahrady (Cesbrod.cz, 2015). V 19. století se lokalita Zahrad stala oblíbeným cílem svátečních vycházek českobrodských rodin a vzniká zde i výletní restaurace (Dvořák, 2008; Dvořák, 1992; Mrvík, 2014; Řehounek, 2019).

IZOLOVANÁ ZÁSTAVBA A ZANIKLÁ SÍDLA Pošembeří (2020)

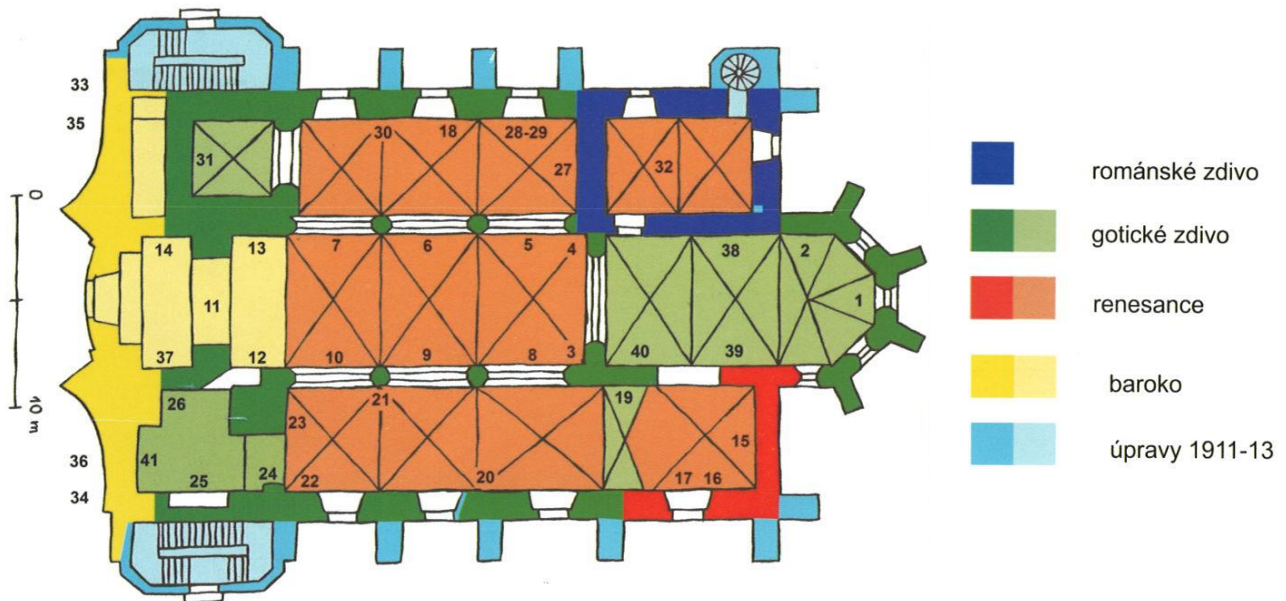
Obr. 10 Izolovaná zástavba a zaniklá sídla Pošembeří 2020 (zdroj: vlastní zpracování, ArcGIS)

4.3.4 Významná architektonická díla a pamětihodnosti

Vladimír J. Mrvík (2011, 12) uvádí své dílo myšlenkou, se kterou nelze nesouhlasit: „Stavby a především domy, jejich architektura i materiál, z něhož jsou postaveny, způsob, jak jsou seřazeny a rámec, do něhož jsou umístěny – to vše dohromady určuje tvář města. Jejich dějiny pak dávají obraz událostí, jimiž v historii město procházelo. Chceme-li vědět, jak která doba nebo význačné události poznamenaly město a určily jeho další vývoj, je třeba, abychom se ptali, jakým vývojem prošla lidská obydlí. Odpověď nám usnadní vytvoření představy o názorech, blahobytu i životní úrovni obyvatel.“

4.3.4.1 Významné českobrodské stavby

Nejstarší českobrodskou památkou je děkanský **kostel sv. Gotharda** (1134–1139). Kapacita původně malého jednolodního románského kostelíku, jehož torzo je patrné v místě dnešní zákristie, přestala během 14. století vyhovovat vzkvétajícímu městu. Tak došlo k přestavbě na velkolepou gotickou trojlodní baziliku se dvěma věžemi v průčelí. Po dokončení přestavby kostel třikrát vyhořel, v roce 1613 byl renesančně opraven, aby po dalších dvou požárech dostal barokní masku, kterou si udržel do současnosti. Při barokní přestavbě (1765–1772), projektované Janem Wirchnarem, byly zbořeny obě gotické věže, nacházející se ve velmi špatném stavu. Nahrazeny byly jednou věží s hodinami, došlo také k přebudování průčelí (Dvořák, 1992; Mrvík, 2013).

Obr. 11 Půdorys kostela sv. Gotharda (Mrvík, 2013)

Charakteristickým urbanistickým dílem Českého Brodu jsou středověké **městské hradby**. Vybudované z českobrodského permokarbonu, svou načervenalou barvou tolik charakteristickou pro zdejší architekturu. První verze byla zbudována okolo roku 1360 – opevnění bylo osazeno třemi bránami (Pražskou, Liblickou a Kouřimskou), dvěma fortami (Žitomířskou a Podměstskou), zpevněno nejméně devíti baštami a obeháno vodním příkopem. V druhé polovině 15. století bylo zbudováno dokonalejší pozdně gotické opevnění se šestnácti baštami. Opevnění v nové době nadále neplnilo svou ochranou funkci a stalo se spíše svazující obručí rostoucímu městu. Od 19. století se proto postupně oklešťuje – do současnosti se nám dochovala jen jeho jihovýchodní a jižní část s Kouřimskou branou a dvěma baštami. Typickou siluetu Českého Brodu dále dotváří čtyřicetimetrová pozdně **gotická zvonice** (1585) při kostelu sv. Gotharda (Dvořák, 1992; Dvořák, 2008; Mrvík, 2013; 2014).

Město během své historie postihlo několik velkých požárů – 1421 (vypáleno husity), 1512, 1628, 1639 (vypáleno Švédy), 1690, 1739 (2x). Je tedy jasné, že městská architektura jeví známky četných přestaveb. Nejstarší **středověké domy na náměstí** mají zpravidla gotické přízemí, přičemž zdivo prvních poschodí je renesanční. Některé domy jsou propojené jednopodlažními a dvoupodlažními gotickými **sklepeními** ze 14. století, která jsou nejzachovalejší pod budovou čp. 1 (Dvořák, 1992; Mrvík, 2013; 2014).

Tato původně gotická budova z doby před rokem 1402 byla postavena jako vůbec **první radnice** v poddanském městě Českých zemí. Stejně tak, jako se měnil její sloh – z gotického na renesanční až po současný barokní – měnily se také úřady v budově – z radnice s městským soudem a šatlavou na okresní soud, okresní hejtmánství až po současné kulturní centrum, kterým je budova od roku 1960. Součástí kulturního centra je rovněž městská knihovna, která má v Českém Brodě velice dlouhou tradici, sahající až do poloviny 15. století.

Zůstaneme-li v historickém centru města (od roku 1990 městská památková zóna), které je zástavbou rozpuštěno na severní Husovo náměstí a jižní náměstí Arnošta z Pardubic, nesmíme opomenout několik dalších staveb. **Středověké masné krámy** propojující obě náměstí; bývalý **kostel sv. Máří Magdalény se špitálem** (1359, čp. 274) – od poloviny 18. století kapucínským klášterem. Nárožní dvoukřídlý dům

„**Královská hospoda**“ (15. století, čp. 56) – dnes jedno ze dvou sídel Městského úřadu se zapsalo několikrát do dějin města – po celý středověk poskytovala českým panovníkům při jejich cestách do Kutné Hory nebo do Vídně pohostinské služby, 28. ledna 1888 zde přenocoval ruský generalissimus Alexandr Vasiljevič Suvorov, do výstavby budovy gymnázia zde probíhala výuka (1919–1924), dále zde sídlil okresní úřad a do roku 1960 okresní národní výbor. Dalšími významnými stavbami náměstí jsou pískovcové **sousoší svaté Rodiny** (1723); **škola „radnice“** (1863, čp.19) na místě původních jatek; současná novorenesanční **radnice** (1898, čp. 70); **socha sv. Jana Nepomuckého** (1900) a secesní **pomník Prokopa Holého** (1910), kterému přenechala místo veřejná kašna (Mrvík, 2013). Významnou budovou v blízkosti náměstí je **Sokolovna** (čp. 314), která vznikla za pouhých 5 měsíců v roce 1884. **Kostel Nejsvětější Trojice** (1560), nízká **renesanční zvonice** (1571) – původně kostnice, a **Husův pomník** (1921) se nacházejí v parku Jiráskovy sady. V něm protékající Šembera napájí Pivovarský rybník u městského **pivovaru** (1884, čp. 1433). Ten se nachází v bývalém kamenolomu a jehož součástí je i čtyřicetimetrový komín.

Nový impuls městské ekonomice i pivovarnictví přinesla stavba železnice Vídeň–Praha (1845), na jejíž trase se nacházel také Český Brod, proto jednou z významných a reprezentativních staveb města je **železniční nádraží**. Původní nádražní budova byla nahrazena (1929) větší rondokubistickou stavbou, která stojí dodnes (čp. 212). Popularita města nadále stoupala a s ní i počet obyvatel – do popředí zájmu se tak dostal sektor služeb. Nejstarší budova současné **nemocnice** (čp. 282) vznikla přestavbou kasáren (1903) – toho času byla jednou z nejmodernějších v zemi, a tak se jí dostávalo velké pozornosti. Nejprve ji bylo přistavěno 2. a 3. patro (1930), následoval infekční pavilon s dalšími pomocnými stavbami (1944) a moderní poliklinika (1984). **Gymnázium** (1924, čp. 616) v jehož sousedství se nachází také **Podlipanské muzeum** (1928, čp. 761) jsou stavby vzdálenější historickému centru a podle toho také vypadá jejich okolí, ve kterém se nacházejí secesní domy a vily z počátku 20. století. Z tohoto období je rovněž **Lidový dům** (1924, čp. 105), který se nachází mezi dvěma výrazně staršími unikáty – **Kouřimskou branou** (14. století) a **kamenným mostem přes Šemberu** v ulici Prokopa Velikého, který patří mezi jedny z nejstarších kamenných mostů v Čechách (1. písemná zmínka 1444) (Dvořák, 1992; Mrvík, 2013; 2014). Za

zmínku stojí také technické stavby spojené se zemědělsko-průmyslovým charakterem města – velkorysý **Kottův parní mlýn** (1867) stávající naproti nádraží se nám bohužel nedochoval, **plynárnu** (1903, čp. 353) zásobující město do roku 1962, pětipatrové **silu** u železnice (1923, Zborovská) a průmyslový závod **Karma** (1926, čp. 693) však můžeme obdivovat i dnes.

Nepřehlédnutelnými jsou také stavby 2. poloviny 20. století – na jihozápadě velkokapacitní **sídlíště „Jahodiště“** (60.–70. léta) a nové **silu cukrovaru** (80. léta), které je stále nejvyšší budovou města. Cukrovar ukončil svou produkci v roce 2004 a od té doby se velká plocha Liblického předměstí stala nevyužitým brownfieldem. Návrh využití této plochy jako průmyslového areálu neuspěl, a tak se jako nejpravděpodobnější scénář jeví realizace návrhu obytné zóny architektonické a projekční kanceláře ATELIER TECL s.r.o. z roku 2019, finančně zastřešeného investorem NELI S.P.A., a.s. Obytná zóna by se měla napojit na **obchodní zónu**, která se na okraji předměstí (ul. Jana Kouly) rozrůstá od 1. dekády 21. století (Cesbrod.cz, 2019; Dvořák 1992, 1996; Dvořák 2008; Mrvík 2016, 2014; Řehounek, 2020).

4.3.4.2 Významné černokostelecké stavby

Nejvíce ikonickou černokosteleckou stavbou je zajisté **zámek** (čp. 1). Ten se nachází na ostrohu nad Jalovým potokem v místech, kde se ve 2. polovině 10. století rovněž nacházel opevněný kostel – „castellum“ – který dal vzniknout pojmenování zdejšího sídla. Historie nejen zámku, ale celého města, začíná právě touto kamennou stavbou, která je během 1. poloviny 13. století přestavěna na gotický hrad a po jeho vyhoření (1549) na současný renesanční zámek Smiřických s pozdější barokní úpravou Lichtenštejnů (1752–1759). Roku 1935 se zámek stal majetkem Vysoké technické školy lesního inženýrství a jako Školní lesní podnik ČZU slouží vzdělávání dodnes. Při zámku se nachází goticko-renesanční **kaple sv. Vojtěcha** – patrona Kostelce – která bývala městským kostelem, což je patrné z její velikosti. Obě stavby jsou propojeny krytým mostem o třech obloucích, který překlenuje vyzděný příkop, na nějž navazuje předzámčí s mohutným pětibokým bastionem a druhý příkop. Honosný zámek, se svou kaplí a čtveřicí válcových věží, je nejstarší a dodnes největší zděnou stavbou ve městě. (Mrvík, 2011)

Náměstí Smiřických – „rynek“ – není nejstarší osídlenou lokalitou Kostelce, jak by se mohlo zdát. Tou je oblast Na Poustkách (Jánské náměstí), která se nachází na západnějším ze dvou ostrohů vstupujících do údolí Jalového potoka. Zde v 1. polovině 13. století vzniká poddanská ves Kostelec – shluk nízkých, ze dřeva roubených a došky pokrytých domů s malými okny (vyplněnými měchuřinou), síní, chlívem a jednou obytnou místností, kde se shromažďovala a spala celá rodina. Ves byla poměrně vzdálena od královského hradu, a tak po jejím povýšení na městečko (1489) vzniká současné náměstí Smiřických, které oba areály propojilo.

Nejstarší stavby se nám nedochovaly – nejen pro jejich chatrný materiál. Důvodem byly jednak rozsáhlé požáry (1420, 1659, 1679, 1756, 1814, 1833), ale také systematická výstavba Smiřických z 16. století, kteří neváhali vybourat jih náměstí, aby jej renesančně sjednotili. Smiřičtí si za své hlavní venkovské sídlo vybrali právě Kostelec. A jelikož se tou dobou jednalo o jeden z nejbohatších českých rodů, černokosteleckou architekturu jejich správa výrazně ovlivnila. Reprezentativní roli, kterou tím městečko získalo, dokládá např. vybudování míčovny pro šlechtu. Myslelo se však také na prosté obyvatelstvo – Smiřičtí zakládají **špitál** (čp. 118) a zdejší první **školu** (čp. 108) (Bednařík, Havelková, 1959). Po renesanční výstavbě Smiřických, kterou sežehly požáry, následuje barokní výstavba Lichtenštejnů, která byla požáry rovněž postižena. Také proto se Kostelec mnohdy zmiňuje, jako učebnicový příklad strohého „lidového“ klasicismu, který je jednotícím prvkem pro většinu města. Jeden konkrétní dům z náměstí Smiřických přeci jen vyčnívá – je jím **bývalá radnice** (nejspíše také rychta) která zde (čp. 41) sídlila od 16. století do roku 1894. A to, přestože objekt několikrát vyhořel, původní renesanční sluh nahradil barokní, k obnově raně barokního podloubí došlo až v 90. letech 20. století a k obnově původní věžičky na hřebenu střechy nedošlo vůbec. Od roku 1945 v budově sídlí městské muzeum, založené 1930 (cestyapamatky.cz, 2020; Mrvík, 2011).

Výrazný rozkvět zdejší oblasti přinesla Marie Terezie Savojská, rozená princezna z Lichtenštejna. Ta se zasloužila mimo jiné o druhou černokosteleckou dominantu – jednolodní barokní **kostel sv. Andělů Strážných** (1737), který nechala postavit poté, co učinila z kostela sv. Vojtěcha svou soukromou zámeckou kapli. Před vybudováním

tohoto velkého kostela na náměstí Smiřických se tak měšťané museli tísnit v malém **kostele sv. Jana Křtitele** (1600–1756, 1783 novostavba) na místním hřbitově Pražského předměstí. Hřbitov se využíval až do roku 1831.

Poslední éra velké expanze černokostelecké zástavby je 19. století, ve kterém se město rozrůstá jižně od náměstí Smiřických a Pražské ulice na Kutnohorské předměstí. V roce 1832 je v Kostelci 10 hostinců, ve kterých se čepuje pivo z místního **pivovaru** (čp. 14), který se v roce 1839 přesouvá do nového moderního areálu (čp. 17), kde jej nalezneme i dnes.

Stejně jako se nám nedochovala řada českobrodských technických památek, nejinak je tomu i v Kostelci. 2 vodní mlýny v oblasti Peklov, 2–3 větrné mlýny – pro tuto oblast tolik raritní, a cihelny – zde naopak běžné. Vše bylo ztraceno – v některých případech zůstala alespoň pomístní jména lokalit, kde se stavby nacházely. Vyhlášené **plicní sanatorium** z počátku 20. století stihne nejspíš stejný osud. Poté, co jej opustila sovětská armáda, která zde v letech 1971–1991 zřídila vojenskou nemocnici pro Střední skupinu vojsk, je 42hektarový areál s 25 budovami opuštěný a chátrá (Bureš et al., 2020; Mrvík, 2011; Řehounek, 2019).

4.3.4.3 Významné venkovské stavby

Vláda Lichtenštejnů (připomínána řadou jubilejních památníků) proměnila venkov Pošembeří tak výrazným způsobem a natolik suverénně, že se dá říct, že se stále nacházíme v éře selského (lidového) baroka. Staré cesty, aleje, sýpky – „špýchary“, kamenné mostky, kaple, boží muka, sochy (zejména sv. Jana Nepomuckého a sv. Donáta z Münstereifelu), křížové cesty, poutní kostely a kostely vůbec, tvoří neodmyslitelný vrchol venkovské (nejen krajinné) kompozice. A tohle všechno, s výjimkou křížových cest a poutních kostelů, Pošembeří stále byt' v omezeném množství nabízí. Přestože 40 let socialismu a s ním spojené kolektivizace mnohé relikty nenávratně zlikvidovalo.

Horší majetkové poměry a členitý terén neumožňovaly na jihu Pošembeří vytyčit, během vrcholně středověké kolonizace, velké centrálně uspořádané vesnice. Jedinou výjimkou jsou Svatbín a Kozojedy, kde se dochovaly nenarušené okrouhlíce. Na

rovinatějším severu Pošembeří je tomu ovšem zcela jinak – zde jsou běžné pravidelné obdélné návsí, s jakými se setkáváme např. ve středním Polabí (Mrvík, 2011).

Region Pošembeří se vždy dělil na úrodnější – bohatší – sever a méně úrodný – chudší – jih. To se promítlo také do venkovské architektury. Typickým vesnickým domem severu byl přízemní roubený dům tzv. **dům středního Polabí**, který jižním směrem a s rostoucí nadmořskou výškou přecházel v tzv. **dům Středočeské pahorkatiny**. Ten byl rovněž přízemní roubený s jednoduše skládanou lomenicí, avšak o dost skromnější. Kromě větší zdobnosti (např. předsazených štítů a bran) se dům středního Polabí obvykle lišil i ryze funkčním vylepšením v podobě „kožichu“ – protipožární a izolační vrstvě hliněné mazaniny, nanášené z vnější strany stěn. Roubených domů se nám do dnešních dnů v Pošembeří mnoho nezachovalo, avšak díky Polabskému národopisnému muzeu Přerov nad Labem a Muzeu lidových staveb v Kouřimi, můžeme obdivovat tyto stavby našich předků i nadále. Některé byly v chátrajícím stavu rozmontovány a převezeny do těchto institucí, kde se jim znovu vdechl jejich původní lesk. Příkladem je chmelařský špýchar z Mrzek z roku 1793 (Bureš et al., 2020).

Rychlý průmyslový rozmach, a to i v zemědělské výrobě (v Pošembeří obzvláště cukrovarnictví), rozvíjející se obchod a síť komunikací v krátkém časovém úseku silně změnil vzezření nejen zdejšího venkova. Koncem 19. století a v první polovině 20. století tradiční lidová architektura (ale i tradiční venkovský způsob života) stále rychleji mizí a nahrazuje ji do značné míry unifikovaná individuální zástavba. Ta si do druhé poloviny 20. století alespoň zachovává základní formální znaky a funkční strukturu klasické zemědělské usedlosti – následně však ani to ne (Bureš et al., 2020).

Fenoménem lidové architektury Pošembeří jsou **barokní brány** selských usedlostí budované od konce 18. století. Stejně jako usedlost sama také brána odrážela bohatství majitele. Proto se na jižním Černokostelecku setkáváme častěji se strohými branami, a na severním Českobrodsku s bohatě zdobenými. Zde barokní a klasicistní tvary korespondují se štítovým průčelím statku a brány jsou mnohdy doplněny dekorativním datováním či výklenkem pro sošku. Vlivem kolektivizace, se kterou přišla

také potřeba větších prostor pro zemědělské stroje, byly mnohé z těchto bran zbourány (Bureš et al., 2020; Mrvík, 2014).

S šířením křesťanství se i na zdejších venkově začaly budovat **sakrální stavby**. Pošembeří je jimi protkáno, nalezneme je takřka v každé obci. Většina byla mnohokrát přestavována, nejčastěji po demolici husity, nebo atraktivitou aktuálních slohů. Nejčastěji se vyskytujícím slohem je již zmíněný sloh barokní – přestože mnoho staveb má původ výrazně starší. Materiálem, který se při jejich výstavbě používal, byl červený nučický pískovec (českobrodský permokarbon) – svou životností neoslňující, avšak pro místní nejdostupnější.

Unikátem Pošembeří a celé České republiky je osvěžující výjimka v krajině selského (lidového) baroka – trojlodní románská **bazilika Nanebevzetí Panny Marie** v Tismicích, která se dochovala téměř přesně tak, jak byla počátkem 12. století postavena. Mezi další významné sakrální stavby venkova Pošembeří patří **kostely sv. Havla** ve Štolmíři, **sv. Václava** v Přistoupimi, **sv. Jiří** v Jevanech (Aldašín), **sv. Martina** v Kozojedech a Rostoklatech. Pro zdejší region je charakteristická kombinace kostela a samostatně stojící zvonice (kostely sv. Gotharda a Nejsvětější Trojice v Českém Brodě, kostel sv. Andělů Strážných v Kostelci, kostel sv. Martina v Přistoupimi). Nachází se zde také mnoho kapliček (mnohdy v kombinaci se zvoničkou), které jsou nejčastěji zasvěcovány sv. Janu Nepomuckému (Tuchoraz), sv. Jiří (Doubravčice), Panně Marii (Liblice, Tuchoraz, Mrzky) a sv. Václavu (Limuzy). Pošembeří je rovněž osazeno velkým množstvím volně stojících božích muk, křížků a soch světců (sv. Jan Nepomucký – Štíhllice a Štolmíř, sv. Václav – Přistoupim) (Dvořák, 1992; Mrvík, 2014).

Z kamenného hrádku **Šember** (1357) se téměř nic nedochovalo, a tak se za významnými světskými stavbami venkova musíme vydat do dob pozdějších. Mezi těmito stavbami (doslova) vyčnívá gotická obranná věž bývalé tuchorazské tvrze – „**Hláška**“ (1388). Je unikátní zejména z toho důvodu, že se z mnoha zdejších tvrzí (Liblice, Tismice, Dolánky, Hošť, Přistoupim) dochovala jediná. Další zajímavostí je bývalá **synagoga** (1842) **s židovským hřbitovem** v Přistoupimi. Pošembeří však nejvíce proslavila výrazně mladší stavba. Je jí s výškou 355 m nejvyšší stavba České republiky

– **Liblický rozhlasový vysílač B**, postavený v letech 1975–1976. Vysílač je tvořen dvojicí věží, přičemž severní stojí na katastru Liblic a jižní na katastru Přistoupimi. Jedná se již o třetí vysílač v této lokalitě – prvním byla dvojice 150m stožárů z let 1931 (odstřelených 2004) a druhým 280m stožár z roku 1936 (odstřelený 1974), který stál na místě současného vysílače (Cestyapamatky.cz, 2020; Řehounek, 2019)

Obr. 12 Přistoupim 1850. *Typická ukázka vesnice 19. stol. v Pošembeří – přizemní škola s malou zahrádkou, kostel sv. Václava se hřbitovem, renesanční zvonice a barokní fara.* (zdroj: Archiv Podlipanského muzea v Českém Brodě, 2020)

Obr. 13 Přistoupim 1891 (zdroj: Archiv Podlipanského muzea v Českém Brodě, 2020)

4.4 Využívání krajiny Pošembeří v letech 1851–2006

Vývoj využití krajiny úzce souvisí s lidskou aktivitou v regionu, protože krajina Pošembeří byla vždy výrazně formována lidmi. Bylo tomu především díky geografické poloze, která vždy nahrávala jejich setkávání a shromažďování. A změny ve společnosti byly, jsou a budou vždy spojeny se změnami vzhledu kulturní krajiny.

Mapy využití krajiny byly vytvořeny pro pět časových období (1851, 1878, 1955, 1990, 2006). Data byla poskytnuta Výzkumným ústavem Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i. (VÚKOZ, v. v. i.). Mapy vznikly vlastním zpracováním v ArcMap 10.1.

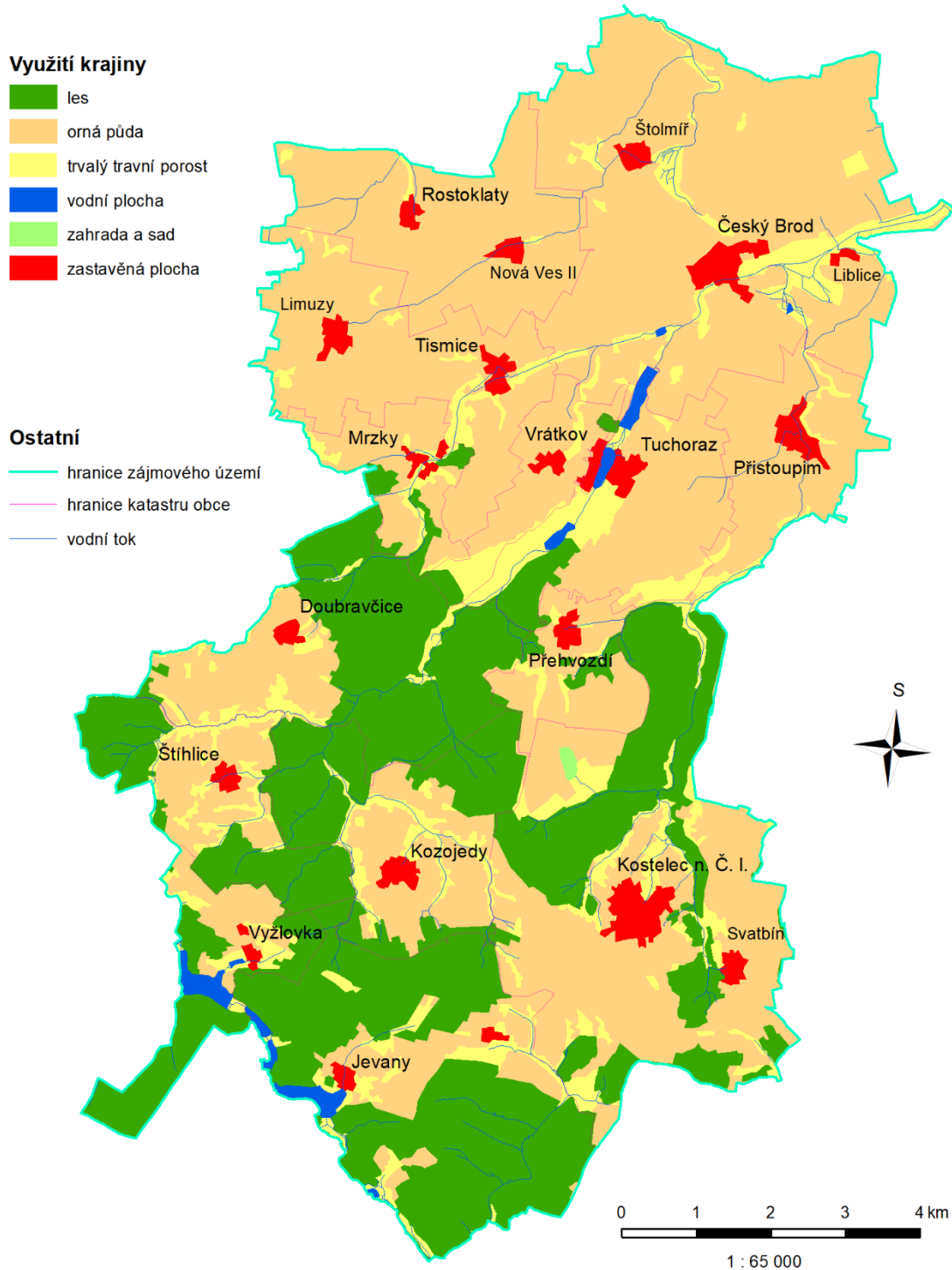
Přehled kategorií využití krajiny podle metodiky VÚKOZ, v. v. i.: 1 = orná půda, 2 = trvale travní porost, 3 = zahrada a sad, 4 = vinice a chmelnice, 5 = les, 6 = vodní plocha, 7 = zastavěná plocha, 8 = rekreační plocha, 0 = ostatní plocha. Kategorie vinice a chmelnice (4) se na zájmovém území nevyskytovala ani v jednom ze zkoumaných období. Kategorie ostatní plocha (0) se zde poprvé vyskytla v roce 1878 a kategorie rekreační plocha (8) v roce 1955 (Mackovčín, 2009).

Pro názornější ukázkou, jak vypadala krajina Pošembeří v minulosti, došlo k aplikaci map zobrazujících využití krajiny na podklad tvořený historickými mapami. Konkrétně se jedná o mapový podklad tvořený II. vojenským mapováním (1806–1869) 1 : 28 800 – ten byl překryt filtrem v podobě vrstvy z mapy „Využívání krajiny Pošembeří (1851)“. Mapový podklad tvořený III. vojenským mapováním (1869–1885) 1 : 25 000, který byl překryt filtrem v podobě vrstvy z mapy „Využívání krajiny Pošembeří (1878)“. Filtr v podobě mapy „Využívání krajiny Pošembeří (1955)“ byl aplikován dvakrát – nejprve pro Mapu politického okresu českobrodského (1938) 1 : 75 000, a následně pro historickou ortofoto mapu snímkanou v roce 1954. Poslední mapa vznikla také na podkladu archivní ortofoto mapy (2004), která byla překryta vrstvou z mapy „Využívání krajiny Pošembeří (2006)“.

Výsledné překrytí tvoří obraz krajiny, ze kterého se dají rozeznat trendy, kterými se kulturní krajina Pošembeří v minulosti ubírala. Tyto trendy a fenomény jsou popisovány v následujících kapitolách.

4.4.1 Využívání krajiny Pošembeří v roce 1851

VYUŽÍVÁNÍ KRAJINY Pošembeří (1851)

Obr. 14 Využívání krajiny Pošembeří 1851 (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

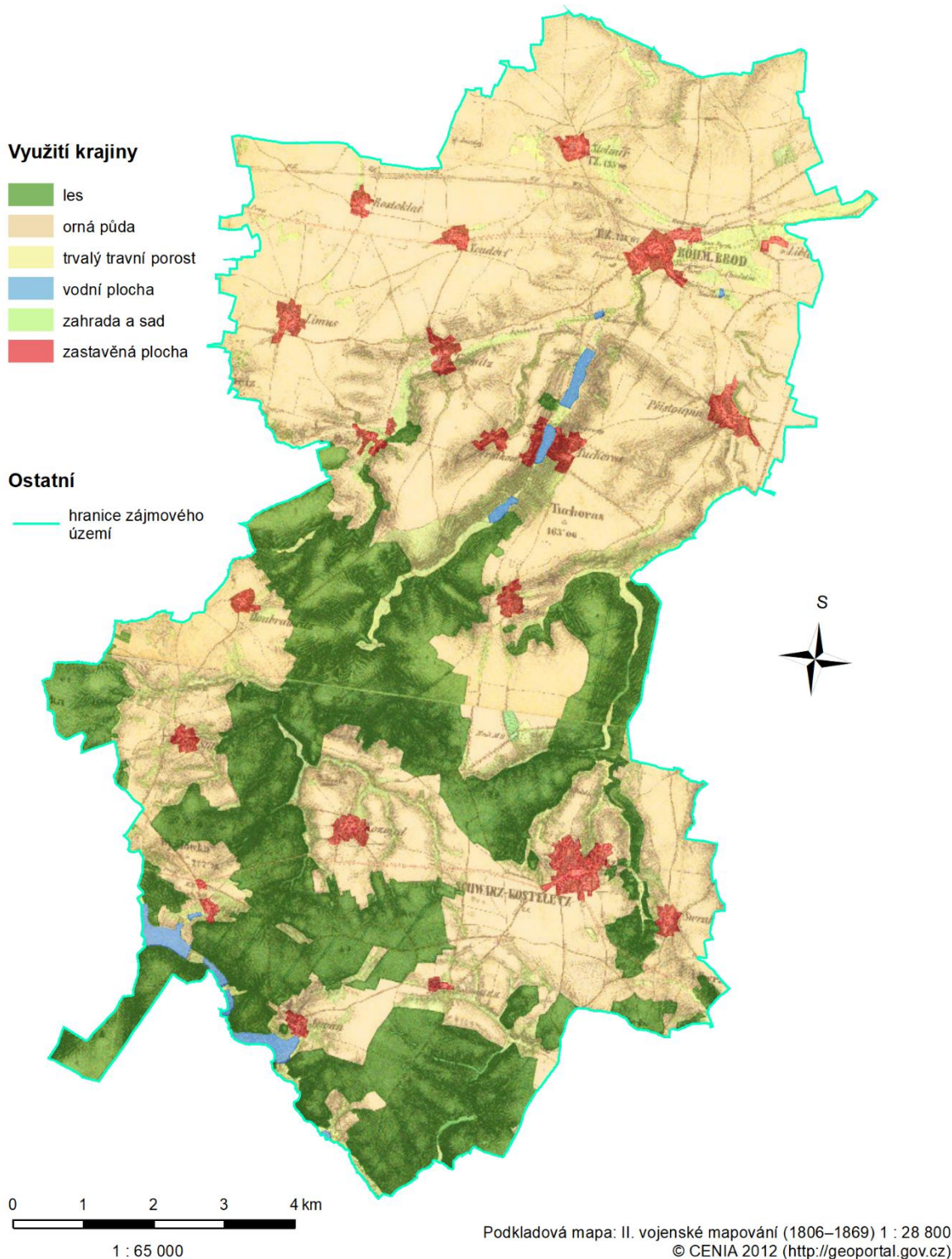
POŠEMBEŘÍ 1851

Využití krajiny

- les
- orná půda
- trvalý travní porost
- vodní plocha
- zahrada a sad
- zastavěná plocha

Ostatní

- hranice zájmového území

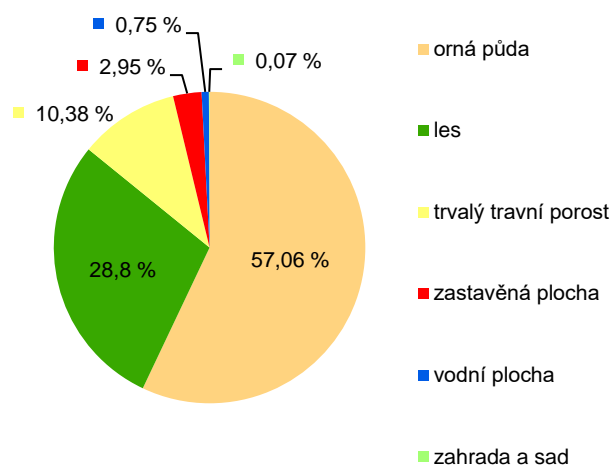

Obr. 15 Pošembeří 1851 (zdroj: vlastní zpracování, ArcGIS)

Orná půda byla v roce 1851 na 57,06 % (6202,63 ha) území. **Trvale travní porosty** byly v tomto roce na svém maximu – zabíraly 10,38 % (1128,6 ha) území Pošembeří. Oproti tomu **zahrady a sady** se nacházely na 0,07 % (7,16 ha) celkové rozlohy, což je minimální hodnota, které dosáhly. **Lesy** se rozprostíraly na 28,8 % (3130,51 ha) rozlohy. Nejrozsáhlejší konzistentní plochy lesa se nacházely v jižní části Pošembeří v okolí Kostelce nad Černými lesy. **Vodní plocha** zaujímala 0,75 % (81,42 ha) území. Je to maximální hodnota, které tato kategorie dosáhla během zkoumaného období. **Zastavěná plocha** zabírala 2,95 % (320,35 ha) území (Kubásek, 2016).

Tab. 1 Využívání krajiny Pošembeří 1851
(Kubásek, 2016)

Kategorie využití krajiny	ha	%
orná půda	6 202,63	57,06
trvalý travní porost	1 128,60	10,38
zahrada a sad	7,16	0,07
les	3 130,51	28,80
vodní plocha	81,42	0,75
zastavěná plocha	320,35	2,95
CELKEM	10 870,67	100

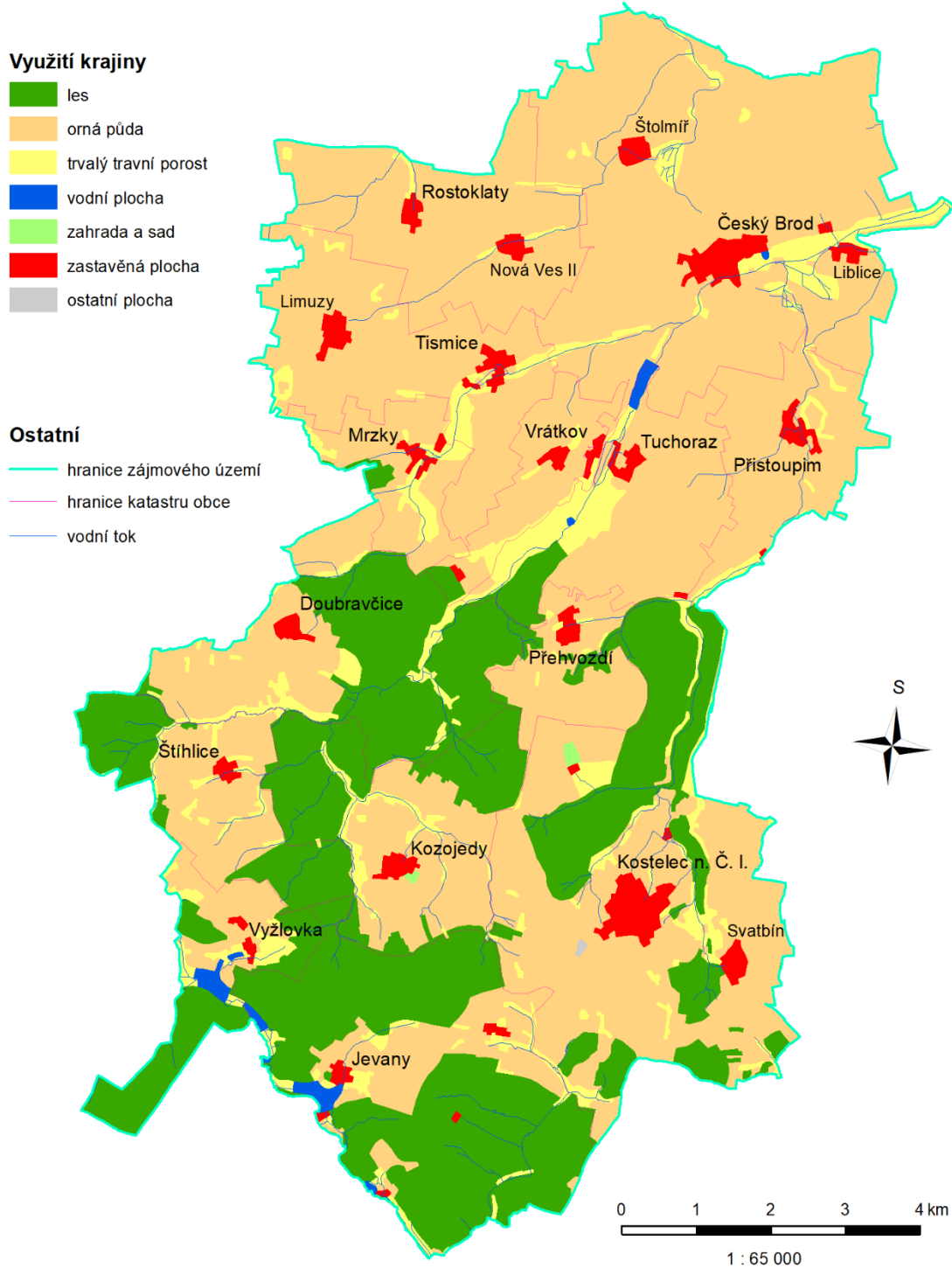

Obr. 16 Využívání krajiny Pošembeří 1851
(Kubásek, 2016)

Na **obr. 15** lze pozorovat hustou cestní síť a výskyt alejí. Ty jsou často doprovázeny drobnými sakrálními objekty. Komunikace vedou napříč ornou půdou, čímž ji fragmentují do velkého počtu menších částí. Za povšimnutí stojí železnice a rovněž technické stavby, které jsou nejčastěji zastoupeny vodními mlýny.

4.4.2 Využívání krajiny Pošembeří v roce 1878

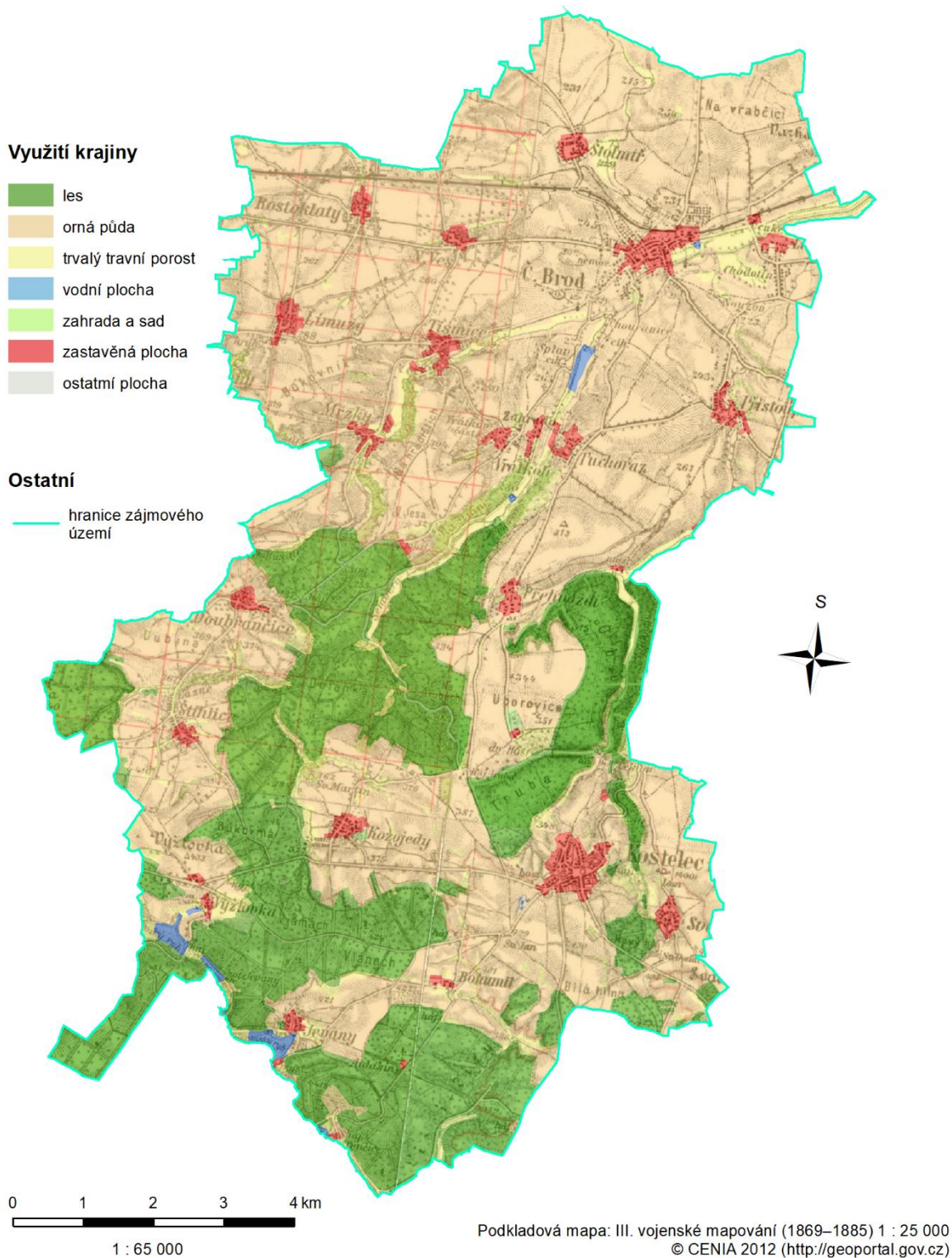
VYUŽÍVÁNÍ KRAJINY Pošembeří (1878)

Obr. 17 Využívání krajiny Pošembeří 1878 (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

POŠEMBEŘÍ 1878

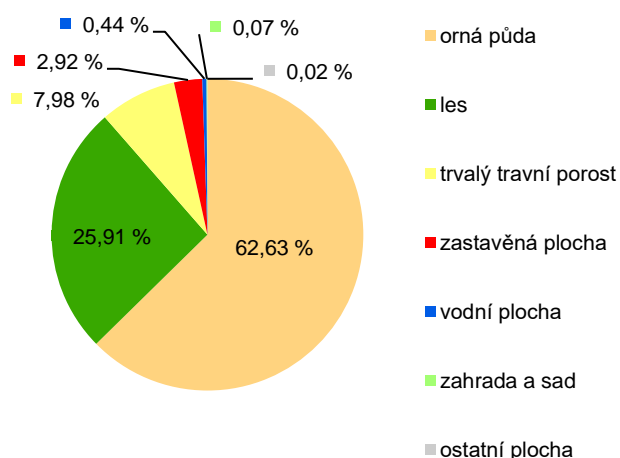

Obr. 18 Pošembeří 1878 (zdroj: vlastní zpracování, ArcGIS)

Orná půda byla v tomto roce na svém maximu – zabírala 62,63 % (6808,5 ha). **Trvale travní porosty** se rozprostíraly na 7,98 % (867,14 ha) území. **Zahrady a sady** se nacházely na 0,07 % (7,18 ha) plochy Pošembeří. **Lesy** byly v tomto roce na svém minimu – zabíraly 25,91 % (2816,51 ha) území. Podíl **vodních ploch** činil 0,44 % (47,34 ha). Je to minimální hodnota, které tato kategorie dosáhla během zkoumaného období. **Zastavěná plocha** zaujímala 2,92 % (317,42 ha) území. Je to rovněž minimální hodnota, které tato kategorie dosáhla během zkoumaného období. Nově se vyskytující kategorie **ostatní plochy** zabírala pouze 0,02 % (2,45 ha) Pošembeří. Jedná se taktéž o minimum této kategorie (Kubásek, 2016).

Tab. 2 Využívání krajiny Pošembeří 1878
(Kubásek, 2016)

Kategorie využití krajiny	ha	%
orná půda	6 808,50	62,63
trvalý travní porost	867,14	7,98
zahrada a sad	7,18	0,07
les	2 816,51	25,91
vodní plocha	47,34	0,44
zastavěná plocha	317,42	2,92
ostatní plocha	2,45	0,02
CELKEM	10 866,54	100

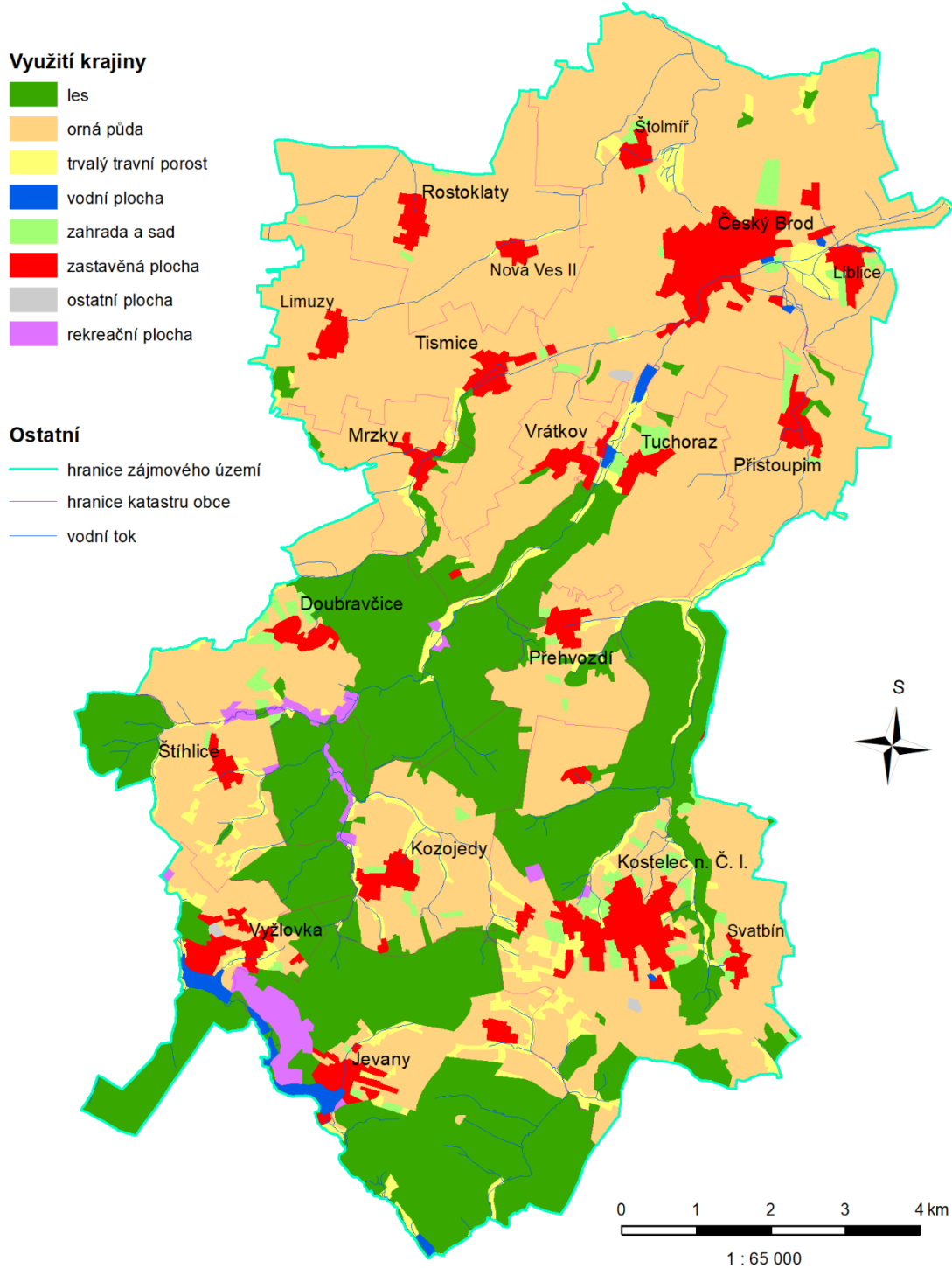

Obr. 19 Využívání krajiny Pošembeří 1878
(Kubásek, 2016)

Obr. 18 nám nabízí větší množství informací, než tomu bylo v případě Pošembeří 1851 (obr. 15). Sofistikovanější výškopis III. vojenského mapování není svou úrovní tolik vzdálen současným mapovým dílům, což usnadňuje práci v mapovém editoru. Rozlišujeme zde stále totožné trendy – pozorujeme hustou cestní síť a výskyt alejí. Silniční komunikace houstne – patrná je např. dnešní silnice první třídy č. 12 (I/12) spojující Prahu a Kolín. Stále pozorujeme velmi fragmentovanou ornou půdu, díky husté síti polních cest.

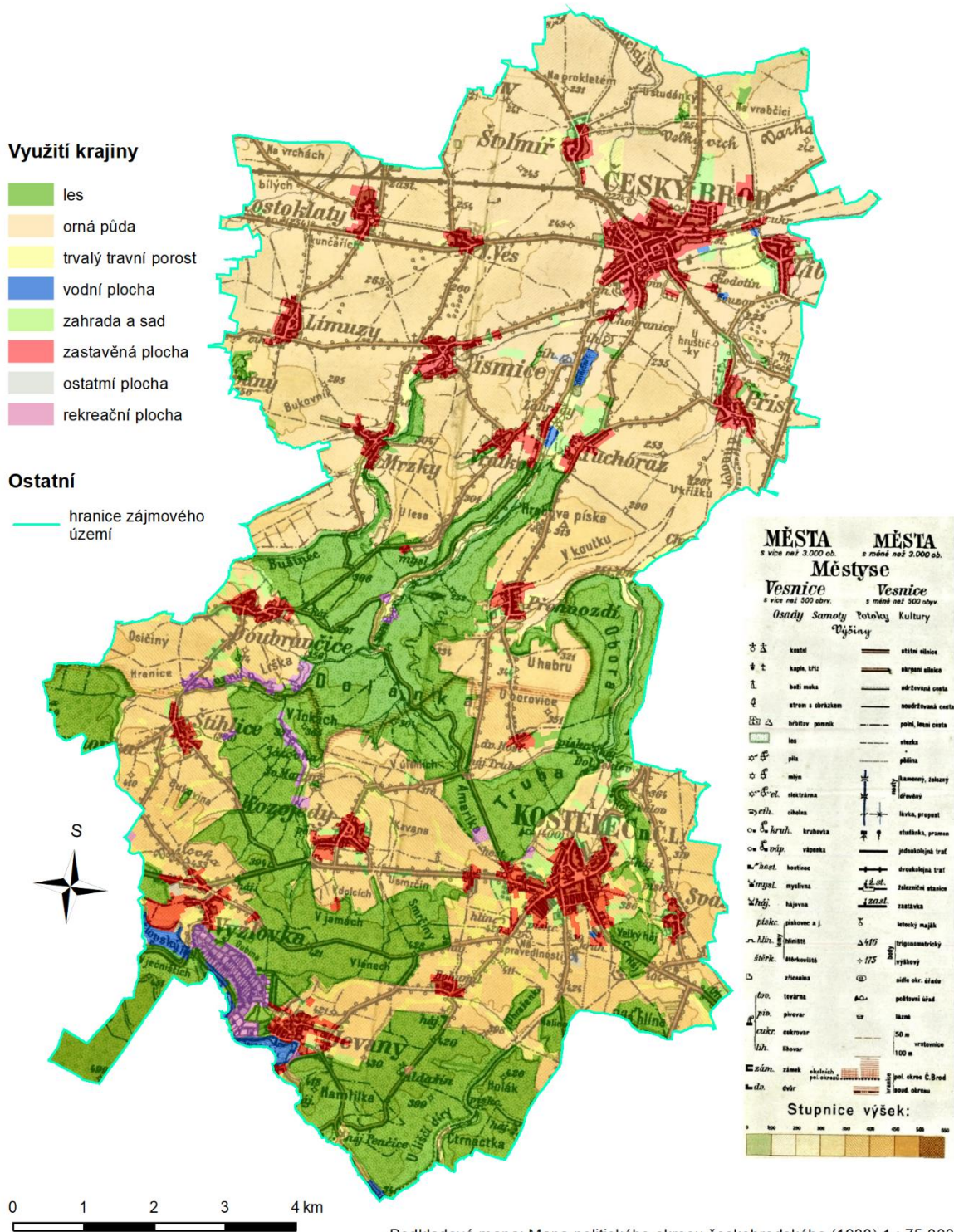
4.4.3 Využívání krajiny Pošembeří v roce 1955

VYUŽÍVÁNÍ KRAJINY Pošembeří (1955)

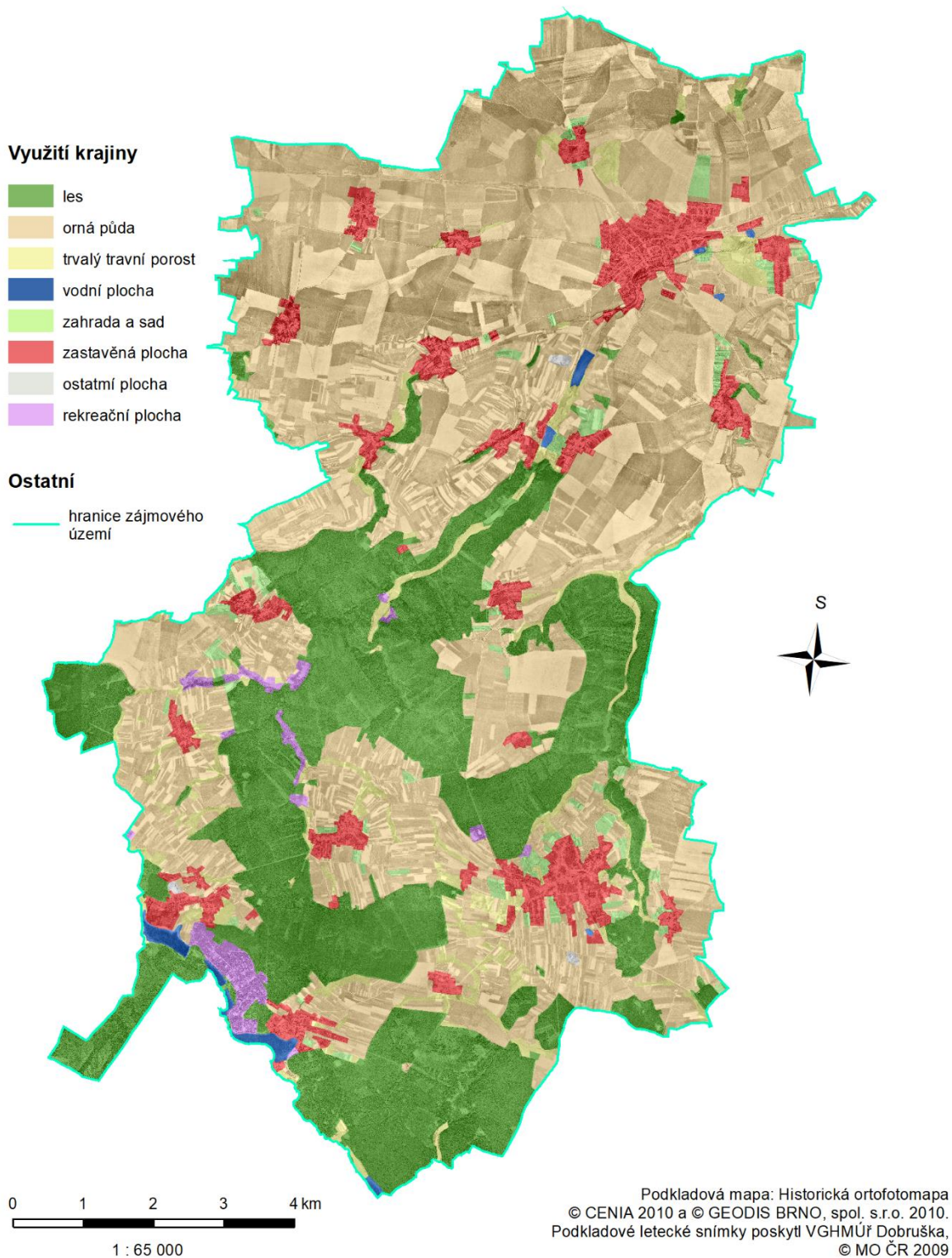
Obr. 20 Využívání krajiny Pošembeří 1955 (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

POŠEMBERŇÍ 1938

Obr. 21 Pošemberň 1938 (zdroj: vlastní zpracování, ArcGIS)

POŠEMBERŇÍ 1954

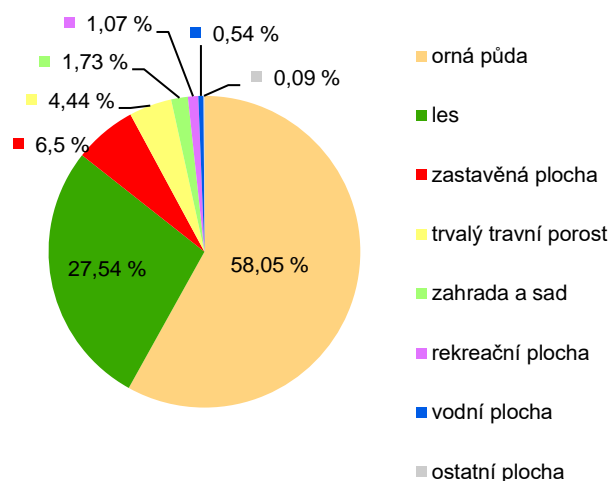

Obr. 22 Pošemberňí 1954 (zdroj: vlastní zpracování, ArcGIS)

Orná půda se nacházela na 58,05 % (6310,61 ha) rozlohy. **Trvale travní porosty** byly v roce 1955 na 4,44 % (482,27 ha). Podíl **zahrad a sadů** činil 1,73 % (187,61 ha). **Lesy** zabíraly 27,54 % (2994,24 ha) plochy Pošembeří. **Vodní plochy** zaujímaly 0,54 % (58,99 ha). **Zastavěné plochy** byly v tomto roce na 6,5 % (706,98 ha) rozlohy. Nově se vyskytující kategorie **rekreační plochy** zabíraly 1,07 % (115,83 ha). **Ostatní plochy** se nacházely na 0,09 % (10,01 ha) území (Kubásek, 2016).

Tab. 3 Využívání krajiny Pošembeří 1955
(Kubásek, 2016)

Kategorie využití krajiny	ha	%
orná půda	6 310,61	58,05
trvalý travní porost	482,27	4,44
zahrada a sad	187,61	1,73
les	2 994,24	27,54
vodní plocha	58,99	0,54
zastavěná plocha	706,98	6,50
rekreační plocha	115,83	1,07
ostatní plocha	10,01	0,09
CELKEM	10 866,54	100

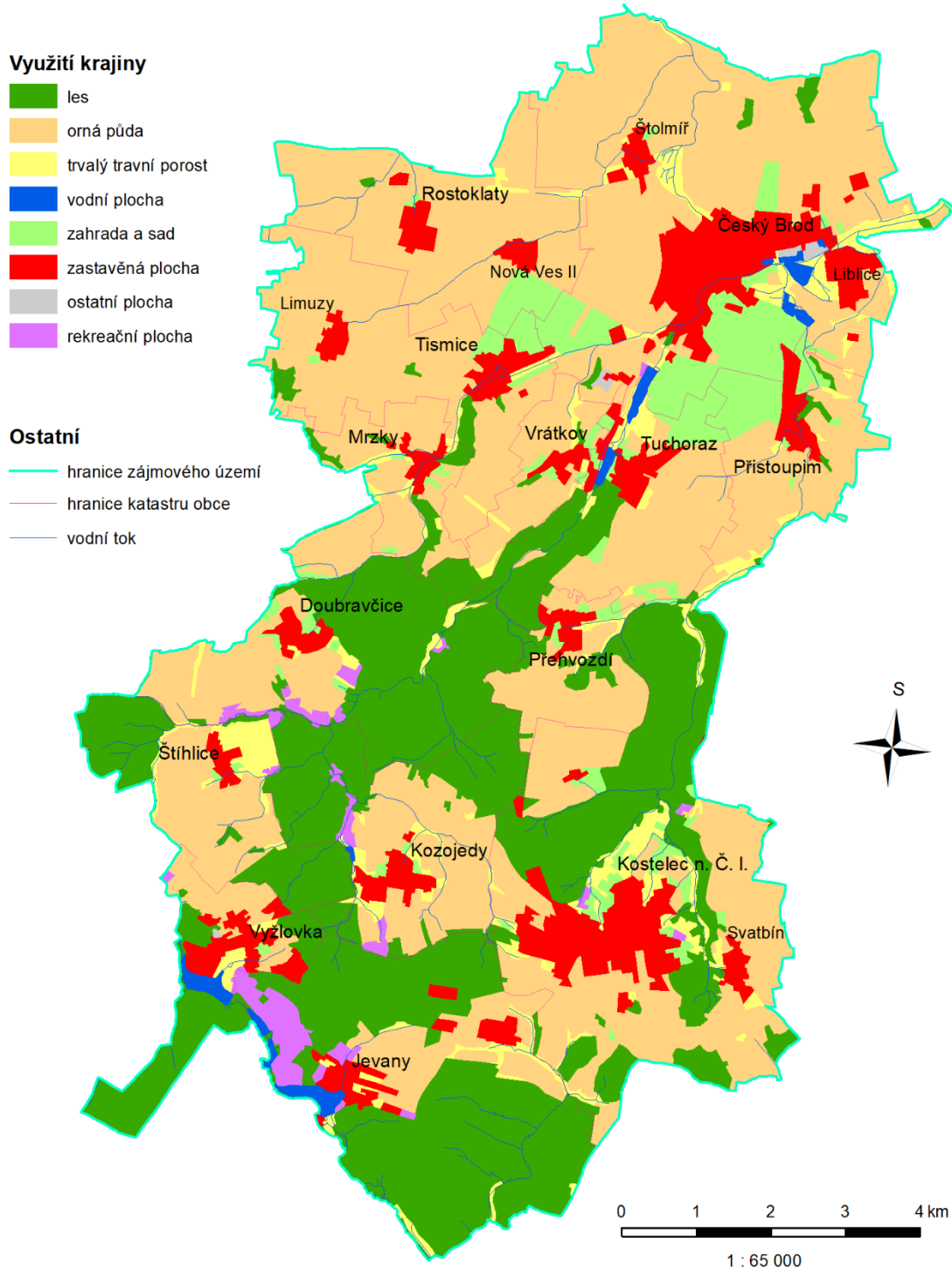
Obr. 23 Využívání krajiny Pošembeří 1955
(Kubásek, 2016)

Z **obr. 21** není patrná dramatická změna ve vývoji kulturní krajiny. Rozlišujeme zde stále totožné trendy – velice rozvinutá cestní síť s téměř všudypřítomným prvkem aleje. Takřka jedinou komunikací, kterou v nějaké podobě neobklopují záměrně vysazené stromy, je ta v zalesněných areálech. Silniční komunikace stále houstne.

Obr. 22 je prvním, na kterém můžeme bezpečně potvrdit fragmentaci orné půdy – patrný jsou drobné plužiny rozličných tvarů. A to i přesto, že se nacházíme v období šest let od počátku kolektivizace. Ovšem zejména na severu Pošembeří je počáteční efekt této tzv. druhé agrární revoluce patrný. Pozorujeme zde výrazně větší areály orné půdy. Na rovinatějším a úrodnějším Českobrodsku byly změny spojené s kolektivizací snazší a výhodnější – proto zde započaly dříve než na jižnějším členitějším Černokostecku.

4.4.4 Využívání krajiny Pošembeří v roce 1990

VYUŽÍVÁNÍ KRAJINY Pošembeří (1990)

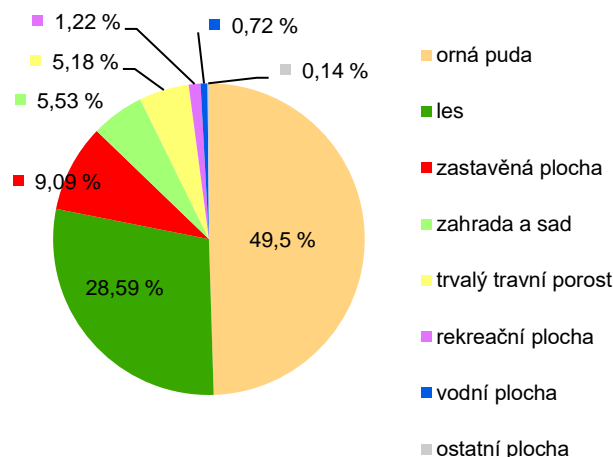

Obr. 24 Využívání krajiny Pošembeří 1990 (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

Orná půda byla v roce 1990 na 49,5 % (5380,84 ha). **Trvale travní porosty** zaujímaly v tomto roce 5,18 % (562,77 ha). Podíl **zahrad a sadů** činil 5,53 % (601,49 ha) rozlohy. **Lesy** se rozprostíraly na 28,59 % (3108,07 ha) plochy Pošembeří. **Vodní plochy** zabíraly 0,72 % (77,86 ha). **Zastavěná plochy** byly na 9,09 % (988 ha). **Rekreační plochy** byly v tomto roce na svém maximu – zabíraly 1,22 % (132,53 ha). Podíl **ostatních ploch** byl pouze 0,14 % (14,96 ha) rozlohy (Kubásek, 2016).

Tab. 4 Využívání krajiny Pošembeří 1990
(Kubásek, 2016)

Kategorie využití krajiny	ha	%
orná půda	5 380,84	49,50
trvalý travní porost	562,77	5,18
zahrada a sad	601,49	5,53
les	3 108,07	28,59
vodní plocha	77,86	0,72
zastavěná plocha	988,00	9,09
rekreační plocha	132,53	1,22
ostatní plocha	14,96	0,14
CELKEM	10 866,52	100

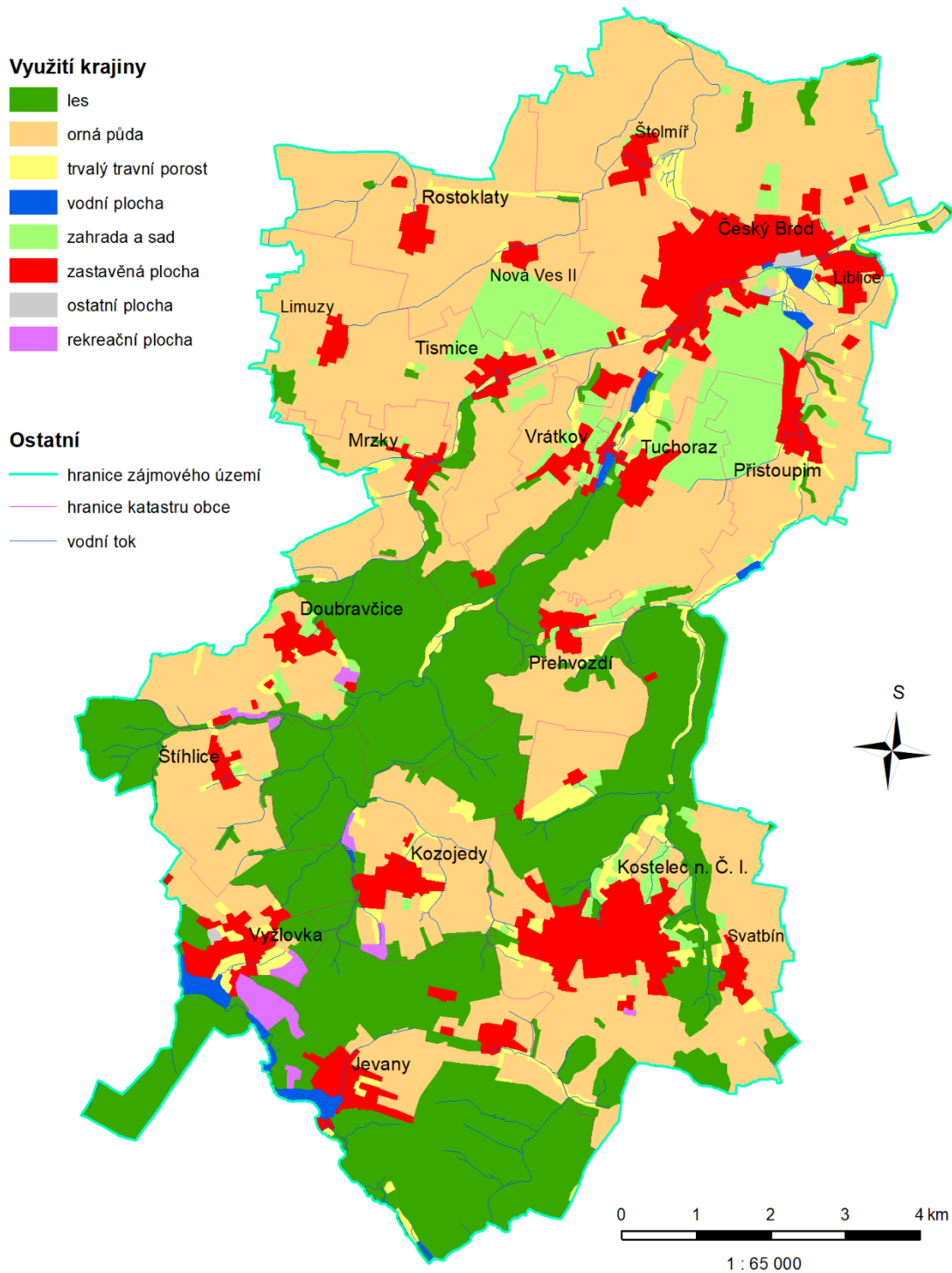
Obr. 25 Využívání krajiny Pošembeří 1990
(Kubásek, 2016)

Výsledek 40leté kolektivizace je obrazově doložen až u posledního ze sledovaných období (viz obr. 27). Velké, ničím nepřerušované, plochy orné půdy jsou pro většinu místních živočichů jako poušť, na které se není kam schovat. Rozoráním mezí a úvozů, vymýcením remízků a alejí jsme navíc zintenzivnili erozi – tak oceňované – půdy. Současně jsme tím výrazně snížili její schopnost akumulovat podpovrchovou vodu. Přidejme si k tomu často neekologickou chemizaci, a máme navíc co dočínění s degradovanou půdou. Celkový ráz krajiny v tuto chvíli není optimální – pro nikoho.

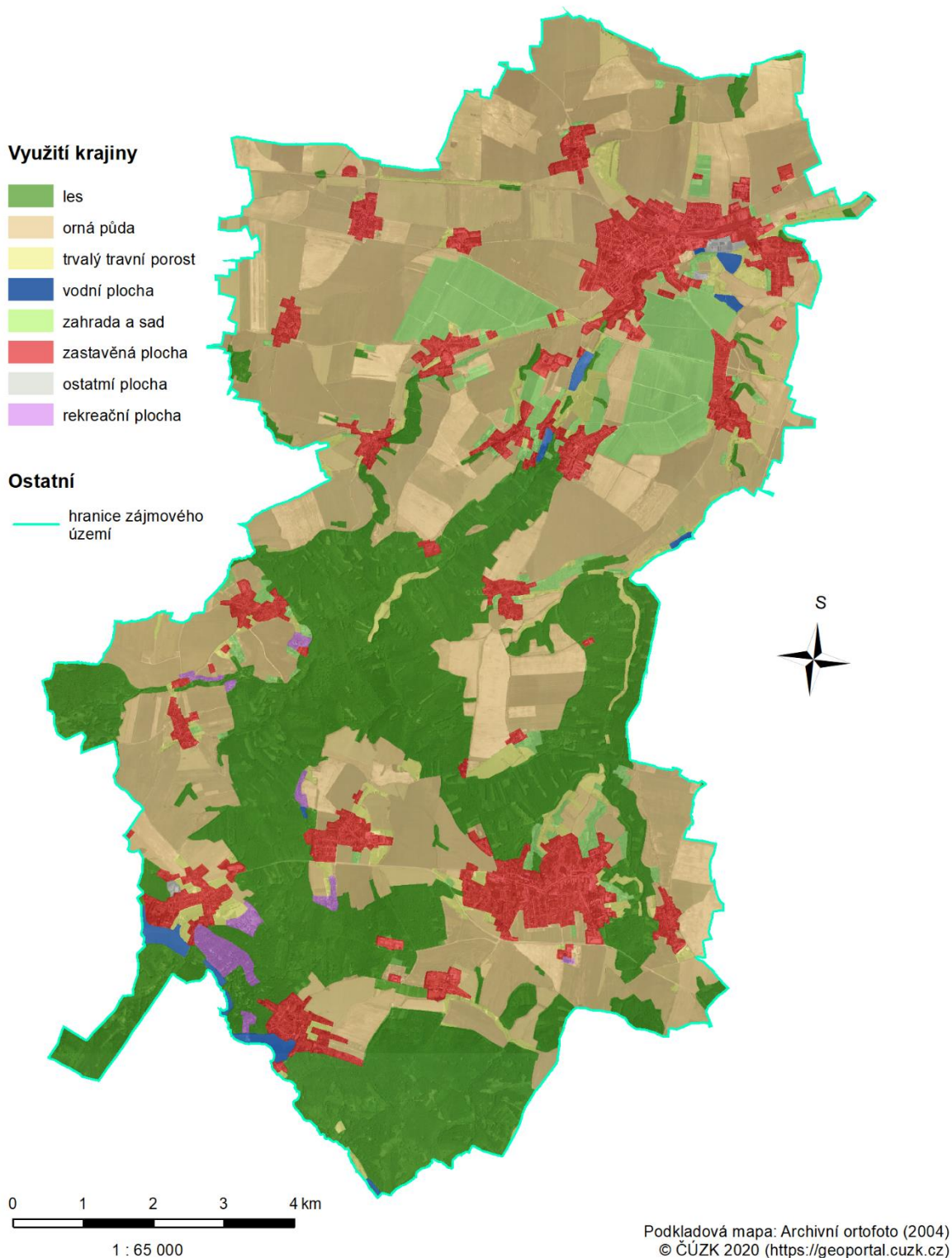
4.4.5 Využívání krajiny Pošembeří v roce 2006

VYUŽÍVÁNÍ KRAJINY Pošembeří (2006)

Obr. 26 Využívání krajiny Pošembeří 2006 (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

POŠEMBEŘÍ 2004

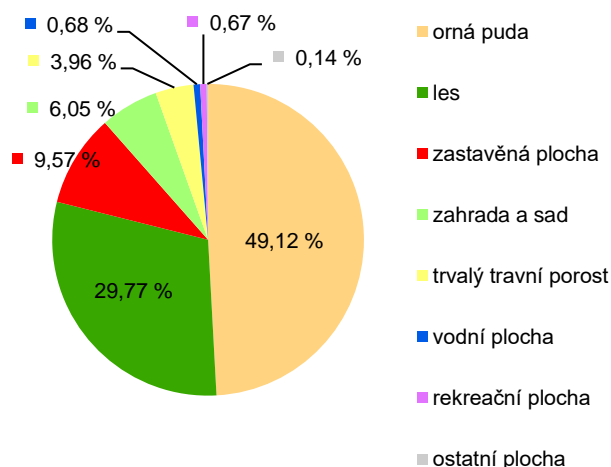

Obr. 27 Pošembeří 2004 (zdroj: vlastní zpracování, ArcGIS)

Orná půda byla v tomto roce na svém minimu – zabírala 49,12 % (5339,44 ha). I přes úbytek plochy byla stále suverénně nejvíce zastoupenou kategorií využívání krajiny. **Trvale travní porosty** se nacházely rovněž na svém minimu – byly na 3,96 % (430,73 ha) rozlohy Pošembeří. Naopak podíl rozlohy **zahrad a sadů** dosáhl svého maxima – činil 6,05 % (657,82 ha). Stejně tak tomu bylo i u kategorie **les**, která zabírala 29,77 % (3236,33 ha). **Vodní plochy** byly na 0,68 % (73,73 ha) plochy. **Zastavěné plochy** zabíraly 9,57 % (1040,57 ha). Je to maximální hodnota, které tato kategorie dosáhla během zkoumaného období. Oproti tomu **rekreační plochy** se nacházely na 0,67 % (72,81 ha) Pošembeří, což je jejich minimální hodnota během zkoumaného období. Poměr **ostatních ploch** byly v tomto roce na svém maximu – měl hodnotu 0,14 % (15,1 ha) rozlohy (Kubásek, 2016).

Tab. 5 Využívání krajiny Pošembeří 2006
(Kubásek, 2016)

Kategorie využití krajiny	ha	%
orná půda	5 339,44	49,12
trvalý travní porost	430,73	3,96
zahrada a sad	657,82	6,05
les	3 236,33	29,77
vodní plocha	73,73	0,68
zastavěná plocha	1 040,57	9,57
ostatní plocha	15,10	0,14
rekreační plocha	72,81	0,67
CELKEM	10 866,53	100

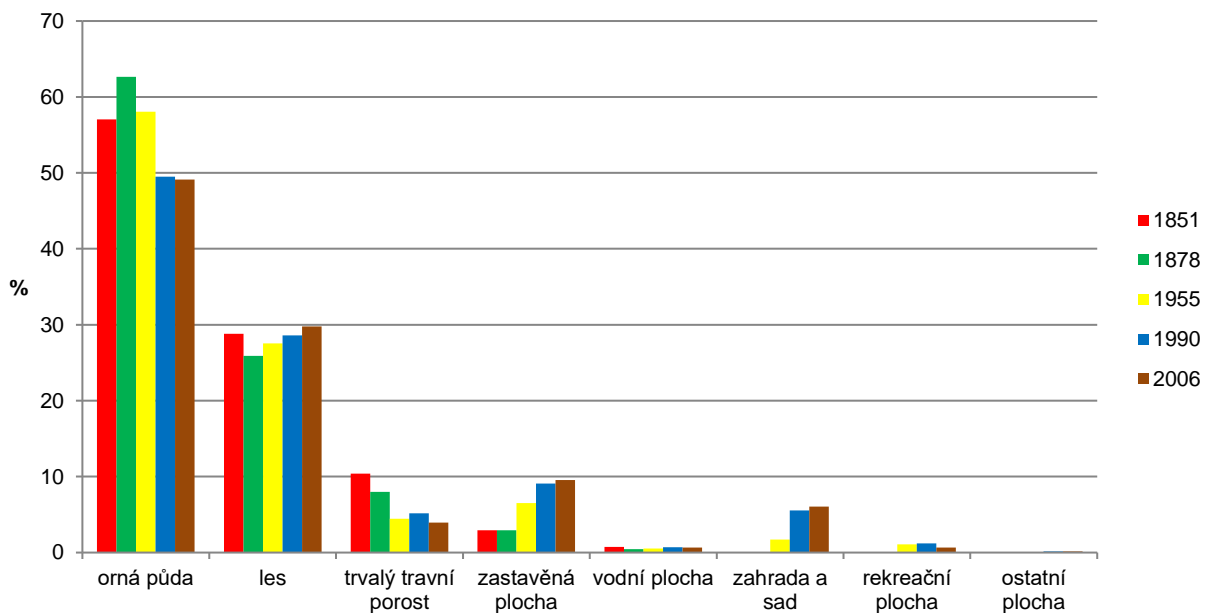
Obr. 28 Využívání krajiny Pošembeří 2006
(Kubásek, 2016)

Na **obr. 27** pozorujeme památku, která nám zůstala po 40leté éře kolektivizace. Je jí krajina rozparcelovaná do velkých převážně homogenních ploch. Krajina, která se sice příliš neliší – co se využívání týče – od roku 1851 (viz kap. 4.1.1.6), zato se ale liší svou uniformitou. Je věcí osobního vkusu a estetického cítění, čemu dáváme přednost. Problém této jednodlotosti je jiný – environmentální (Kolejka, 2011).

4.4.6 Trajektorie změn využívání krajiny Pošembeří

Tab. 6 Využívání krajiny Pošembeří v letech 1851–2006 (Kubásek, 2016)

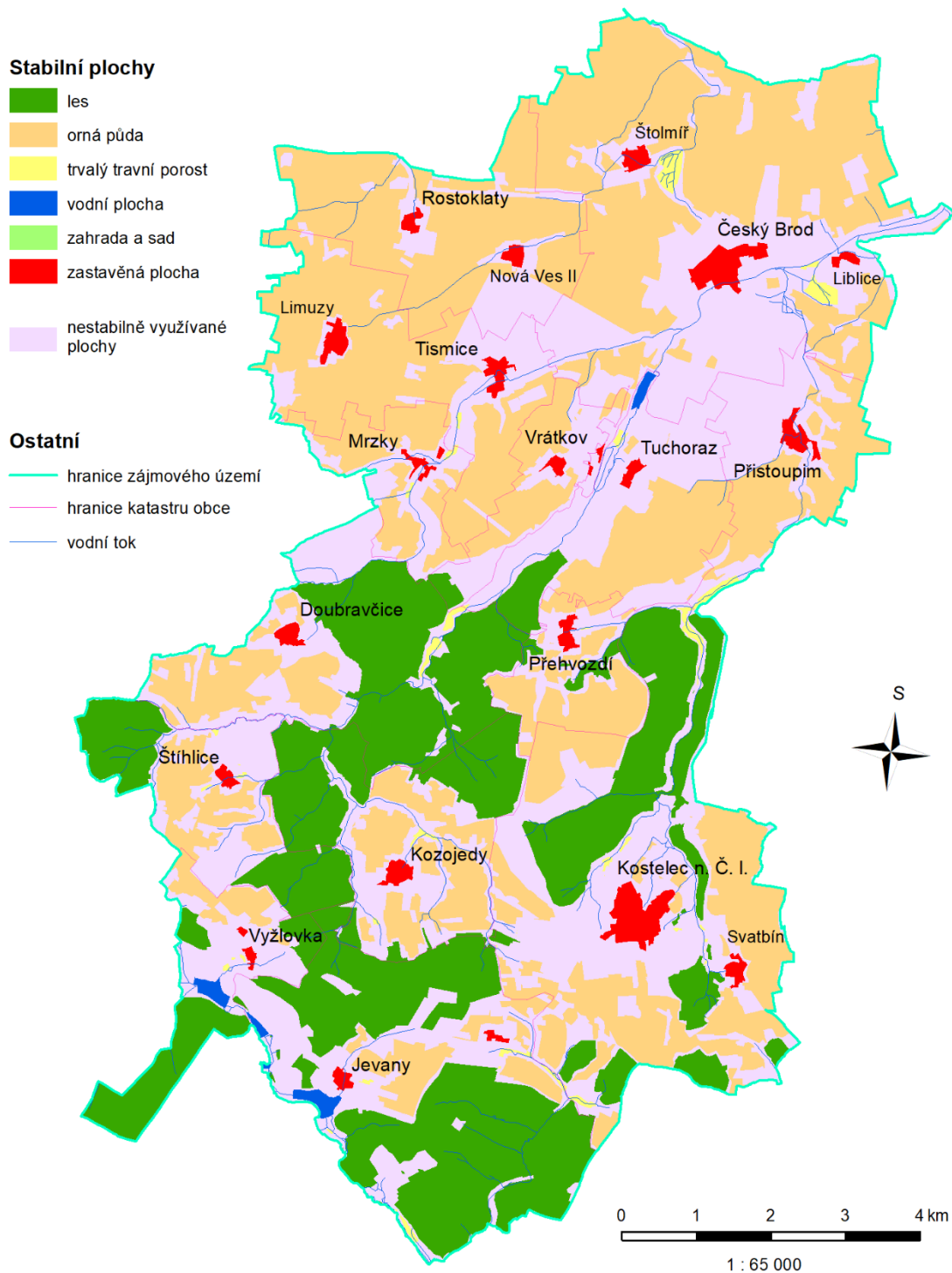
Kategorie využití	1851		1878		1955		1990		2006	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
orná půda	6 202,63	57,06	6 808,50	62,63	6 310,61	58,05	5 380,84	49,5	5 339,44	49,12
trvalý travní porost	1 128,6	10,38	867,14	7,98	482,27	4,44	562,77	5,18	430,73	3,96
zahrada a sad	7,16	0,07	7,18	0,07	187,61	1,73	601,49	5,53	657,82	6,05
les	3 130,51	28,8	2 816,51	25,91	2 994,24	27,54	3 108,07	28,59	3 236,33	29,77
vodní plocha	81,42	0,75	47,34	0,44	58,99	0,54	77,86	0,72	73,73	0,68
zastavěná plocha	320,35	2,95	317,42	2,92	706,98	6,5	988	9,09	1 040,57	9,57
rekreační plocha	.	.	.	.	10,01	0,09	14,96	0,14	15,1	0,14
ostatní plocha	.	.	2,45	0,02	115,83	1,07	132,53	1,22	72,81	0,67
CELKEM	10 870,67	100	10 866,54	100	10 866,54	100	10 866,52	100	10 866,53	100

Obr. 29 Využívání krajiny Pošembeří v letech 1851–2006 (Kubásek, 2016)

Rozlišujeme šest typů **trajektorie změn** využívání krajiny – stabilní, bez jednotného trendu, kvazistabilní, dynamický, stupňovitý a cyklický. Jejich poměr na ploše Pošembeří je nevyrovnaný – výrazně dominuje **stabilní trajektorie změn využívání krajiny**. Mezi lety 1851–2006 její podíl činil 65,15 % (7082,03 ha) rozlohy. Mezi jednotlivými etapami tato hodnota dokonce dosahovala více jak 80 %. Nejrozsáhlejší změny mají kódové označení 11111 (39,52 % = 4296,13 ha) a 55555 (22,81 % = 2479,32 ha). Tyto areály se využívaly stabilně jako orná půda a les (Havlíček, 2013; Kubásek, 2016).

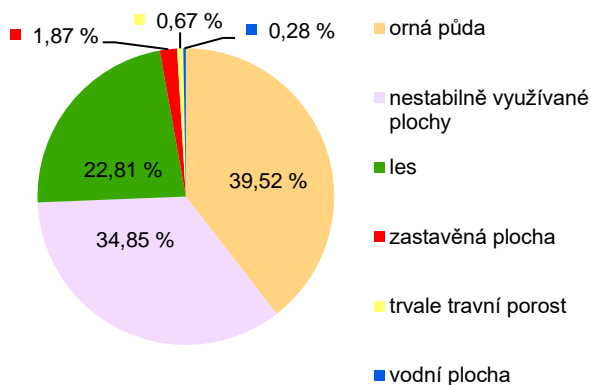
STABILNĚ VYUŽÍVANÉ PLOCHY Pošembeří (1851–2006)

Obr. 30 Stabilně využívané plochy Pošembeří (zdroj: upraveno podle Kubásek, 2016)

Tab. 7. Stabilně využívané plochy
Pošembeří 1851–2006 (Kubásek, 2016)

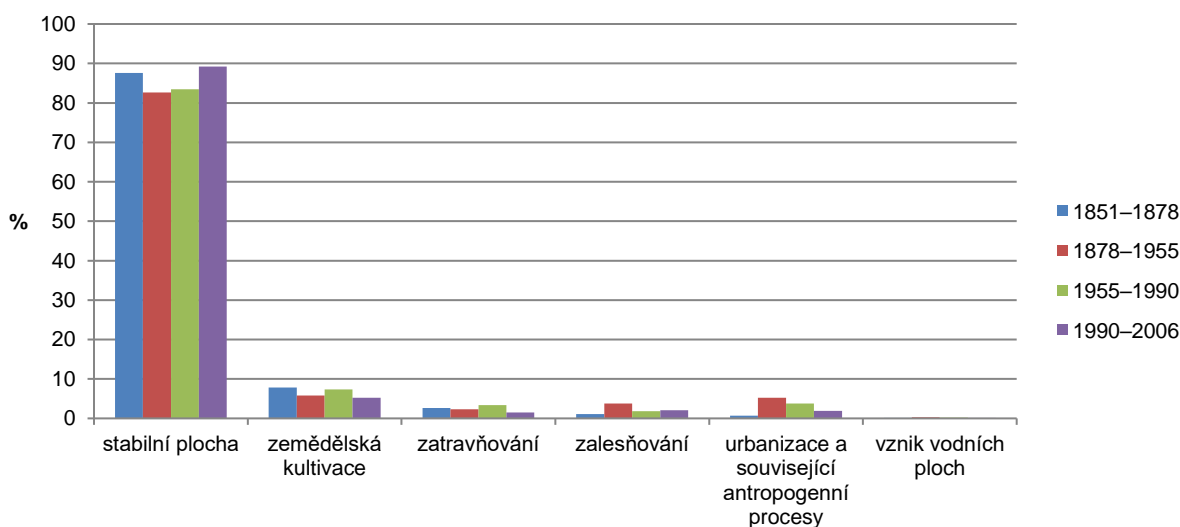
Stabilní plocha	ha	%
orná půda	4296,13	39,52
les	2479,32	22,81
zastavěná plocha	203,49	1,87
trvale travní porost	72,89	0,67
vodní plocha	30,20	0,28
CELKEM	7 082,03	65,15
nestabilně využívané plochy	3788,64	34,85
CELKEM	10 870,68	100

Obr. 31 Stabilně využívané plochy
Pošembeří 1851–2006 (Kubásek, 2016)

Tab. 8 Vývoj procesů využívání krajiny Pošembeří 1851–2006 (Kubásek, 2016)

Proces	1851–1878		1878–1955		1955–1990		1990–2006	
	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha
stabilní plocha	87,57	9 519,86	82,60	8 975,88	83,42	9 064,43	89,17	9 689,73
zemědělská kultivace	7,85	853,65	5,78	627,85	7,38	802,08	5,23	568,65
zatravnění	2,66	289,48	2,34	254,35	3,35	364,17	1,51	163,62
zalesňování	1,09	118,83	3,81	413,68	1,85	200,71	2,11	229,46
urbanizace a související antropogenní procesy	0,72	78,67	5,23	567,98	3,77	410,11	1,87	203,73
vznik vodních ploch	0,09	10,19	0,25	26,79	0,23	25,04	0,10	11,34
CELKEM	100	10 870,68	100	10 866,54	100	10 866,54	100	10 866,54

Obr. 32 Vývoj procesů využívání krajiny Pošembeří 1851–2006 (Kubásek, 2016)

5. Předindustriální krajina

5.1 Úvod do problematiky

Na předchozím grafu (viz obr. 32) můžeme pozorovat výrazný nárůst urbanizace a souvisejících antropogenních procesů v období 1878–1955. Tento jev souvisí s fenoménem zvaným průmyslová revoluce. Ta se rozhořela původně v oblasti střední Anglie již na přelomu 18./19. století, na území dnešního Pošembeří však dorazila přibližně o půl století později. Její hlavní doprovodný jev urbanizaci – přesun lidí do měst – tak můžeme pozorovat až v pozdějších období.

Urbanizace je proces koncentrace hospodářských, nebo sociálních a společenských aktivit obyvatelstva do měst; resp. jiných složitějších sídelních útvarů. Je procesem změn v sídelní struktuře, který spočívá v růstu významu městských sídel oproti neměstským, a to výstavbou současných měst, přeměnou vesnic na města a postupné přizpůsobení se vesnic městům bytovými, technickými a sociálními podmínkami (Bašovský, Baran, 1998).

Nebyla to pouze urbanizace, co doprovázelo průmyslovou revoluci. Vlivem industrializace takřka veškerého myslitelného lidského konání vznikala a zanikala řada objektů, myšlenek, postupů a hodnot. Výstižně popisuje vývoj kulturní krajiny Jaromír Kolečka (2011, 72): „Ohlédneme-li se do minulosti, vidíme, že změny krajiny vždy odrážejí změny a způsoby hospodaření v dané době. Teprve po dosažení relativního blahobytu byl brán větší zřetel na estetiku krajiny, jak tomu bylo v době barokní na přelomu 17./18. století a zhruba o 100 let později na přelomu 18./19. století v době klasicismu.“

Pokud chceme pochopit, charakterizovat a inventarizovat předindustriální krajinu, musíme čerpat jak z historických pramenů, tak i ze současného stavu krajinného rázu. Nabyté znalosti z historických pramenů, odborné literatury a elektronických zdrojů jsou základem pro práci v mapovém editoru, který poslouží jako prostředek ke zdokumentování předindustriální krajiny. Ani tyto informace by nebyly dostačující, pokud bychom k nim nepřidali znalosti detailního polohopisu a místopisu. Ten byl získán díky studiu a komparaci starých mapových děl; historických Leteckých měřických

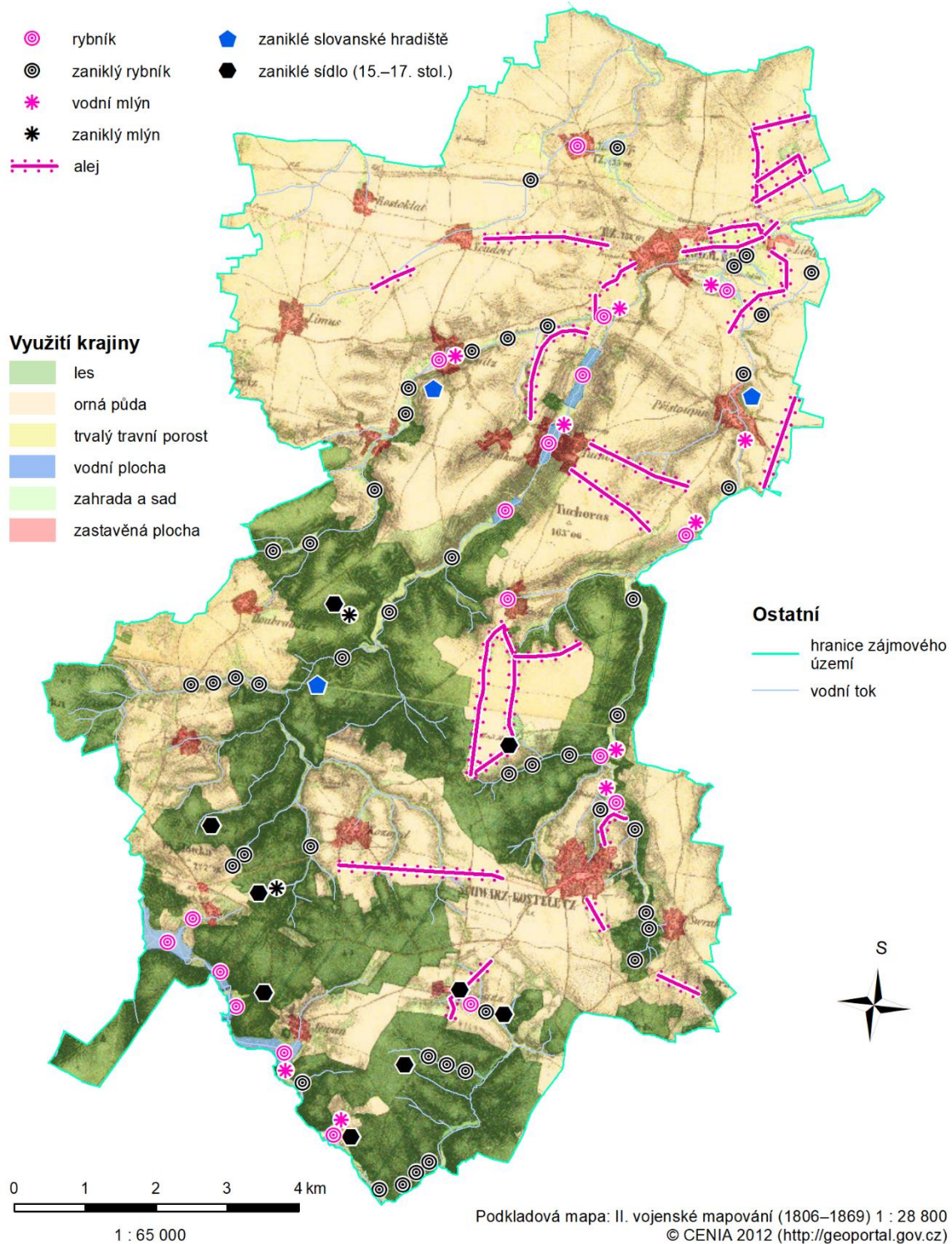
snímků (LMS); dat Registru územní identifikace, adres a nemovitostí (RÚIAN); a současných mapových děl včetně ortofota (viz kap. 4.4). Závěrečným výstupem jsou dvě mapové kompozice, které dokládají přítomnost, nebo absenci, jednotlivých předindustriálních objektů v Pošembeří.

Teoreticko-metodický rámec týkající se inventarizace předindustriálních objektů v krajině vycházejí z kategorií Lipského (2011) a osobní invence. Snahou bylo zaměřením se na celostní výklad sledovaných jevů a vysvětlení jejich kvality, kvantity, místa a rozsahu. Lipský (2011) rozděluje pojem „**významný krajinný prvek**“ na dvě kategorie – přírodní a umělé/nepůvodní/kulturní prvky. Tento způsob kategorizace byl uznán za vhodný pro inventarizaci předindustriálních reliktních objektů v Pošembeří. Česká legislativa termín Významný krajinný prvek registruje v roce 1992 v rámci zákona o ochraně přírody a krajiny, č. 114/1992 Sb. Nová kategorie si dává za cíl obecnou ochranu krajiny, která nedosahuje parametrů pro vyhlášení za zvláště chráněnou část přírody. Při vytváření vlastní kategorizace jsem se nedržel striktně legislativy, a tak jsem mezi významné – přírodní – krajinné prvky zařadil NPR Voděradské bučiny. Ty jsou natolik významným a unikátním krajinným prvkem, že spadají mezi zvláště chráněná území ČR, tudíž je nemůžeme označovat (nižším) statusem. Také z tohoto důvodu ve své práci používám označení „**výrazný krajinný prvek**“, aby nedocházelo ke střetům se zákonem a matení čtenáře.

5.2 Předindustriální krajina Pošembeří

PŘEDINDUSTRIÁLNÍ KRAJINA Pošembeří (1851)

Obr. 33 Předindustriální krajina Pošembeří 1851 (zdroj: vlastní zpracování, ArcGIS)

Les

Za nejvýraznější přírodní krajinný prvek Pošembeří můžeme označit rozsáhlý lesní komplex kyselých a květnatých bučin (NPR Voděradské bučiny) s typickou flórou a faunou na pravém břehu Jevanského potoka v jižním cípu Pošembeří. Což je s podivem, vzhledem k tomu, jak byla ekonomika Černokostelecka závislá právě na lesním hospodářství.

Alej

Podle Henrycha (2015, 65) hrály „aleje cest a silnic významnou roly v organizaci a řádu často rozlehlých krajin panství a dominií. Dodnes v krajině nacházíme bohaté stopy tohoto krajinného dědictví. Snahy osvícených panovníků o kultivaci krajiny výsadbou alejí a stromořadí okrasných i ovocných dřevin při místních komunikacích a císařských silnicích jsou zachyceny na historických mapách, graficky nejvěrněji a nejpodrobněji na indikačních skicách k mapám stabilního katastru. Od dob císařských výnosů (Marie Terezie, Josefa II., v Prusku krále Fridricha II.), podporujících vysazování stromů při cestách a silnicích v krajině, celé soustavy selských alejí, především ovocných stromů, vtiskly na dlouhou dobu charakteristický řád četným krajinným scénériím.“. Krajina Pošembeří nebyla fenoménu alejí rovněž ušetřena. Jedná se o výrazný krajinný prvek, který zaznamenal po roce 1851 dramatický vývoj. Právě z tohoto důvodu jsem si jej zvolil za jeden z hlavních pozorovaných objektů předindustriální krajiny Pošembeří. Na **obr. 33** jsou viditelné pouze výrazné aleje popisované doby. Je třeba zmínit, že se v krajině nacházela řada dalších drobných alejí, které často doprovázely nevýrazné komunikace. Výskyt alejí rovněž dokumentuje krajinářský ráz severu (Českobrodsko) a jihu (Černokostelecko). Na severu se v roce 1851 vyskytovalo více alejí, převážně ovocných stromů, kdežto na jihu výrazně méně.

Rybník

Dalšími výraznými kulturními objekty s předindustriální minulostí jsou rybníky. Do 17. stoletím bylo rybníkářství v Pošembeří velice výnosné – vhodný reliéf krajiny, který umožňoval nízké náklady na výstavbu, a velké odbytíště. Následné zvýhodňování cen pšenice a ovsu však přimělo rybníky vypouštět a využívat je jako ornou půdu. Tento

efekt je patrný i na mapě Předindustriální krajiny Pošembeří (ob. 33), kde je zobrazen výčet zaniklých rybníků, kterých bylo 45 a aktuálně napuštěných rybníků, kterých bylo pouze 13. Rybníční soustavě Pošembeří se podrobněji věnuje kapitola 4.2.5.1.

Vodní mlýn

Tato technická stavba byla vždy vázána na rybníky. Nejinak je tomu i v Pošembeří, kde je v roce 1851 patrné 10 vodních mlýnů. Tři zaniklé vodní mlýny byly součástí dávno zaniklých osad (15.–17.století). Vysoký počet vodních mlýnů může vypovídat o pomalejším nástupu průmyslových parních mlýnů, nebo o přizpůsobivosti majitelů, kteří vodní mlýny v postindustriální době předělávali na pily, nebo hájenky.

Drobná sakrální stavba

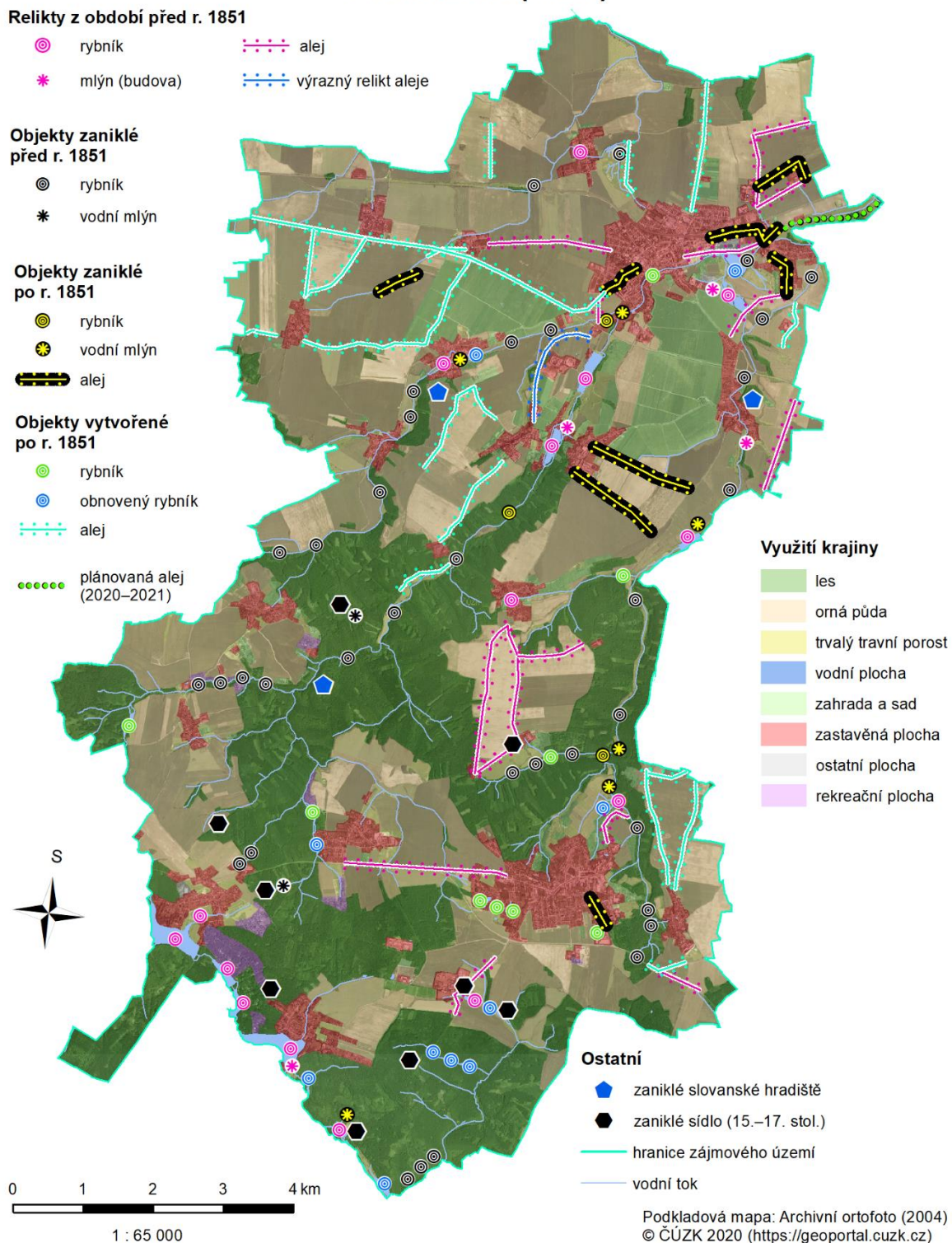
Výraznými relikty z doby před rokem 1851 jsou také drobné sakrální stavby – zde nejčastěji křížky, boží muka, sochy světců, kapličky a zvoničky. Jejich inventarizace proběhla a byl vytvořen strukturovaný seznam a fotodokumentace.

Cestní síť

Jednou z nejviditelnějších předindustriálních stop, která je patrná na historických mapách, je hustá cestní síť. Nejviditelnější, přesto pro kartografickou vizualizaci obtížně zachytitelný relikv. Cestní síť před rokem 1851 křížovala celé území Pošembeří a dotvářela pestrou mozaiku zdejší krajiny. Mnohdy obestoupena alejí, protínala řadu mezí, remízků, zařezávala se do úvozů a mýjela drobné sakrální prvky v krajině.

5.2 Předindustriální relikt v současné krajině Pošembeří

PŘEDINDUSTRIÁLNÍ RELIKTY V KRAJINĚ Pošembeří (2020)

Obr. 34 Předindustriální relikt v krajině Pošembeří 2020 (zdroj: vlastní zpracování, ArcGIS)

Les

Období 1851–1878 bylo jediným, během kterého došlo k výraznějším úbytkům lesní plochy. Tento proces je spojen s průmyslovou revolucí, která nastartovala mnohdy nevratné změny v krajině jejím nešetrným využíváním. V případě Pošembeří tomu tak nebylo – po zbylé pozorované období dochází k zalesňování krajiny, které bylo nejintenzivnější právě po období největšího odlesňování. Zdejší obyvatelstvo si vždy vážilo blízkosti lesů, které jim poskytovaly nejen hospodářský užitek, ale také prostor k rekreaci, která se s postupem času nabývala na významu.

Alej

Z mapy Předindustriální relikty v krajině Pošembeří 2020 (obr. 34) by se dalo říct, že aleje v Pošembeří zažily během období 1851–2020 velký rozmach – s tím nelze polemizovat. Začneme ale konstatováním, že se nám aleje vytratily z oblastí, kde sloužily nejen jako okrasný artikl při cestě, ale také jako přírodní azyl živočichům. Řeč je o alejích protínajících zemědělsky kultivovanou půdu. Ztrátou těchto alejí ztratila také samotná půda, pro kterou aleje tvořily opěrné linie, bez kterých je umocněna její eroze a snížena schopnost zadržovat vodu. Další lokalitou, kde došlo k vykácení alejí, jsou areály pohlčené šířící se zástavbou města. Současný trend se ovšem ubírá směrem opačným. Během 20. století vzniklo velké množství nových alejí, které doprovázejí pozemní komunikace (Henrych, 2015). Tyto aleje jsou nejčastěji ovocné – nejobvyklejším druhem je jabloň domácí, hrušeň obecná a třešeň ptačí, a jejich kombinace. V minimální míře jsou zastoupeny lipové, jasanové, javorové a ořechové aleje. Jednou z nejvýraznějších je ovšem topolová alej mezi Českým Brodem a Štolmířem, která vznikla v roce 1930 na počest T. G. Masaryka, po kterém je pojmenovaná. Trend budování alejí neustal, což je patrné na nově vysazené aleji západně od Štolmíře, která vznikla na podzim 2020. Také dochází k obnovám starých alejí a plánování nových. Jednou z plánovaných je alej, která má propojit Český Brod a Klučov v roce 2021.

Rybník

V 19. a 20. století došlo k zvýhodnění ceny ječmene a cukrovky, což rybniční soustavu nikterak nenaplnilo. Ta se tak z části nadále využívala jako orná půda. Konkrétně se to podepsalo na zániku tří (stále zaniklých) rybníků, které doplnily předchozí stav 45 již zaniklých rybníků z předindustriální éry. Vývoj v novém tisíciletí se však vydává opačným směrem, a tak můžeme pozorovat obnovování některých rybníků, které byly během roku 1851 evidovány jako zaniklé – konkrétně jde o deset rybníků, z nichž nejvýznamnějším je rybník Šáchovec, který se stal Přírodní památkou. Dále také dochází k zakládání devíti nových děl, což je nejvíce patrné v jižní části Pošembeří. Trend obnovy rybníků přispěla také nové formy jejich využívání, kterými jsou rekreace a sportovní rybaření. Celkem bylo pro rok 2020 zaevidováno 34 existujících a 38 zaniklých rybníků.

Vodní mlýn

Vodní mlýny zaznamenaly ze všech pozorovaných výrazných prvků předindustriální éry největší regresi. Z deseti vodních mlýnů v roce 1851 se dochovaly pouze čtyři – v provozu však není žádný. Tyto technické stavby nestačily tempu doby a novým technologiím, které je nahradily. Jejich estetický význam pro zdejší krajinu je však stále patrný.

Drobná sakrální stavba

Celkově se dá mluvit o progresivním vývoji těchto útvarů. Před rokem 1851 jich na území Pošembeří evidujeme 21 a aktuálně 56 kusů. Tento trend si lze vykládat například zlepšením zdejší úrovně života, která s sebou přináší možnost investovat do zkrášlování krajiny. Druhá teorie má zcela opačný základ – lidé se v náročných dobách často obraceli k Bohu nejen s modlitbou, ale také s výstavbou drobných sakrálních staveb (křížky, boží muka, kapličky, morové sloupy), kterými si chtějí zajistit boží přízeň a zvrát zlé situace.

Cestní síť

Jak je patrné z mapových zdrojů, vlivem kolektivizace došlo k silné redukci drobných polních cest a k nim přidruženým objektům. Proto se v současnosti setkáváme s osamocenými sakrálními stavbami a památnými stromy uprostřed polí – připomínajícími svědecké hory, které také svou odolností svědčí o časech dávno minulých.

6. Terénní výuka

Během řešení práce jsem spolupracoval se zástupci MAS Pošembeří, konkrétně s předsedou správní rady MAS Pošembeří a starostou města Český Brod Bc. Jakubem Nekolným. Konzultace s ním mě přivedla k novému pohledu na zdejší region a město. Naší společnou myšlenkou na praktický výstup z mé diplomové práce byla terénní výuka zeměpisu. Rozhodli jsme se tak z řady důvodů. Již čtvrtým rokem učím na zdejším gymnáziu a řadu let jsem členem místního skautského střediska. Tyto atributy a nově nabyté znalosti o místním regionu jsou vhodné pro vytvoření projektu, který je spojí. Společným záměrem MAS a mne samého je docílit prohloubení znalostí žáků nižšího gymnázia a II. stupně ZŠ o místní region.

6.1 Teoreticko-metodologický rámec

Terénní výuka by měla jednoznačně patřit k výuce přírodovědných předmětů, je totiž založena právě na činnostech v konkrétních podmínkách. Mé vlastní zkušenosti poukazují na to, že tomu tak není. Je to zejména z časových důvodů – současný pedagog je opravdu vytížený, jako si málokdo (s výjimkou jiných pedagogů) dovede představit. Za vinu to můžeme klást zejména velkému množství administrativních povinností, které musí vykonávat.

Eduard Hofmann *et al.* (2003) uvádí, že terénní výuka je komplexní výukovou formou, která v sobě zahrnuje různé výukové metody, mezi které patří např. pokus, laboratorní činnosti, pozorování, projektová metoda, kooperativní metody a metody zážitkové pedagogiky. Také k ní patří různé organizační formy výuky, např. vycházka, terénní cvičení, exkurze, tematické školní výlety a expedice. Přičemž těžiště spočívá v práci v terénu, tedy především mimo školu, což zmiňuje také Gilbertson *et al.* (2006), který popisuje prostředí, které se liší od běžných vzdělávacích zařízení.

Záměrem je docílit prohloubení znalostí žáků neinvazivní formou – pomůže např. nenazývat akci terénní výukou, ale exkurzí. Měla by být snaha docílit toho, že si žáci ani neuvědomují proces edukace. Tento trend je patrný v řadě ŠVP, jenže zde se jedná spíše o zbytečný strach z termínu, se kterým nemá (překvapivě) stále mnoho pedagogů dostačující zkušenost. Překvapivé je to z toho důvodu, že cíle terénní výuky vycházejí z

pokrokových myšlenek reformní pedagogiky, které se do českého vzdělávacího systému dostávaly již v období první republiky – jejich praktikování však stále neprobíhá v takovém rozsahu, jak by mělo.

S další definicí přichází Neuman (2004), podle něhož je terénní výuka učení se pomocí zkušeností, které se uskutečňuje ve venkovním prostředí, a má 6 důležitých znaků:

1. jedná se o vyučovací metodu
2. je zážitková
3. primárně se uskutečňuje ve venkovním prostředí
4. je celostní, jelikož vyžaduje zapojení všech smyslů
5. je založena na interdisciplinaritě
6. zaobírá se vztahem lidí a přírodních zdrojů

Jednou z uplatnitelných metod v rámci terénní výuky je výuka projektová, jejíž podstatou je úplně jiné uspořádání učební látky, než je obvyklé v systému vyučovacích předmětů. Žáci při projektové výuce neposlouchají výklad učitele, který si musí zapamatovat a posléze reprodukovat, ale naopak mají s učitelem řešit úkol komplexního charakteru neboli projekt. Úkol, který mají žáci řešit, by pro ně měl být zajímavý a významný, aby ho přijali za svůj a se zájmem ho řešili (Kalhouse *et al.*, 2002). Valenta (1993) uvádí, že při realizaci každého projektu musíme respektovat čtyři základní kroky. Nejprve je třeba zpracovat záměr projektu, kdy projekty mohou vzniknout spontánně například ze zájmu dětí. Druhou fází je zpracování plánu, který záměry z prvního kroku konkretizuje, určuje čas jejich provedení, nutné pomůcky, místo aj. Po této fázi následuje vlastní realizace projektu, kdy se postupuje podle plánu, avšak někdy jsou nutné korekce. Závěrečnou fází je vyhodnocení projektu, na němž se podílejí jak žáci, tak učitelé. Vyhodnocení projektu je zároveň východiskem plánování dalších projektů (Tláskal, 2014).

Eduard Hofmann *et al.* (2003) vytyčují cíle terénní výuky takto:

1. strategie učení a motivace pro celoživotní učení,
2. poznání a uplatňování reálných možností,
3. spolupráce a respektování práce a úspěchu,
4. pozitivní vztah ke zdraví,
5. základy všestranné komunikace,
6. rozvoj a projevy pozitivních citů v jednání a prožívání,
7. schopnost žít s ostatními,
8. utváření a vhodné projevy svobodné a zodpovědné osobnosti,
9. základy tvořivého myšlení, logického uvažování a řešení problémů.

Terénní výuka zeměpisu nabízí široké propojení s jinými předměty – dějepis, biologie, tělesná a hudební výchovou. Kalhous *et al.* (2002) vidí integraci témat jako vyučování, v němž se spojují poznatky, předávané v různých vyučovacích předmětech. Autor dále uvádí, že se žáci učí kombinovat základní metody výzkumu jednotlivých vědních oborů a zároveň vnímají určitou problematiku v celistvosti, která není striktně rozdělena do vyučovacích předmětů.

Zeměpis vykazuje významný integrační potenciál. Vzdělávacím obsahem jsou přírodní prostředí, geologie, sociální prostředí, životní prostředí, regiony, geografické informace a terénní vyučování. Svým charakterem přesahuje do dalších vzdělávacích oblastí z RVP GV (matematika, fyzika, biologie, dějepis, chemie, občanský a společenskovední základ). Výuka též výrazně podporuje používání cizího jazyka a výpočetní techniky s připojením k internetu. Proto významným způsobem přispívá k dosažení řady kompetencí žáka vymezených v průřezových tématech (ŠVP pro osmileté studium, Gymnázium Český Brod, 2019).

6.2 Pozice terénní výuky zeměpisu v RVP

Zeměpis, a tím méně terénní výuka zeměpisu, se na mnohých středních školách nevyučuje, avšak její obsah je alespoň částečně součástí vzdělávacích programů. Vyskytují se požadavky na výuku ochrany přírody a krajiny a snad všechny maturitní obory od ekologie, přes strojírenství, hutnictví, technologii potravin, oděvnictví, nábytkářství po zdravotnické asistenty mají v RVP pro tělesnou výchovu stanoveny cíle, podle nichž by se žák měl dozvědět, jak se má chovat v horském prostředí (lyžařský kurz). Žák má být rovněž schopen zorganizovat turistickou akci a orientovat se v krajině (NÚV, 2011-2014). V rozšířené míře se požadavky na terénní výuku objevují v RVP pro konzervatoře pro obor Tanec (2010, str. 44, 45), kde se kromě orientace v terénu požaduje také aktivní pozorování, zobrazování (panoramatické náčrty) a hodnocení krajiny (schémata, situační plány, pochodové osy), geografické exkurze, určování hlavních i vedlejších světových stran, práce s mapami a azimutem, odhad vzdáleností a výšek, hodnocení přírodních jevů a ukazatelů. Dále se žáci mají dozvědět pravidla chování v modelových situacích, které mohou nastat při ohrožení přírodními pohromami (NÚV, 2011-2014).

Obsahem gymnaziální terénní výuky zeměpisu podle RVP pro gymnázia (2007, str. 37) by měly být „geografická exkurze a terénní cvičení, praktická topografie, orientace, bezpečnost pohybu a pobytu v terénu, postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení přírodních a společenských prvků krajiny a jejich interakce“. V rámci tématu Geografické informace a terénní vyučování se od žáka mimo jiné očekává, že bude umět používat dostupné kartografické produkty, že bude schopen s pomocí map orientace v krajině nebo že dokáže vytvářet mentální mapy a schémata a pomocí nich se orientovat v určitém prostředí. Jelikož se terénní výuka uskutečňuje v reálném prostředí, ať už přírodním či městském, má výrazný potenciál pro výuku průřezových témat. Mezi gymnaziální průřezová témata patří Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova (RVP, 2007). Během terénního vyučování lze propojit poznatky z geografie, biologie/ekologie, chemie, společenských věd, ale také

mateřského jazyka, cizích jazyků, matematiky, informatiky nebo tělesné či výtvarné výchovy (Kořenková, 2015).

6.3 Pozice terénní výuky zeměpisu v ŠVP

Pro analýzu ŠVP byly zvoleny ŠVP pro II. stupeň 2. ZŠ v Českém Brodě a ŠVP Gymnázia Český Brod pro osmileté studium. Při zkoumání ŠVP pro II. stupeň 2. ZŠ v Českém Brodě bylo zjištěno, že škola využívá následujících forem realizace předmětu:

„Podílení žáků na stavbě hodiny; individuální přístup učitele; sebehodnocení; osvojování učiva založeno na hře; výměna zkušeností; ověřování vlastních poznatků a dovedností v praxi; forma pozorování, vyhledávání; řešení problémů; exkurze; vycházky; výklad; práce s učebnicí, dokumenty, odbornou literaturou, internetem; využívání videoprogramů; besedy s odborníky.“ (ŠVP pro II. stupeň, 2. ZŠ v Českém Brodě, 2016)

Minimálně exkurze a vycházky tedy mohou vytvářet prostor pro terénní výuku – termín samotný se však v ŠVP nenachází.

Co se týče ŠVP Gymnázia Český Brod pro osmileté studium, situace je opačná – zde se vyskytuje přímo termín terénní výuka a uplatnění méně tradičních metod, kterými může být myšlena také terénní výuka, navíc jsou zmíněny exkurze a vycházky:

„Zeměpis vykazuje významný integrační potenciál. Vzdělávacím obsahem jsou přírodní prostředí, geologie, sociální prostředí, životní prostředí, regiony, geografické informace a terénní vyučování.

Výuka probíhá převážně ve specializované zeměpisné učebně. Součástí výuky jsou i zeměpisné exkurze a vycházky. Realizace vyučovacího předmětu nabízí uplatnění širokého spektra tradičních i méně tradičních metod a forem výuky. Kromě frontální výuky s použitím tradičních zeměpisných pomůcek uplatňujeme i další kooperační formy výuky v odděleních, ve dvojicích, skupinovou výuku i různé individuální formy výuky. Metody slovní jsou doplňovány metodami diskusními, situačními a metodami vedoucími k řešení problémů.“ (ŠVP pro osmileté studium, Gymnázium Český Brod, 2019)

Tento model jednoznačně umožňuje větší mobilitu pro pedagogické pracovníky.

6.4 Terénní výuka – „Po stopách předků“/„Proti proudu času a Šembery“

Mnou vytvořená terénní výuka je rozsahem celodenní. Eduard Hofmann *et al.* (2003) z hlediska časového terénní výuku vymezuje na jednohodinovou, dvouhodinovou, dopolední nebo odpolední, celodenní, vícedenní. Dá se však lehkou úpravou transformovat na vícedenní. Díky nové terénní základně pro ekologickou a polytechnickou výchovu dětí, která vznikla nad stodolou českobrodské lesovny ve Vrátkově. Základna s kapacitou 40 osob má sloužit pro zájmové a neformální vzdělávání především dětí a mládeže ze správního obvodu Českého Brodu. Stavební úpravou půdního prostoru vznikne odborná učebna pro environmentální a polytechnické zájmové a neformální vzdělávání včetně potřebného sociálního zázemí a bezbariérového přístupu. Zároveň bude zakoupeno vybavení pro tuto učebnu, ale i materiály výukové (schoolandcollegelistings.com, 2020).

Inspiraci během přípravy terénní výuky jsem čerpal, mimo čerstvě nabyté znalosti, také z internetových stránkách Centra pro interdisciplinární terénní výuku žáků ZŠ a SŠ, které vzniklo na Katedře geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (<http://civ.upol.cz/>).

Cílem terénní výuky je prohloubení znalostí žáků nižšího gymnázia a II. stupně ZŠ o místní region. Trasa nebyla naplánována tak, aby umožnila účast žákům se specifickými potřebami, což nelze vždy zaručit – zde pro obtížný terén. Jednotlivá zastavení jsou však situována poblíž silnice, takže by se i tito žáci mohli účastnit jednotlivých cvičení a her, pokud by měly doprovod, který je na tato místa přepraví. Trasa vede většinu své délky po naučné stezce Údolím Šembery, na jejíž výstavbě se podílela MAS Pošembeří a dvě skautská střediska Českého Brodu.

Obsahem terénní výuky je seznámení žáků s předindustriálními prvky krajiny a jejich utváření včetně identifikace zaniklých. Doplňkové aktivity se skládají z několika činností, které si žáci, dle svých preferencí, rozdělí. Jde o role v týmech – navigátor, kormidelník, kartograf, časoměřič, fotograf, malíř a kronikář. Některé se mohou duplikovat – fotograf, malíř, kronikář.

1. navigátor – jediný z týmu, kdo má přístup k itineráři – jediný v týmu zná jednotlivé zastávky a místopis
2. kormidelník – jediný z týmu, kdo má přístup k buzole
3. kartograf – jediný z týmu, kdo zakresluje prošlou trasu
4. časoměřič – jediný z týmu, kdo má přístup ke stopkám
5. fotograf – jediný z týmu, kdo fotí
6. malíř – jediný z týmu, kdo maluje
7. kronikář – jediný z týmu, kdo po výletě vytvoří kroniku

Všechny role spolupracují a jejich cílem je nejen dostat se do cíle, ale také vytvořit nejkvalitnější mapu, fotodokumentaci, malby a kroniku. Ty budou po terénní výuce vyhodnoceny a rovněž poslouží, jako zpětná vazba organizátora.

Hry a cvičení, které žáci na jednotlivých stanovištích praktikují, by měly interagovat s obsahem terénní výuky. Příkladem může být hra „Na rybičky a rybáře“ ve vypuštěném Chouranickém rybníce, hra „Dobývání hradu“ na tuchorazské tvrzi apod.

Díky neustálým podnětům, které žáci musejí sledovat a zaznamenávat v různých podobách, si ani neuvědomují, že se vzdělávají. Další výhodou je, že si neuvědomují vzdálenost, která by pro mnohé z nich mohla být vyčerpávající – trasa měří 12 km, během kterých nastoupají 200 výškových metrů.

6.4.1 Didaktický materiál

Metodický list pro učitele, MS PowerPoint prezentace týkající se terénní výuky, pracovní list a další didaktické materiály budou prezentovány během obhajoby diplomové práce. Itinerář a výstupy žáků (mapy, obrázky, fotky, kroniky) viz příloha. V případě použití didaktických materiálů pro jinou žakovskou úroveň, než je II. stupeň ZŠ a nižší gymnázium, je třeba upravit náročnost. Mohlo by dojít k nedostatečnému podněcování aktérů, nebo naopak k jejich přetěžování.

PROTI PROUDU ČASU A ŠEMBERY

terénní výuka – Pošembeří (2020)

Vodohospodářská stavba

rybník

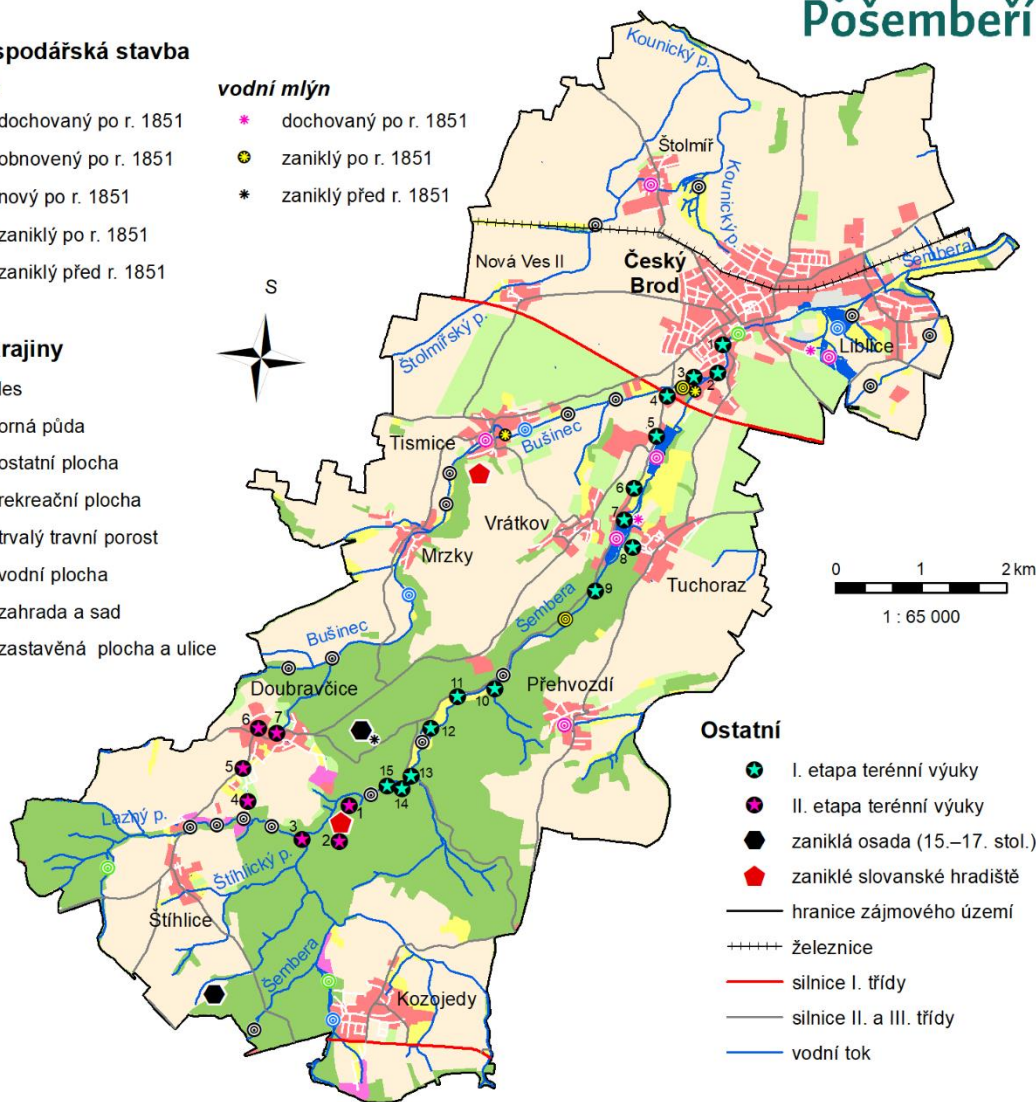
- dochovaný po r. 1851
- obnovený po r. 1851
- nový po r. 1851
- zaniklý po r. 1851
- zaniklý před r. 1851

vodní mlýn

- * dochovaný po r. 1851
- * zaniklý po r. 1851
- * zaniklý před r. 1851

Využití krajiny

- les
- orná půda
- ostatní plocha
- rekreační plocha
- trvalý travní porost
- vodní plocha
- zahrada a sad
- zastavěná plocha a ulice

Ostatní

- + I. etapa terénní výuky
- + II. etapa terénní výuky
- zaniklá osada (15.–17. stol.)
- ◆ zaniklé slovanské hradiště
- hranice zájmového území
- ++++ železnice
- silnice I. třídy
- silnice II. a III. třídy
- vodní tok

I. etapa terénní výuky

1. Českobrodský pivovar – na jih po červené turistické značce (ČTZ)
2. Překračuješ Šemberu (potok) – ČTZ
3. Překračuješ Bušinec (potok) – ČTZ
4. Překračuješ silnici (I. třídy) I/12 – ČTZ
5. Podél Podvíháku (rybník), který napájí Šembera – ČTZ
6. Zahrady – ČTZ
7. Po hrázi Mlýnského/Tuchorazského rybníku, který napájí Šembera – ČTZ
8. Tuchorazská tvrz „Hláška“ – ČTZ
9. Singltreky (singletrack) Šemberské stezky a přístřešek U verky – ČTZ
10. Přístřešek U sovy – ČTZ
11. Překračuješ Šemberu a jdeš na silnici 1133 – NS Údolím Šembery
12. Chatová osada Dolánky – NS Údolím Šembery
13. Překračuješ Šemberu – NS Údolím Šembery
14. Skrz hráz historického rybníku – NS Údolím Šembery
15. Odpočívadlo s ohništěm – NS Údolím Šembery

II. etapa terénní výuky

1. Zřícenina hradu Šember(k) – na jih po žluté turistické značce (ŽTZ)
2. Hradiště Staré/Pusté zámky – ŽTZ
3. Překračuješ Šemberu a hned poté Lazný potok – ŽTZ
4. Doubravčice – ŽTZ
5. Po silnici 113 – ŽTZ
6. Náves – na východ po zelené turistické značce
7. OÚ, MŠ, knihovna, hospoda, dětské hřiště, BUS

Jakub KUBÁSEK
Olomouc 2020

Obr. 35 Proti proudu času a Šembery 2020 (zdroj: vlastní zpracování, ArcGIS)

7. Závěr

Jedním ze záměrů této práce bylo zachycení hlavních prvků předindustriální krajiny, pochopení procesů, které je formovaly a vytvoření inventarizačního materiálu. Byla vytvořena sada mapových kompozic, která vizualizuje předindustriální objekty a jejich vývoj pro období 1851–2020.

Výsledným šetřením bylo zjištěno, že se v regionu Pošembeří stále nachází velké množství předindustriálních reliktních z období před rokem 1851. Tyto objekty a procesy, které je formovaly, byly popsány použitím profesionální charakteristiky. Proběhl také terénní průzkum a byla vypracována rozsáhlá fotodokumentace. Vytvořené podklady se staly zdrojem pro terénní výuku zeměpisu, v rámci regionu zájmového území.

V teoretické části byly vymezeny formy, cíle a postavení terénní výuky v současném kurikulu základní školy a gymnázia. Dále její zakotvení v rámcovém vzdělávacím programu a školním vzdělávacím programu.

Došlo také k vytvoření podkladu pro terénní výuku. Výběr tohoto výstupu byl stanoven v rámci konzultace s MAS Pošembeří. Metodické materiály byly proto vytvořeny s ohledem na cílové skupiny, kterým poskytují dostatečné množství informací potřebných pro orientaci v problematice. Terénní výuka nabízí propojení poznatků z různých školních předmětů a procvičování praktických dovedností v reálném prostředí.

Ověření mých výstupů proběhlo realizací terénní výuky se třídou 1.A⁸ Gymnázia Český Brod. Využil jsem při ní své bohaté zkušenosti s prací s dětmi nejen v rámci školy, ale také z mimoškolních aktivit (Junák - český skaut, středisko Ing. Ládi Nováka Český Brod, z. s.).

8. Summary

The aim of the submitted diploma thesis is to make an inventory of areas and elements of pre-industrial landscape within the territorial scope of the LAG (Local Action Group) Pošembeří. An inventory was made in the theoretical part of this diploma thesis and analysis of preserved elements of the pre-industrial landscape by comparing historical and contemporary map documents. In the practical part of this diploma thesis, an interactive pictorial catalog of elements and areas of the pre-industrial landscape of the area of interest was prepared. Cooperation with LAG representatives took place during the elaboration in order to design practical outputs for the needs of the region. The data were processed in the ArcGIS environment.

The resulting investigation revealed that there are still a large number of pre-industrial relics from the period before 1851 in the Pošembeří region. These objects and the processes that formed them were described using professional characteristics.

9. Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

Acta Pruhoniana. Průhonice: Výzkumný ústav okrasného zahradnictví, 2012. ISBN 978-80-85116-93-9. ISSN 0374-5651.

AMBROS, Zdeněk (1989): Ekologické systémy regionální a nadregionální úrovně. In: *Biogeografie a její aplikace. Sborník prací Geografického ústavu ČSAV*, č. 24, Brno. 57-63.

BARAN, Vladimír a Oliver BAŠOVSKÝ (1998): *Geografia sídiel. (vysokoškolská skripta)*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bella. 170 s.

BEDNAŘÍK, Karel (1957): Příspěvek k dějinám rybníků na Českobrodsku. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 1*. Praha : Krajský národní výbor v Praze. 1(1), 51–65.

BEDNAŘÍK, Karel a Věra HAVELKOVÁ (1959): *Okres Český Brod : Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Praha : Krajský dům osvěty v Praze. Průvodce po okresních a městských archivech Pražského kraje, 3. svazek. 213 s.

BUREŠ, Pavel, Jana BERKOVÁ, Ernest FÁBIK, et al. (2020): *Lidové stavby Středočeského kraje*. Praha : Foibos Books. 222 s. ISBN 978-80-88258-24-7.

CABLÍK, Jan (1981): Úloha rybníků v nynější krajině. In NOVÁK, Václav: *Sborník referátů 15. sjezdu Československé geografické společnosti: část progresivní idee v současné geografii a jejich využití v praxi*. Brno : Československá geografická společnost při ČSAV. 214–219.

CULEK, Martin (1996): *Biogeografické členění České republiky*. Praha : Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 344 s. ISBN 80-86064-82-4.

ČVANČARA, Rudolf a Věroslav SAMEK (1959): Rezervace Voděradské bučiny. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 2*. Praha : Krajský dům osvěty v Praze – Kabinet muzejní a vlastivědné práce. 2(1), 9–16.

DEMEK, Jaromír *et al.* (1965): *Geomorfologie českých zemí*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd. 335 s.

DEMEK, Jaromír, Petr MACKOVČIN *et al.* (2006): *Zeměpisný lexikon : Hory a nížiny*. Praha : Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, VÚKOZ. Vyd. 2. 583 s. ISBN 80-86064-99-9.

DŘEVO, Václav (1953): *Českobrodsko : Přírodní a kulturní památky*. Praha : Vydavatelství národního podniku Čedok. 24 s.

DVOŘÁK, Miloš (1992): *Český Brod : Stručné dějiny, umělecké památky, pamětihodnosti na Českobrodsku*. Praha : Interes. 73 s.

DVOŘÁK, Miloš (1996): *Českobrodské pivovarnictví v předbělohorské době*. Český Brod : Městské kulturní středisko. Minulost Českobrodsko, 3. svazek. 35 s.

DVOŘÁK, Otomar (2008): *Krajinou Čertovy brázdy : Za sv. Prokopem od Šembery k Sázavě*. Beroun : MH. 176 s. ISBN 978-80-86720-39-5.

FEREŠ, Bohumil (1957): Kronika cukrovaru v Mochově. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 1*. Praha : Krajský národní výbor v Praze. 1(1), 75–80.

HAVLÍČEK, Marek (2013): *Význam starých map pro studium změn krajiny v okrese Hodonín*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, Přírodovědecká fakulta. Dizertační práce. Vedoucí práce RNDr. Vladimír Herber, CSc. 280 s.

HENDRYCH, Jan (2015): *Slavná stromořadí v proměnách kulturní krajiny : in divinis ordo arte et naturae*. Praha : Foibos Books. 128 s. ISBN 978-80-87073-82-7.

HLAVÁČ, Lumír (1957): *Českobrodsko a Kolínsko : Oblastní turistický průvodce*. Praha : Sportovní a turistické nakladatelství. Řada oblastních a turistických průvodců, 19. svazek. 114 s.

HOFMANN, Eduard *et al.* (2003). *Integrované terénní vyučování*. Brno : Paido. ISBN 80-7315-054-9.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST *et al.* (2002): *Školní didaktika* [Kalhous, Portál, 2002]. Vyd. 1. Praha : Portál. 447 s. ISBN 80-7178-253-X.

KOLEJKA, Jaromír (2011): *Krajina Česka a Slovenska v současném výzkumu*. Brno : Masarykova univerzita. 342 s. ISBN 978-80-210-5420-2.

KOŘENKOVÁ, Pavla (2015): *Postavení terénní výuky v kurikulu střední školy a její využití pro výuku na Zlínsku*. Olomouc. Diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Přírodovědecká fakulta.

KRÁSNÝ, Jiří, Hana DAŇKOVÁ, Miroslav KNĚŽEK, Růžena KRÁSNÁ, Václav

KUBÁSEK, Jakub (2016): *Krajina Českobrodská*. Olomouc. Bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Přírodovědecká fakulta.

KUČA, Karel (2002): *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III*. Praha : Libri. 952 s. ISBN 80-85983-15-x.

KUDRNÁČ, Jaroslav (1957): Archeologické objevy v Klučově v letech 1947–1957. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodská 1*. Praha : Krajský národní výbor v Praze. 1(1), 9–26.

KUDRNÁČ, Jaroslav (1959): Staroslovanští zemědělci na Českobrodsku. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodská 2*. Praha : Krajský dům osvěty v Praze – Kabinet muzejní a vlastivědné práce. 2(1), 17–24.

KULHÁNEK, Jaroslav SKOŘEPA a Emílie TREFNÁ (1982): *Vysvětlivky k základní hydrologické mapě ČSSR 1 : 200 000 : List 13 Hradec Králové*. Praha : Ústřední ústav geologický. 160 s.

LIPSKÝ, Zdeněk (2011): Významné krajinné prvky. In: KOLEJKA, Jaromír: *Krajina Česka a Slovenska v současném výzkumu*. Brno : Masarykova univerzita. 342 s. ISBN 978-80-210-5420-2.

LÖW, Jiří a Igor MÍCHAL (2003): *Krajinný ráz*. Kostelec nad Černými lesy : Lesnická práce, s.r.o. 552 s. ISBN 80-86386-27-9.

MACKOVČIN, Peter, Jaromír DEMEK a Petr SLAVÍK (2012): Problém stability středoevropské kulturní krajiny v období agrární a průmyslové revoluce: příkladová studie z České republiky. *Acta Pruhoniana*. Praha. 101, 33–40. ISSN 0374-5651.

MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ, Naděžda (1957): Keramická výroba v Kostelci nad Černými lesy. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 1*. Praha : Krajský národní výbor v Praze. 1(1), 105–118.

MRVÍK, Vladimír Jakub (2011): *Dějiny černokosteleckých domů : historická topografie města Kostelce nad Černými lesy*. Vyd. 2., rozš. Kostelec nad Černými lesy : Město Kostelec nad Černými lesy v nakl. a vydavatelství Lesnická práce. 463 s. ISBN 978-80-7458-006-2.

MRVÍK, Vladimír Jakub (2013): *Kostel sv. Gotharda a jiné sakrální památky na Českobrodsku*. Český Brod : Město Český Brod. 56 s. ISBN 978-80-260-5295-1.

MRVÍK, Vladimír Jakub (2014): *Zmizelé Českobrodsko : Městské památky, lidová architektura*. Český Brod : Město Český Brod. 197 s. ISBN 978-80-260-6082-6.

NEUMAN, Jan (2004). *Education and learning through outdoor activities*. Prague : Duha. ISBN 80-903577-0-9.

PETR TYL, Josef (1957): Nálezy mincí jako doklad dějinného vývoje na Českobrodsku. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 1*. Praha : Krajský národní výbor v Praze. 1(1), 35–50.

PETR TYL, Josef (1959): Poštovní spoje na Českobrodsku v první polovině 19. století. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 2*. Praha : Krajský dům osvěty v Praze – Kabinet muzejní a vlastivědné práce. 2(1), 87–98.

POKORNÝ, Jaromír (1957): Černokostelecké lesy. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 1*. Praha : Krajský národní výbor v Praze. 1(1), 119–132.

RAKUŠAN, Ctirad (1959): Poslední uhlíř na Černokostelecku. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 2*. Praha : Krajský dům osvěty v Praze – Kabinet muzejní a vlastivědné práce. 2(1), 111–116.

ŘEHOUNEK, Jan (2019): *Starobylým Českobrodskem mezi Výrovkou a Šemberou*. Praha : Regia. 272 s. ISBN 978-80-87866-41-2.

STRETTIOVÁ, Olga (1959): Objevy ze středověké historie Klučova. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 2*. Praha : Krajský dům osvěty v Praze – Kabinet muzejní a vlastivědné práce. **2**(1), 30–37.

SUK, Miloš (1959): Přehled geologických poměrů okresu Český Brod. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 2*. Praha : Krajský dům osvěty v Praze – Kabinet muzejní a vlastivědné práce. **2**(1), 3–8.

ŠNEIDROVÁ, Karla (1957): 2000 let stará osada u Starého Vestce. In: BEDNAŘÍK, Karel: *Vlastivědný sborník Českobrodsko 1*. Praha : Krajský národní výbor v Praze. **1**(1), 27–33.

ŠTROBL, Karel (2000): Prvorepublikové úpravy hospodaření místních samospráv, zběžný přehled vývoje obecních financí Kolína, Kouřimi, Českého Brodu a Kostelce nad Černými lesy. In: Kolektiv autorů: *Archivní prameny Kolínska*. Kolín : Státní okresní archiv Kolín. 33–55.

TLÁSKAL, Milan (2014): *Postavení terénní výuky v kurikulu základní školy a její využití pro výuku na Olomoucku*. Olomouc. Diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Přírodovědecká fakulta.

VALENTA, Josef *et al.* (1993): *Pohledy, projektová metoda ve škole a za školou*. Praha : Artama, 60 s. ISBN 978-80-70680-66-7.

Internetové zdroje a databáze

Adresář Republiky Československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství. V Praze: Rudolf Mosse, 1938. In: *Digitalniknihovna.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-12-11]. Dostupné z: <<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:cba11d60-99b7-11ea-a314-5ef3fc9bb22f>>

Archeologický atlas. In: *Archeologickyatlas.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-09-10]. Dostupné z: <<http://www.archeologickyatlas.cz/cs/lokace>>

BOKR, Pavel. Velká křídová záplava. In: *GeoWeb : Geologický informační server* [online]. 2003 [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <<http://www.gweb.cz/clanky/clanek-1/>>

BRANDOS, Otakar. Typy a tvary reliéfu: nížiny a vysočiny, výškové stupně a relativní výšková členitost. In: *Treking : Vše o horách a turistice* [online]. 2011 [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <<http://www.treking.cz/regiony/relief-typy-a-tvary.htm>>

Cesty a památky. In: *Cestyapamatky.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-10-10]. Dostupné z: <<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko>>

Databáze DIBAVOD, VÚV TGM, v. v. i. [online]. 2015 [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: <<http://www.dibavod.cz/17/geodatabaze-dibavod.html>>

Databáze Skály ČR. In: *Horosvaz.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-09-10]. Dostupné z: <<https://www.horosvaz.cz/skaly-sektor-555/>>

DIVÍŠEK, Jan, Martin CULEK, Martin JIROUŠEK (2010): Biochora. In: *Biogeografie : Multimediální výuková příručka* [online]. Brno : Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita. [cit. 2020-12-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1431/jaro2010/Z0005/18118868/index_book_5-2-3.html>

Geologie ČR. In: *Zeměpis : Geografický portál* [online]. 2015 [cit. 2020-10-10]. Dostupné z: <<http://www.zemepis.com/geologiecr.php>>

Informační systém množství. In: *Český hydrometeorologický ústav* [online]. 2020 [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <<http://hydro.chmi.cz/ismnozstvi/index.php>>

Liblické předměstí – Cukrovar. In: *Cesbrod.cz* [online]. 2019 [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <https://www.cesbrod.cz/media/pdf/studie/Liblicke_pedmsti_-_Cukrovar/PREZENTACE%20FINAL.pdf>

MACKOVČIN, Peter (2009): Land use categorization based on topographic maps. In: *Acta Pruhoniciana* [online]. **91**(1), 5–13 [cit. 2020-08-02]. ISSN 0374-5651. Dostupné z: <http://www.vukoz.cz/acta/dokumenty/acta_91/Acta-91_komplet-en.pdf>

Mapa vodních mlýnů. In: *Vodnimlyny.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: <<http://vodnimlyny.cz/mlyny/objekty/map/>>

Národní přírodní rezervace Voděradské bučiny. In: *Cittadella: production* [online]. 2015 [cit. 2020-12-07] Dostupné z: <http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPR_voderadske_buciny_cz>

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ (2007): *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. [cit. 2020-06-09] Dostupné z: <[www: http://www.nuv.cz/file/159](http://www.nuv.cz/file/159)>

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ (2010). *Rámcový vzdělávací program pro obor 82-46-M/01 82-46-P/01 Tanec* [online]. [cit. 2020-11-10] Dostupné z: <[www: http://zpd.nuov.cz/celkove_konz.htm](http://zpd.nuov.cz/celkove_konz.htm)>

RVP: NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ (2011–2014). *Rámcové vzdělávací programy podle kategorií oborů vzdělání* [online]. [cit. 2020-10-09] Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-podle-kategori-oboru-vzdelani>>

NĚMEC, Jiří, Libuše PRAŽÁKOVÁ, Jakub KUČERA *et al.* (2009): *Situační a výhledová zpráva: Půda* [online]. Praha : Ministerstvo zemědělství České republiky [cit. 2020-02-02]. ISBN 80-7084-800-5. ISSN 1211-7692. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/file/45535/puda_11_2009.pdf>

Obchodní rejstřík. In: *Kurzy.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <<http://rejstrik-firem.kurzy.cz/45148392/stavokonstrukce-cesky-brod-as/>><<http://rejstrik-firem.kurzy.cz/47538155/sady-tuchoraz-sro/>>

Okolí Jevan. In: *Jevany.cz* [online]. 2012 [cit. 2020-09-09]. Dostupné z: <<http://www.jevany.cz/okoli-jevan>>

PAVELKOVÁ CHMELOVÁ, Renata, Bořivoj ŠARAPATKA, Jindřich FRAJER, Přemysl PAVKA a Patrik NETOPIL (2013): Databáze zaniklých rybníků v ČR a jejich současné

využití. *Acta Environmentalica Universitatis Comenianae (Bratislava)* [online]. **21**(2), 48–59 [cit. 2020-02-01]. ISSN 1335-0285. Dostupné z: <<http://docplayer.cz/307916-Databaze-zaniklych-rybniku-v-cr-a-jejich-soucasne-vyuziti.html>>

Prázdné domy. In: *Prazdnedomy.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: <<https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/447-plicni-sanatorium>>

SEMOTANOVÁ, Eva (2014): *Historická krajina Česka a co po ní zůstalo : Prostory společné paměti* [online]. Praha : Historický ústav AV ČR [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: <http://www.vedakolemnas.cz/miranda2/m2/sys/galerie-download/vkn_001_2014_web.pdf?0.6368327386424905>

SVOBODOVÁ, Kamila (2011): *Krajinný ráz: Krajina a krajinný ráz ve strategickém plánování* [online]. Praha: Fakulta architektury ČVUT v Praze, Ústav prostorového plánování. [cit. 2020-09-04]. Dostupné z: <http://cvut.mapovyportal.cz/krajina_krajinny_raz.pdf>

Školní vzdělávací program (2016): „*Naučili jsme se létat v povětrí jako ptáci, potápět se jako ryby. Zbývá jediné, naučit se žít na zemi jako lidé. Shaw*“ [online]. Český Brod : Základní škola Český Brod, Tyršova 68 [cit. 2020-01-08]. Dostupné z: <http://www.2zscbrod.cz/uploads/sources/documents/e94fde88aa1ff4bf32a328de2b82c759_svp-2017-pdf.pdf>

Školní vzdělávací program (2019): „*Učený člověk má své bohatství vždy v sobě*“ [online]. Český Brod : Gymnázium, Český Brod, Vítězná 616 [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <https://www.gcbrod.cz/soubory/SVP/SVP_OsmileteStudium_2011_2019_finale.zip>

Školy Českobrodská. In: *Schoolandcollegelistings.com* [online]. 2020 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <<https://www.schoolandcollegelistings.com/XX/Unknown/363830917435434/%C5%A0koly-%C4%8Ceskobrodská>>

Veřejná databáze : Nezaměstnanost v obcích vybraného SO ORP. In: *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2020-11-01] Dostupné z: <<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup->

objekt&z=T&f=TABULKA&pvo=ZAMD004&verze=1&nahled=N&sp=N&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&pvoc=65&katalog=30853&pvoch=2106&zo=N&o=true&c=v3__RP2015MP11DPPDM&str=v135&rouska=true&clsp=null>

<[https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=ZAMD004&verze=-1&z=T&f=TABULKA&nahled=N&sp=N&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&katalog=30853&zo=N&pvoc=65&pvoch=2122&c=v3__RP2015MP11DPPDM)

objekt&pvo=ZAMD004&verze=-

1&z=T&f=TABULKA&nahled=N&sp=N&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&katalog=30853&zo=N&pvoc=65&pvoch=2122&c=v3__RP2015MP11DPPDM>

Znak města Českého Brodu. In: *Wikipedia.org* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2009 [cit. 2020-01-05]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:%C4%8Cesk%C3%BD_Brod_znak.svg>

Znak města Kostelce nad Černými lesy. In: *Wikipedia.org* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2008 [cit. 2020-01-05]. Dostupné z: <<https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Cernykostelec.jpg>>

Život v Brodě – Místní části. In: *Cesbrod.cz* [online]. 2015 [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: <<https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/447-plicni-sanatorium>>

Mapové podklady

ČGS – Geologická mapa ČR 1 : 500 000. In: *Národní geoportál INSPIRE* [online]. [cit. 2020-13-09]. Dostupné z: <<https://www.cesbrod.cz/group/mistni-casti>>

Databáze VUKOZ:

Digitalizované mapy druhého rakouského vojenského mapování, měřítko 1 : 28 800, roky 1836–1841

Zdroj: VÚKOZ, v.v.i., pracoviště Brno

Primární zdroj a copyright:

© *2nd Military Survey, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna*

© *Laboratoř geoinformatiky Univerzita J.E. Purkyně – <http://www.geolab.cz>*

© *Ministerstvo životního prostředí ČR – <http://www.mzp.cz>*

Digitalizované mapy třetího rakouského vojenského mapování, 1:25 000, rok 1876

Zdroj: VÚKOZ, v.v.i., pracoviště Brno

Primární zdroj a copyright:

© *Mapová sbírka Univerzity Karlovy – <http://www.natur.cuni.cz/mapcol/>*

© *AOPK ČR, VÚKOZ, v.v.i., pracoviště Brno*

Digitalizované československé topografické mapy, 1:25 000, roky 1953–1955

Zdroj: VÚKOZ, v.v.i., pracoviště Brno

Primární zdroj a copyright:

© *Univerzita obrany, Brno*

© *VÚKOZ, v.v.i., pracoviště Brno*

Digitalizované československé topografické mapy, 1 : 25 000, rok 1991

Zdroj: VÚKOZ, v.v.i., pracoviště Brno

Primární zdroj a copyright:

© *Vojenský geografický a hydrometeorologický ústav Dobruška*

© *VÚKOZ, v.v.i., pracoviště Brno*

RZM 1 : 10 000, rok 2002–2006

Rastrová základní mapa ČR 1 : 10 000 - barevná bezešvá

Zdroj: VÚKOZ, v.v.i., pracoviště Brno

Primární zdroj a copyright:

© *Ministerstvo životního prostředí ČR – <http://www.mzp.cz>*

© *Český úřad zeměměřičský a katastrální – <http://www.cuzk.cz>*

Klimatické oblasti (1901–2000). In: *Národní geoportál INSPIRE* [online]. [cit. 2015-09-15]. Dostupné z: <<https://geoportal.gov.cz/web/guest/map/>>

Půdní mapa ČR 1 : 250 000 – klasifikace dle TKSP a WRB. In: *Národní geoportál INSPIRE* [online]. [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: <<https://geoportal.gov.cz/web/guest/map>>

Historická ortofotomapa (2010), Cenia, Geodis Brno, spol. s.r.o.

© CENIA 2010

© GEODIS BRNO, spol. s.r.o.

Podkladové letecké snímky poskytl VGHMÚř Dobruška, © MO ČR 2009

Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1 Terénní výuka – itinerář a výstupy žáků (1.A⁸) Gymnázia Český Brod

Příloha 2 Fotodokumentace

Příloha 1 Terénní výuka – itinerář a výstupy žáků (1.A⁸) Gymnázia Český Brod

PROTI PROUDU ČASU A ŠEMBERY (2020)

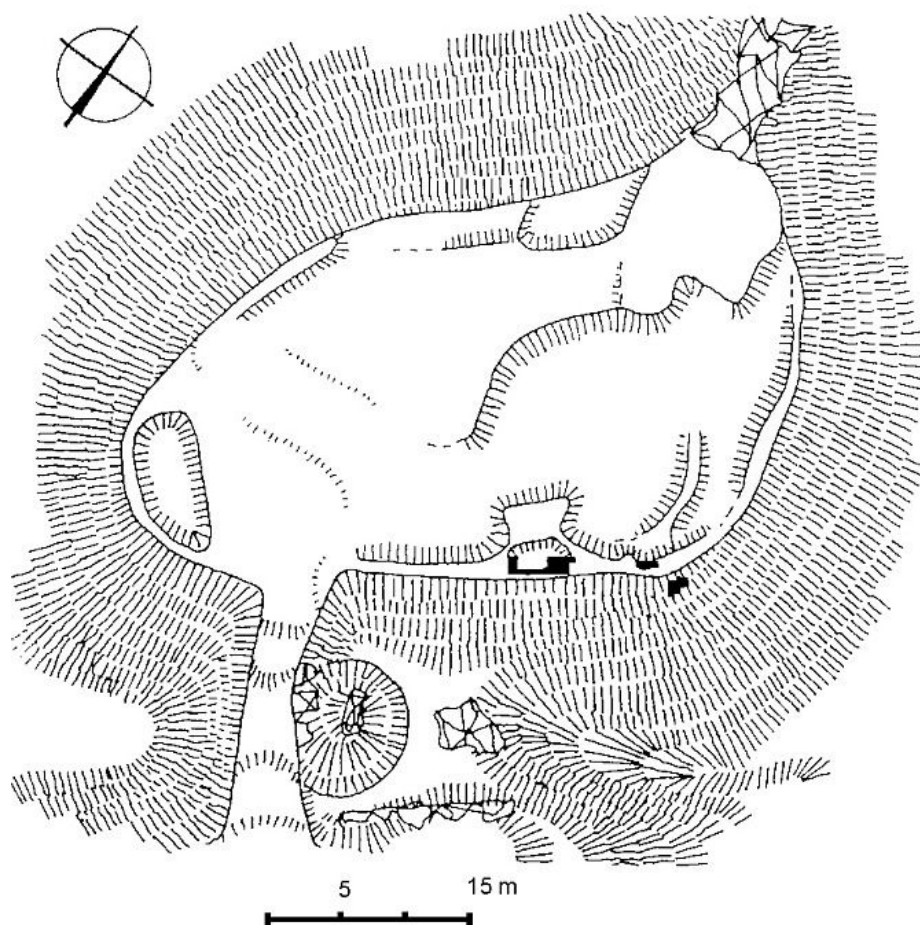
ITINERÁŘ PRO NAVIGÁTORA I.

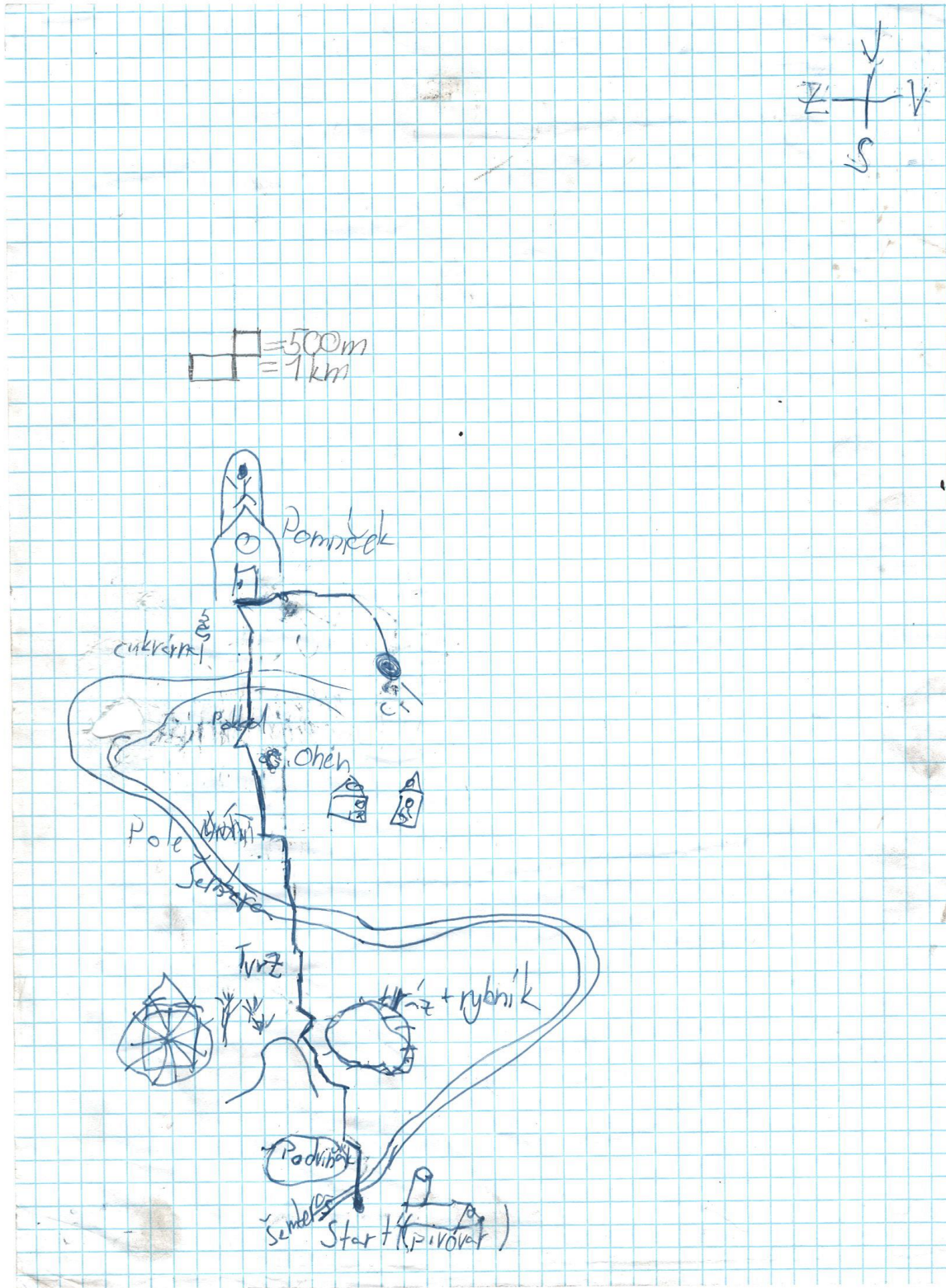
1. Českobrodský pivovar – na jih po červené turistické značce (ČTZ)
2. Překračuješ Šemberu (potok) – ČTZ
3. Překračuješ Bušinec (potok) – ČTZ
4. Překračuješ silnici (I. třídy) I/12 – ČTZ
5. Podél Podviňáku (rybník), který napájí Šembera – ČTZ
6. Zahrady – ČTZ
7. Po hrázi Mlýnského/Tuchorazského rybníku, který napájí Šembera – ČTZ
8. Tuchorazská tvrz – ČTZ
9. Singltreky (singletrack) Šemberské stezky a přístřešek U veverky – ČTZ
10. Přístřešek U sovy – ČTZ
11. Překračuješ Šemberu a jdeš na silnici 1133 – Naučná stezka Údolím Šembery (NSÚŠ)
12. Chatová osada Dolánky – NSÚŠ
13. Překračuješ Šemberu – NSÚŠ
14. Skrz hráz historického rybníku – NSÚŠ
15. Odpočívadlo s ohništěm – NSÚŠ

PROTI PROUDU ČASU A ŠEMBERY (2020)

ITINERÁŘ PRO NAVIGÁTORA II.

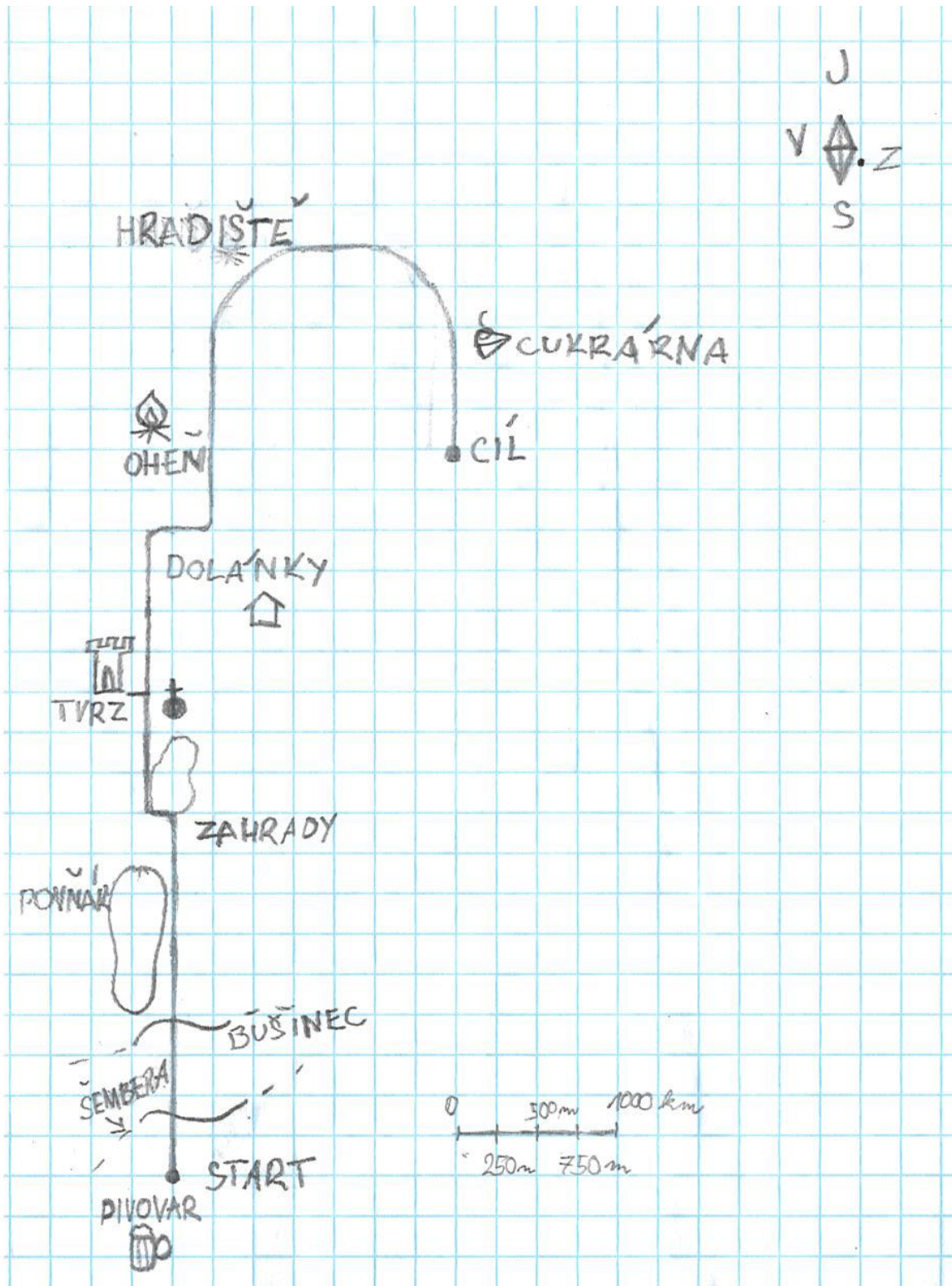
1. Zřícenina hradu Šember(k) – na jih po žluté turistické značce (ŽTZ)
2. Hradiště Staré/Pusté zámky – ŽTZ
3. Překračuješ Šemberu a hned poté Lazný potok – ŽTZ
4. Doubravčice – ŽTZ
5. Po silnici 113 – ŽTZ
6. Náves – na východ po zelené turistické značce
7. OÚ, MŠ, knihovna, hospoda, dětské hřiště, BUS

Mapa 1 Proti proudu času a Šembery (Michal K., 2020)

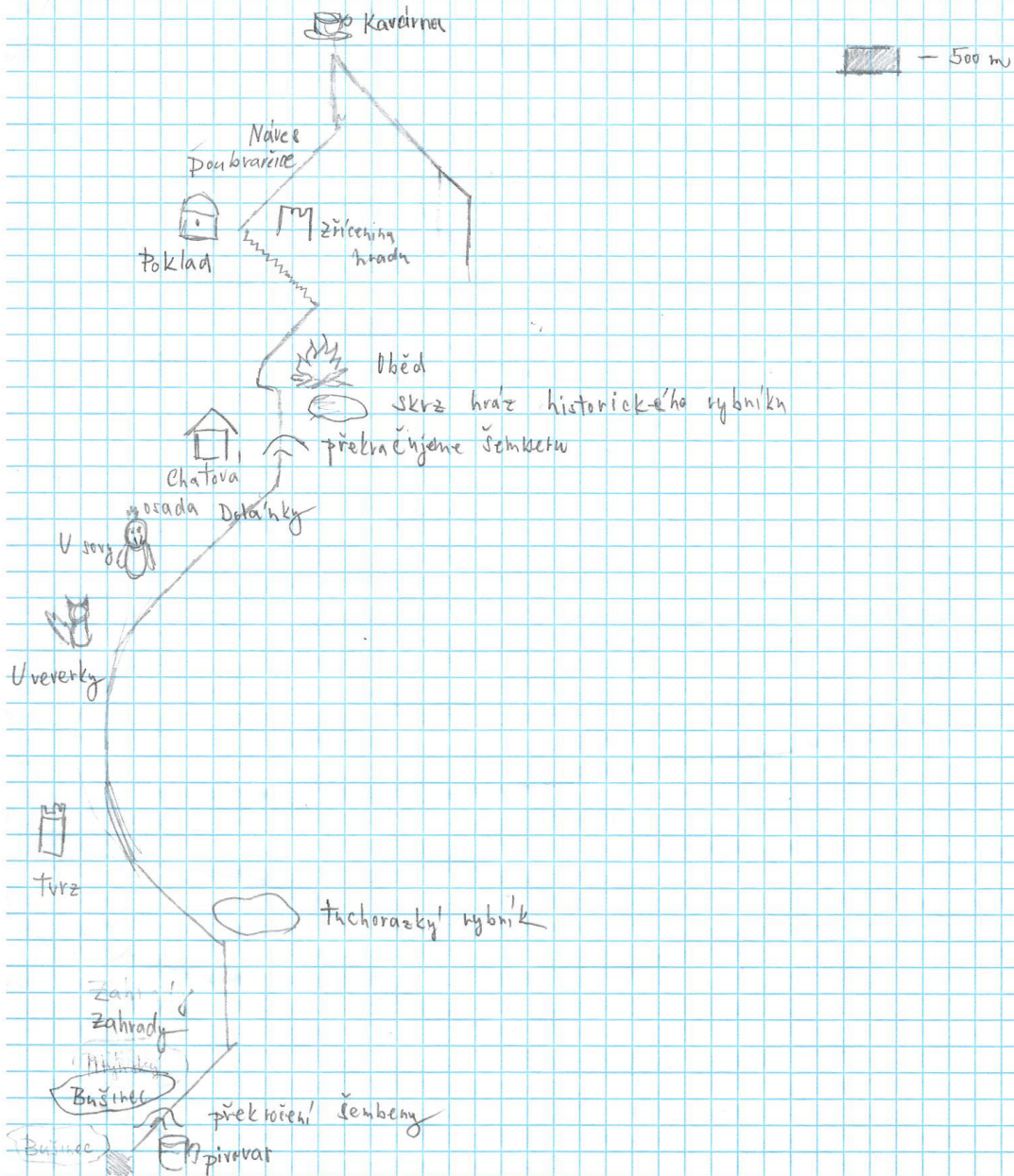
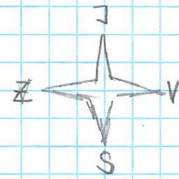

Mapa 2 Proti proudu času a Šembery (Michaela K., 2020)

Mapa výletu

v roce 2020

Mapa 3 Mapa výletu (Jitka H., 2020)

Sobotní výlet

Sešli jsme se u gymnázia v Českém Brodě, kam chodíme do školy. Poté jsme směřovali do parku, kde jsme si rozdali role a to například fotograf, malíř, navigátor... Já jsem dostala roli spisovatele a proto píši tento text.

A také jsme se rozdělili do skupin:

1 skupina holky s Bédou

2 skupina kluci

3 skupina holky s Maxem (v této skupině jsem byla já)

A pak začal program. Nejdříve v parku byla jedna soutěž na výdrž, kdo se udrží nejdéle viset na tyči za ruce. O holek s Bédou, byl vybraným zástupcem Běda. Od nás byla vybranou zástupkyní Vendy. A od kluků Pepa. Soutěž skončila výhrou holek s Bédou. Druzí byli kluci a nakonec my.

Naše cesta začínala u Pivovaru. Dále jsme pokračovali proti toku řeky Šembery. A pak jsme šli po silnici, směr cesty určoval navigátor. Po silnici jsme došli do vesnice Zahrady. A poté jsme přišli k Tvrze Tucharaz. Tam jsme měli přestávku, kdo chtěl tak si dal svačinu a hráli jsme hry. První jsme si vzali uzlovačku a pan profesor nás naučil tři typy uzlů. Pak jsme šli na tu hru, vzali jsme si uzlovačky a dali je k sobě a pak pan profesor řekl start. Tak všichni spojovali uzlovačky a ten kdo to měl nejdříve, správně a pevně vyhrál. Nejdříve to měl tým kluků, ale bohužel to měli špatně. Druhé byly holky s Bédou, ty to měli dobře, takže vyhrály. Třetí jsme to měli my, ale nebyli jsme poslední, protože to kluci měli špatně, takže jsme byli druzí. A třetí byli kluci. Za výhry jsme dostávali sekundy na rozluštění hlavolamu, abychom se dostali k pokladu. Pak jsme hráli ještě soutěž o tom, jaký tým má nejdelší provaz. Pořadí bylo stejné. Posléze jsme hráli ještě hru lodě v mlze. Hra spočívá v tom, že máme lano. Toho se chytanou všichni, kromě jednoho. Všichni si dají něco přes oči, aby neviděli, ale ten jeden co se nedrží provazu si nezaváže oči, ale naviguje všechny ostatní. My jsme to hráli po týmech se sedmi lidmi a jedním navigátorem. U nás navigovala Míša. Pak si fotografové udělali pár pěkných fotek. U nás byly dva fotografové Brigitta a Kristýna.

Pak jsem šli dál. Byla to dlouhá procházka lesem. A pak nás zastavil myslivec, že tou cestou nesmíme jít a tak jsme šli jinudy. Bohužel tam byla voda, takže jsem to všichni přeskočili. Až na Maxe, protože se bál, tak jsme hledali přes co by mohl přejít. Našli jsme spadlý strom, ale Max ho nechtěl přejít, ale nakonec zvítězil a přešel jej.

Následně jsme pokračovali dále po silnici, až jsme došli na jednu louku a tam jsme hráli hru s tenisáky. Měli jsme asi tři kola a v každém kole vyhrál jede tým. Pokračovali jsme dále a došli jsme až k ohništi a šli si opékat buřty. Po opékání buřtů si někdo opékal i Marshmallons. Pak jsme dostali hlavolam, že máme jít po žluté až na zříceninu hradu Šember, tam je poklad 20m Az 310stupňů. My a holky s Bédou jsme to měli dříve než kluci a rychle jsme tam běželi, jen co jsme tam doběhli, tak za tam za námi za chvíli přiběhli kluci a asi 30 minut jsme tam ten poklad hledali. Našla ho Majda z týmu holky s Bédou. Druhé jsme byli my. A třetí kluci. Pak jsme měli menší přestávku.

Všichni už odešli a Míša si tam dopisovala mapu a Max tam něco dokresloval, tak jsem tam na ně čekala a zatím nám všichni utekli. Našli jsme jen Aničku Majerovou a Zuzku. A všichni jsme nevěděli kam jít. Naštěstí nám pan profesor řekl, že půjdeme do cukrárny u Bártů, ale jelikož jsme nevěděli kde to je, zeptali jsme se cizích lidí na cestu a ti nám poradili. Tudíž jsme šli dle rad a Zuzka si nakonec vzpomněla, že to tam trochu zná, takže to tam začala poznávat. A Míša pak ještě zavolala panu profesorovi a ten byl zrovna blízko, takže šel nakonec s námi. Došli jsem do cukrárny, tam jsme si dali něco dobrého a šli dál, až jsme došli na autobusovou zastávku, neboli cílovou zastávku, zastávku do Doubřavčic. A odjeli jsme do Českého Brodu, kde byl konec našeho výletu.

Výlet hodnotím jako parádní a super strávený den.

Eliška S.

PROTI PROUDU ČASU ŠEMBERY

TŘÍDNÍ VÝPRAVA

V 8:00 jsme se sešli před gymplem a vyšli jsme do parku, ve kterém jsme se rozdělili na tři týmy. Náš tým měl 8 členů: navigátora Bědu, kormidenici Majdu, kartografku Jíťu, časoměřičku Stelu, malířku Emu, dvě úžasné fotografky Zůzu a Anču Majerovou a nakonec kronikářku Aničku Ančovičku neboli mě. V tomto parku jsme si zahráli i první hru o čas na hledání pokladu. Hra spočívala v tom, že si každý tým vybral jednoho zástupce, který měl za úkol se udržet na šprinclí od stínítka lavičky. Náš tým vybral Bědu, jelikož má sílu z horolezectví, a díky našemu výběru jsme získali 1 minutu navíc.

Poté se všichni vydali na dlouhatánskou cestu za dobrodružstvím. První kilometr nebyl tak náročný, jak očekávala většina týmu. Konečně byla nějaká pauza, kde se dalo normálně svačit. Byla to tvrz Tuchoraz.

Odhodili jsme batohy a začali svačit. Další úkol byl si vyndat šněrovačky a šátky. Druhá hra tohoto dne začala. P.p.Kubásek nám ujasnil, jak se vážou jednotlivé uzly: ambulanták, autička, lodní smyčku. Potom, co se to všichni naučili, tak jste si museli najít dobré místo na roztáhnutí všech šněrovaček. Cílem bylo svázat všechny šněrovačky v co nejdelší provaz. Kdo to měl jako první hotové, tak zakřičel, a pan profesor se za nimi přišel podívat, jestli je vše svázané dobře, ale jelikož kluci "Kráteři" to měli špatně a my "Kubáskovi oblíbenci" jsme byli druzí, takže to šel zkontrolovat nám a my to VYHRÁLI. Měli jsme tedy dalších 30 vteřin víc než předtím.

Po třetí hře se všechny skupiny vydaly na cestu. Cesta bahnem, kterou jsme procházeli, byla opravdu příšerná, ale tu se poprvé vyskytla chyba. Kráteři sešli z cesty singltreku, ale když se náš tým podíval do papírů navigátora a zjistili jsme, že se máme vydat po naučné stezce (singltreku), museli jsme se vrátit. Bahno bylo příšerné, pohorky nám do něj zapadaly, a když jste je vytáhli, byly tak špinavé, že byste si je nejrady umyl i ledovou vodou. A tato příležitost se záhy naskytla. Na konci cesty stál myslivec a ten panu profesorovi řekl, že dál jít nemůžeme, jelikož zde byl (ná)hon na prasata.

Otočili jsme se a vyrazili. Asi 200 m zpátky se tam zalezlo do "háje", ve kterém jsme museli přeskočit potok, abychom se dostali k veřejnému

ohništi. 10-15 minut jsme se plahočili po cestě 3. třídy, ze které se odbočilo na polňačku. Na konci této cesty stál další myslivec, ale ten už nás nechal projít.

Za rohem byla obrovská louka, na které jsme si zahráli další hru. Cesta po třičtvrtě kilometrové louce utekla jako voda a vešli jsme na lesní cestu, po které se nešlo ani 300 m a octli na malé loučce, na které stálo ohniště. Každý tým musel co nejrychleji rozdělat oheň za pomoci pěti sirek,

podpalovací trávy a roští, co si nasbíral v lese. Špekáčky se vyvedly. Několik holek přineslo marshmallowny, které jsme si dávali jako desert.

Po vydatném obědě každý tým dostal papír s šifrou, ve které stálo, že se poklad nachází na zřícenině hradu Doubravčice/Dolánky. Náš tým se k pokladu dokutal jako PRVNÍ :-). Potom, co se všechno ochutnalo, tak navigátor dostal nový papír. Jelikož p.profesor si zapomněl Jíťin batoh dole, tak nás nechal jít samotné až do cukrárny u Bártů, ve které jsme na něj měli počkat. Sedli jsme si na zahrádku a odpočívali.

Když se p.profesor dostavil za námi, objednal si kafe. Za chvíli jsme vyrazili na poslední stanoviště, na kterém kartografové měli důležitý úkol - překreslit mapu a dozdobit (dodělat) ji.

Cesta autobusem trvala asi 15 minut nakonec jsme vysedli před železniční stanicí.

MOC JSME SI TO UŽILI !!!

navigátor: nese papír se stanovišti a říká kudy máme jít

kartograf: zakresluje mapu kudy jsme šli

kormidelník: říká kartografovi na jakou světovou stranu jsme šli

časoměřič: měří čas jelikož zhruba za každých 15 minut ujdeme kilometr(dobrá inf pro kartografa)

fotograf: fotí přírodu kolem nás

malíř: nakreslí nějakou část naší výpravy

kronikář: napíše nějaké shrnutí tohoto výletu

Anna K.

Kresba 1 Tuchorazská tvrz „hláska“ (Emilie B., 2020)

Kresba 2 Proti proudu času a Šembery (Max P., 2020)

Příloha 2 Fotodokumentace

Foto 1 Skalní defilé českobrodského permokarbonu v Českém Brodě (*Jakub Kubásek, 2020*)

Foto 2 Masarykova topolová alej (*Jiří Kubásek, 2020*)

Foto 3 PP Klepec (*Jakub Kubásek, 2015*)

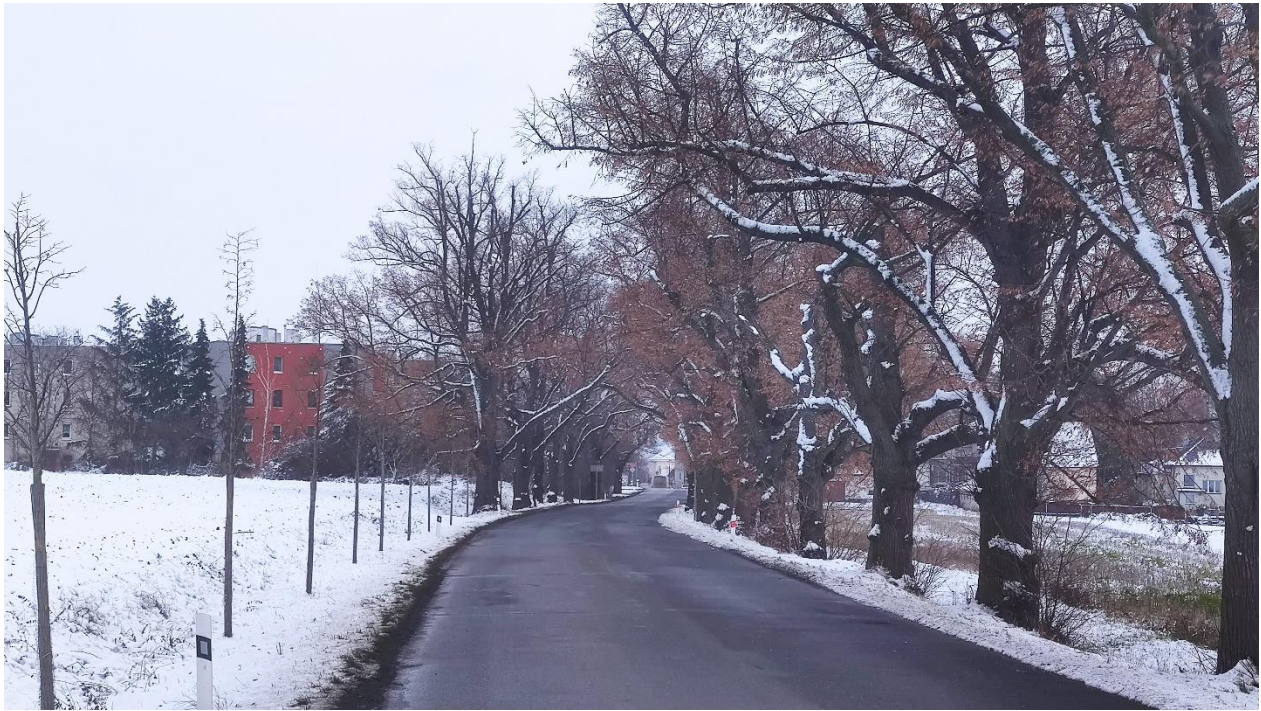
Foto 4 NPR Voděradské bučiny – Vyžlovský rybník (*Jakub Kubásek, 2015*)

Foto 5 Údolí na horním toku Šembery (*Jakub Kubásek, 2015*)

Foto 6 Typická ukázka krajiny Českobrodská:
orná půda, lesy, rybníky, zastavěná plocha (*Jakub Kubásek, 2016*)

Foto 7 Dosazování aleje Český Brod–Nová Ves II (*Jiří Kubásek, 2020*)

Foto 8 Síla eroze Jalového potoka (*Jakub Kubásek, 2020*)

Foto 9 Dominanty Kostelce nad Černými lesy (*Jakub Kubásek, 2020*)

Foto 10 Železnice mezi zastávkami Český Brod a Rostoklaty (*Jakub Kubásek, 2016*)

Foto 11 Nově vzniklý rybník v blízkosti Rostoklat (*Jakub Kubásek, 2016*)

Foto 12 Tuchorazské sady a Liblický rozhlasový vysílač (*Jakub Kubásek, 2020*)

Foto 13 Zbytky po budově pily na Jevanském potoce (*Jakub Kubásek, 2016*)

Foto 14 Tismická románská bazilika Nanebevzetí Panny Marie (*Jiří Kubásek, 2020*)

Foto 15 Zbytky hráze na Šembeře. (*Jakub Kubásek, 2020*)

Foto 16 Klepec I. – Slouha (*Jakub Kubásek, 2016*)

Foto 17 Pohled na tři hlavní údolí Českobrodsko – údolí Šembery, Bušineckého a Jalového potoka (*Jakub Kubásek, 2016*)

Foto 18 Zámek v Kostelci nad Černými lesy (*Jakub Kubásek, 2016*)

Foto 19 Kontrast dvou dominantních staveb Českého Brodu – středověké hradby a budova cukrovaru (*Jakub Kubásek, 2020*)

Foto 20 Libický rozhlasový vysílač (*Jakub Kubásek, 2016*)

Foto 21 Kozojedy – křížek (*Jiří Kubásek, 2020*)

Foto 22 Stavidlo Pivovarského rybníka (*Jakub Kubásek, 2020*)